

89.41100
1179 - 1

Adam Mickiewicz

W PRZYJACIELSKIM DOMU

Адам Міцкевіч

У ДРУЖНЬОМУ ДОМІ

Adam Mickiewicz
Adam Miłkebn

Adam Mickiewicz
W PRZYJACIELSKIM DOMU

Адам Міцкевіч
У ДРУЖНЬОМУ ДОМІ

ЛЬВІВ
«КАМЕНЯР»
1994

ББК 84ПОЛ
М70

Wydanie zawiera najpiękniejsze utwory genialnego poety polskiego Adama Mickiewicza (1798—1855), napisane na Ukrainie, jak również poezje, powstałe pod wpływem folkloru ukraińskiego i wrażeń z pobytu na Ukrainie.

Видання містить кращі твори геніального польського поета Адама Міцкевича (1798—1855), написані в Україні, а також поезії, які були нав'язні українським фольклором чи створені під враженням перебування в Україні.

Wybór i nota wydawców —
Wołodumyr Motornyj i Alla Tatarenko

Упорядкування та вступна стаття
Володимира Моторного і Алли Татаренко

Оправа plastyczna — Bogdan Pikulyćkyj
Художнє оформлення Богдана Пікулицького

Видання випущено на замовлення Міністерства України
у справах національностей, міграції та культур

М 4703010200-036 Інформ. листок
94

ISBN 5-7745-0557-X

- © Володимир Моторний, Алла Татаренко, 1994, упорядкування, вступна стаття
- © Микола Петренко, 1994, переклад («Випадок в Упіті», «Трійка коней», «Подорожні»)
- © Богдан Пікулицький, 1994, художнє оформлення

SPIS TREŚCI

З М І С Т

Ukraina i muza poetyczna
Adama Mickiewicza.
Wołodymyr Motornyj,
Alła Tatarenko.
Przekład J. Pawłowska 8

Україна і поетична муза
Адама Міцкевича.
Володимир Моторний,
Алла Татаренко 9

WIERSZE RÓŻNYCH LAT

Żeglarz (Z imionnika Z.) 26

Niepewność 28

Dwa słowa 30

Rozmowa 32

Do D. D. 34

Sen 36

Popas w Upicie 38

Trójka koni 46

Dumania w dzień odjazdu 48

Podróźni (W imionniku
E. Hołowińskiej) 52

Do B... Z. 54

BALLADY

Romantyczność 56

Świtez 60

Świtezianka 72

Rybka 82

Pani Twardowska 90

Czaty 98

ВІРШІ РІЗНИХ РОКІВ

Плавець (З альбому З.). Пе-
реклад М. Зісмана 27

Непевність. Переклад Л. Пер-
вомайського 29

Два слова. Переклад М. Ба-
жана 31

Розмова. Пер. М. Бажана 33

Мазунятко. Переклад М. Ста-
рицького 35

Сон. Пер. М. Старицького 37

Випадок в Упіті. Переклад
М. Петренка 39

Трійка коней. Переклад
М. Петренка 47

Роздуми в день від'їзду. Пе-
реклад О. Ющенка 49

Подорожні (До альбому Е. Го-
ловінської). Переклад М. Пет-
ренка 53

До Богдана Залеського. Пе-
реклад Г. Кочура 55

БАЛАДИ

Романтичність. Переклад
Г. Коваленко 57

Світезь. Пер. М. Пригари 61

Світезянка. Переклад М. При-
гари 73

Рибка. Переклад М. Риль-
ського 83

Пані Твардовська. Переклад
М. Рильського 91

Чати. Пер. М. Рильського 99

SONETY

I. Do Laury	102
II. „Mówię z sobą, z drugimi płacząc się w rozmowie...”	104
III. „Nieuczona twa postać, nie- wymyślne słowa...”	106
IV. Widzenie się w gaju	108
V. „Potępi nas świętoszek, roz- pusznik wyśmiej...”	110
VI. Ranek i wieczór	112
VIII. Do Niemna	114
IX. Strzelec	116
XI. Rezygnacja	118
XII. Do ...	120
XIII. „Pierwszy raz jam niewol- nik z mojej rad niewoli...”	122
XIV. „Luba!..“	124
XV. Dzieńdobry	126
XVI. Dobranoc	128
XVII. Dobrywieczór	130
XVIII. Do D. D. Wizyta	132
XIX. Do wizytujących	134
XX. Pożegnanie. Do D. D.	136
XXI. Danaidy	138
XXII. Ekskuza	140

СОНЕТИ

I. До Лаури. <i>Переклад</i> <i>М. Рильського</i>	103
II. «Я мовлю сам собі, а з іншим — не до мови...» <i>Пере- клад Є. Дроб'язка</i>	105
III. «Чужа ти тонкошам, і мо- ва не іскриться...» <i>Переклад</i> <i>Є. Дроб'язка</i>	107
IV. Побачення в гаю. <i>Пере- клад М. Рильського</i>	109
V. «Осудить нас ханжа, роз- пусник осміє...» <i>Переклад</i> <i>Є. Дроб'язка</i>	111
VI. Ранок і вечір. <i>Переклад</i> <i>М. Рильського</i>	113
VIII. До Німану. <i>Переклад</i> <i>М. Рильського</i>	115
IX. Стрілець. <i>Переклад</i> <i>М. Рильського</i>	117
XI. Резигнація. <i>Переклад</i> <i>М. Рильського</i>	119
XII. До ... <i>Переклад М. Тере- щенка</i>	121
XIII. «Невільник, вперше я радію цій неволі...» <i>Переклад</i> <i>М. Рильського</i>	123
XIV. «Зітхаю, люба, я, бо спо- гади пестливі...» <i>Переклад</i> <i>М. Терещенка</i>	125
XV. Добридень. <i>Переклад</i> <i>М. Рильського</i>	127
XVI. Добраніч. <i>Переклад</i> <i>М. Рильського</i>	129
XVII. Добривечір. <i>Переклад</i> <i>М. Рильського</i>	131
XVIII. До Д. Д. Візит. <i>Пе- реклад Г. Плоткіна</i>	133
XIX. До візитерів. <i>Переклад</i> <i>Г. Плоткіна</i>	135
XX. Прощання. До Д. Д. <i>Пе- реклад М. Рильського</i>	137
XXI. Данаїди. <i>Переклад</i> <i>В. Струтинського</i>	139
XXII. Виправдання. <i>Пере- клад М. Рильського</i>	141

SONETY KRYMSKIE

I. Stepy Akermańskie	142
II. Cisza morska	144
III. Żegluga	146
IV. Burza	148
V. Widok gór ze stepów Kozłowa	150
VI. Bakczysaraj	152
VII. Bakczysaraj w nocy	154
VIII. Grób Potockiej	156
IX. Mogiły haremu	158
X. Bajdary	160
XI. Ałuszta w dzień	162
XII. Ałuszta w nocy	164
XIII. Czatyrdah	166
XIV. Pielgrzym	168
XV. Droga nad przepaścią w Czufut-Kale	170
XVI. Góra Kikineis	172
XVII. Ruiny zamku w Bałakławie	174
XVIII. Ajudah	176
Objaśnienia A. Mickiewicza do „Sonetów krymskich“	178
Pan Tadeusz czyli Ostatni zajazd na Litwie. Urywki	182
Literatura słowiańska. Urywki	188

КРИМСЬКІ СОНЕТИ

I. Акерманські степи. Переклад М. Рильського	143
II. Морська тиша. Переклад М. Рильського	145
III. Плавба. Переклад М. Рильського	147
IV. Буря. Переклад М. Рильського	149
V. Вигляд гір із степів Козлова. Пер. М. Рильського	151
VI. Бахчисарай. Переклад М. Рильського	153
VII. Бахчисарай уночі. Переклад М. Рильського	155
VIII. Гробниця Потоцької. Переклад М. Рильського	157
IX. Могили гарему. Переклад М. Рильського	159
X. Байдари. Переклад М. Рильського	161
XI. Алушта вдень. Переклад М. Рильського	163
XII. Алушта вночі. Переклад М. Рильського	165
XIII. Чатир-Даг. Переклад М. Рильського	167
XIV. Пілігрим. Переклад М. Рильського	169
XV. Дорога над прірвою в Чуфут-Кале. Переклад М. Рильського	171
XVI. Гора Кікінеїс. Переклад М. Рильського	173
XVII. Руїни замку в Балаклаві. Пер. М. Рильського	175
XVIII. Аю-Даг. Переклад М. Рильського	177
Примітки А. Міцкевича до «Кримських сонетів»	179
Пан Тадеуш або Останній наїзд на Литві. Уривки. Пер. М. Рильського	183
Слов'янська література. Уривок. Пер. А. Татаренко	189

UKRAINA I POETYCKA MUZA ADAMA MICKIEWICZA

Zacznijmy od zapomnianych już nieco słów Pantetejmona Kulisza, który był znawcą i wielbicielem twórczości Adama Mickiewicza oraz tłumaczem jego poezji na język ukraiński: „Sam wielki Mickiewicz niejednokrotnie lirę swą nastrojał na ukraińskie tony. I w swym wiekopomnym poemacie „Pan Tadeusz“, w tej słowiańskiej „Odysei“ wspomina Kijowszczyznę“¹. Faktem jest potwierdzenie przez genialnego poetę polskiego swej sympatii do Ukrainy, na ziemi której przebywał ponad dziewięć miesięcy. Na ziemi tej muza natchnęła go do napisania przepięknych wierszy lirycznych, tu zarodziły się pomysły niektórych poematów epickich, napisanych w czasie późniejszym. Oto przyczyna, z powodu której „ukraińskie stronice“ twórczości literackiej Adama Mickiewicza były i pozostają bezcennym skarbem dla wielbicieli jego poezji.

Zbiorek, który proponujemy czytelnikom obejmuje nie tylko najpiękniejsze utwory Mickiewicza, napisane na Ukrainie, lecz również poezje, powstałe pod wpływem folkloru ukraińskiego i wrażeń z pobytu na Ukrainie. Publikujemy tu także utwory, których motyw i temat charakterystyczne są dla wschodniosłowiańskiej poezji ludowej w ujęciu ogólnym (na prz. wczesne ballady poety).

Spodziewamy się, że przedstawione w języku polskim i ukraińskim utwory stworzą czytelnikom ukraińskim możliwość zarówno pogrążenia się w czarownym świecie geniusza polskiej poezji — w oryginale, jak i pojęcia tych czarów poprzez przekłady na język ojczysty, których dokonało kilka pokoleń ukraińskich poetów — tłumaczy, zafascynowanych poezją Mickiewicza jak jedną z najznakomitszych pośród literatury światowej.

Pobyt na Ukrainie był dla Mickiewicza epizodem w jego życiu, pełnym tułaczki na obczyźnie. W 1817 r. jako student Uniwersytetu Wileńskiego Mickiewicz wraz ze swymi przyjaciółmi i stronnikiem organizuje tajne stowarzyszenie studenckie nazwane Towarzystwem Filomatów („przyjaciół nauki“), którego celem jest przyczynienie się do powszechnego oświecenia i umocnienie uczuć patriotycznych. Początk-

¹ Кулиш П. А. Около полустолетия назад. Литературные воспоминания.— Центральный науч. б-ка ім. В. Вернадського НАН України (ЦНБ НАН).— Фонд 1, од. зб. 28559.

УКРАЇНА І ПОЕТИЧНА МУЗА АДАМА МІЦКЕВИЧА

Почнемо з призабутих слів Пантелеймона Куліша, який знав, любив і перекладав поезію А. Міцкевича: «Сам великий Міцкевич неодноразово настроював свою ліру на український лад. І в своїй безсмертній поемі «Пан Тадеуш», цій слов'янській «Одіссеї», зітхав за Київщиною»¹. І справді, геніальний польський поет не раз освідчувався у своїй приязні до України, на землі якої перебував понад дев'ять місяців. Ця земля надихала його музу: тут були створені прекрасні ліричні вірші, тут виник задум деяких епічних поем, написаних пізніше. Ось чому «українські сторінки» творчої біографії А. Міцкевича були і залишаються дорогоцінним скарбом для шанувальників його поезії.

У пропонованій читачеві книжці зібрані не лише кращі поезії А. Міцкевича, написані в Україні, але й вірші, які були нав'язні українським фольклором чи створені під враженням перебування в Україні. Публікуються тут і твори, в яких відчутні мотиви і сюжети, характерні для східнослов'янської народнопоетичної творчості в цілому (наприклад, ранні балади поета).

Паралельні польський і український тексти, як ми сподіваємося, дадуть можливість українському читачеві не лише поринути у принадний світ генія польської поезії в оригіналі, але й дозволять відчутти її чари рідною мовою завдяки зусиллям декількох поколінь українських поетів-перекладачів, котрих поезія А. Міцкевича вабила як одна з найвищих вершин світової літератури.

Перебування А. Міцкевича в Україні було епізодом на його життєвому шляху, сповненому поневірянь на чужині. Ще в 1817 р., будучи студентом Віленського університету, А. Міцкевич разом зі своїми друзями і однодумцями організує таємне студентське товариство філолатів («приятелів наук»), одним із завдань якого було поширення освіти серед народу й утвердження його національної самосвідомості. Брав він участь і в іншій молодіжній таємній організації — філаретів («любителів чесноти»). Діяльність цих

¹ Куліш П. А. Около полу столетия назад. Литературные воспоминания.— Центральна наук. б-ка ім. В. Вернадського НАН України (ЦНБ НАН).— Фонд 1, од. зб. 28559.

kujący poeta należał też i do innego tajnego stowarzyszenia młodzieży — Towarzystwa Filaretów („miłośników cnoty“). Działalność tych i innych podobnych towarzystw miała na celu rozwój ruchu wyzwolenczego w walce z rosyjskim zaborem w pierwszej połowie XIX w. Lecz siły były nierówne.

Po procesie Filaretów i Filomatów rozpoczęto aresztowania. 23 października 1823 r. zostali aresztowani Adam Mickiewicz i Tomasz Zan. Wyrok, zatwierdzony po upływie roku (14 sierpnia 1824 r.) skazywał poetę na deportację z polskich guberni do Rosji, gdzie Mickiewicz przebywał cztery i pół roku — od końca 1824 r. po maj 1829 r. (Petersburg, Odessa, Moskwa i znów Petersburg).

Do Petersburgu Mickiewicz przybył 7 listopada 1824 r., a już 25 stycznia 1825 r. po otrzymaniu „najwyższego“ zezwolenia wraz ze swymi przyjaciółmi J. Jeżowskim i F. Malewskim opuszcza stolicę i, jak sam nadmieniał, przecina imperium z północy na południe. Poeta jedzie do Odessy, gdzie ma obiecaną posadę nauczyciela w Liceum Recheliengo. „Ukraińskie marszruty“ Mickiewicza są dobrze znane. W drodze do Odessy zatrzymał się on w Kijowie, o czym donosi w liście swemu przyjacielowi A. Odyńcowi: „Jestem zdrow, jadę z północy na drugi koniec Europy w dobrym humorze. Dziś, dnia 5 lutego, biwakowałem w Kijowie...“¹ Ze wspomnień i listów można przedstawić sobie pobyt Mickiewicza w Kijowie: zwiedza Ławrę Pieczerską i inne historyczne miejsca, składa wizyty Polakom, tu mieszkającym. Spodobało mu się miasto i jego mieszkańcy. Nowi znajomi — rodzina Hermana Hołowińskiego — zapraszają go do swojej posiadłości, majątku Steblów, malowniczo położonego nad cichą rzeczką Rosią. Poeta spędził tam kilka dni. Przyroda i mieszkańcy tego zakątka Ukrainy wywarli na Mickiewiczu wielkie wrażenie, co znalazło swe odbicie w twórczości, dosyć jest wspomnieć opisy zabaw ludowych na brzegu rzeki w „Panu Tadeuszu“. Poeta wspomina później nieraz swój pobyt w Steblowie, a w listach do Hołowińskich pisze, że marzy o ponownej wizycie u nich.

Pożegnawszy się z gościnnym Steblowem, Mickiewicz jedzie do Jelizawietgradu, z listem polecającym do naczelnika wojskowego ziem południowej Rosji, hrabiego Jana Witta, z pozwolenia którego odbył później podróż po Krymie. Swoimi wrażeniami z długiej podróży do Odessy poeta dzieli się w listach z A. Odyńcem: „Przekrociłem teraz całą Europę z północy na południe, a co dziwniejsza, w jednych saniach; rzecz tutaj niesłychana. Przebywałem step nieprzejrany, gdzie między stacją jedną a drugą nic prócz ziemi i nieba nie widać na przestrzeni wiorst blisko trzystu. Zbacziałem też w guberni kijowskiej trochę z drogi na wieś* i oglądałem po raz pierwszy skały, o których tylko z książek wiemy. Był to dla mnie widok nowy i zajmujący; ogromne piątra granitu i ponure między nimi wąwozy, wychodzące znowu na wielkie

¹ Mickiewicz A. Dzieła: W 16 t.— T. 14.— Warszawa: Czytelnik, 1955.— S. 270.

* Steblów i Pustowarówka (przyp. W. M. i A..T.).

та інших подібних товариств сприяла розвиткові польського визвольного руху в боротьбі проти російського самодержавства у першій половині ХІХ ст. Але сили були нерівні.

Після розгрому організацій філолатів і філаретів почалися арешти. 23 жовтня 1823 р. був заарештований і А. Міцкевич разом зі своїм приятелем Т. Заном. Вирок, який було підписано майже через рік (14 серпня 1824 р.), засуджував поета до вислання з польських губерній у Росію, де А. Міцкевич перебував чотири з половиною роки — з кінця 1824 до травня 1829 р. (у Петербурзі, Одесі, Москві і знов у Петербурзі).

До Петербурга А. Міцкевич приїхав 7 листопада 1824 р., а вже 25 січня 1825 р. за «височайшим» дозволом він разом зі своїми друзями Ю. Єжовським та Ф. Малевським залишає столицю і, як сам згадує, перетинає імперію з півночі на південь. Він їде до Одеси, де йому обіцяють місце вчителя у лицей Рішельє.

«Українські маршрути» А. Міцкевича добре відомі. Так, по дорозі до Одеси він побував у Києві, про що писав своєму приятелю А. Одинцеві: «Я здоровий. Іду з півночі на другий кінець Європи в доброму настрої. Сьогодні, 5 лютого, був у Києві»¹. Зі спогадів і листування можна уявити собі його перебування в Києві: він оглядає Печерську лавру та інші визначні місця, знайомиться з земляками, які тут проживають. Місто йому сподобалося і люди теж. Нові знайомі — родина Г. Головінського — запрошують поета до себе в маєток — у мальовниче село Стеблев над тихою річкою Россю. Тут він провів декілька днів. Природа і люди цього куточка України справили на А. Міцкевича велике враження, що відбилось і на його творчості: досить пригадати рядки з «Пана Тадеуша», де описано народне гуляння поблизу річки. Поет пізніше неодноразово згадує Стеблев, а в листах до Головінських пише про те, що мріє ще раз побувати у них.

Попрощавшись із гостинним Стеблевим, А. Міцкевич продовжує свою поїздку через Єлисаветград, де він був відрекomenдований шефові Новоросійського військового округу графу Вітту, на запрошення якого згодом здійснив подорож по Криму. Враженнями про довгу дорогу до Одеси поет ділиться у листах до А. Одинця: «Я перетнув зараз усю Європу з півночі на південь, а що найдивніше, на тих самих саях — річ тут нечувана. Їхав через неосяжні степи, де між однією і другою станцією нічого, крім землі і неба, не видно на відстані близько 300 верст. У Київській губернії я звертав з дороги на село (до Стеблева та Пустоваровки.— В. М., А. Т.) і оглядав уперше скали, про які ми знаємо лише з книжок. Для мене це було новим і цікавим видовищем: величезні брили граніту і похмурі між ними ущелини, що виходять далі на великі рівнини. Все це змушу-

¹ Mickiewicz A. Dzieła: W 16 t.— T. 14.— Warszawa: Czytelnik. 1955.— S. 270.

równiny, kazały żałować, że ta scena nie przedstawiła się oczom moim latem, kiedy ją upiększają wody, zieloność i winograd“¹.

W Połowie lutego Mickiewicz przybył w końcu do Odessy i zamieszkał przy Liceum. Wakansu, na jaki liczył nie było, pozostawało więc czekanie na dalszą decyzję władz o własnym losie. W wolnym czasie poeta zwiedza miasto, chodzi do teatru, nawiązuje nowe znajomości, zaczyna bywać w salonach miejscowej arystokracji, wśród której wielu było Polaków. Ciekawi go też życie pospólstwa miejskiego, Mickiewicz bywa i na znanych odeskich jarmarkach. Rozpoczyna pracę nad nowymi utworami. „Moja muza — wspomina w liście do A. Odyńca — długo niema, zaczęła w Odessie ruszać się trochę“². W istocie, dojrzewają tu pomysły nowych utworów. W liście do T. Zana wyznaje (list napisany po wyjeździe z Odessy): „Od wyjazdu z Odessy ...muza moja zleniwiła: nie mogę skończyć powieści litewskiej...“³ (Mowa o poemacie „Konrad Wallenrod“). Dorobek poetycki miesięcy odeskich stanowią zachwycające utwory liryczne, jakie czytelnicy znajdują w tym zbioru.

Oficjalne koła rządowe zaniepokoiło przebywanie trzech zesłanych filaretów na południu, wyznaczono więc im na pobyt „gubernie najbardziej wewnętrzne“ i jednocześnie ustanowiono za nimi tajny nadzór.

Karolina Sobańska, małżonka generała Witta zajęła się Mickiewiczem w Odessie, jednocześnie go śledząc i, na polecenie męża, proponowała podróż na Krym. Wspólnie z małżonkami Witte i kilkoma znajomymi, wśród których był i tajny agent policji, Mickiewicz udał się z końcem lipca na Krym. Podróż trwała dwa miesiące (sierpień—październik 1825 r.). Dla Mickiewicza był to okres niezapomniany. Zwiedził Sewastopol, Symferopol, Jaltę, Eupatorię, robił wycieczki w góry, ujrzał ruiny starożytnych miast, oczarowany był żywiołem morskim, egzotycznymi pejzażami. Po tej podróży pojawiły się „Sonety krymskie“ — nowe wspaniałe dzieło literackie, napisane już w Moskwie. Ten cykl wierszy był przełomowym artystycznym sukcesem poety, olśnił i oczarował czytelników. Na Ukrainie „Sonety“ jeszcze za życia ich twórcy były bardzo popularne. W liście do Odyńca po ukazaniu się cyklu drukiem Mickiewicz pisał: „...W Kijowie sto egzemplarzy „Sonetów“ rozeszło się w tydzień...“⁴

Wkrótce po powrocie z Krymu Mickiewicz otrzymuje zgodę władz na pełnienie służby w kancelarii moskiewskiego generał-gubernatora i 13 listopada 1825 roku opuszcza Odessę. Poprzednio napisał elegię „Dumania w dzień odjazdu“.

Poecie nie pozwolono jechać do Moskwy tą drogą, którą przybył do Odessy, toteż nie odwiedził ponownie Steblów, jak tego pragnął.

¹ Mickiewicz A. Dzieła.— T. 14.— S. 273.

² Tamże.— S. 283.

³ Tamże.— S. 291.

⁴ Tamże.— S. 353.

вало мене жалкувати, що сцена ця не постала перед моїми очима влітку, коли її прикрашають води, зелень і виноград»¹.

В середині лютого А. Міцкевич приїхав нарешті до Одеси і поселився на території ліцею. Вакансії, на яку він розраховував, у ліцеї не знайшлося, і вільного часу у нього було чимало. Тепер залишалося чекати вирішення своєї долі. Тим часом він знайомиться з містом, його мешканцями, відвідує театр, салони місцевої аристократії, серед якої було немало поляків. Його увагу притягує і життя простолюду, він буває на знаменитих одеських ярмарках. Працює А. Міцкевич і над новими творами. «Моя муза,— згадував він у листі до А. Одинця,— почала в Одесі рухатись потроху»². І справді, тут у нього визрівають задуми нових творів. Так, у листі до Т. Зана він зізнається (лист був написаний уже після від'їзду з Одеси): «Від часу від'їзду з Одеси... моя муза розлінилася: не можу скінчити литовську повість»³ (йдеться про поему «Конрад Валленрод»). Словом, у цьому південному місті А. Міцкевич створив немало ліричних шедеврів, які читач знайде у цій книзі.

Офіційні кола імперії були занепокоєні перебуванням трьох опальних філаретів на півдні, тож, поки визначалися для них «найбільш внутрішні губернії», за ними було встановлено таємний нагляд.

Дружина генерала Вітта Кароліна Собанська, яка «протегувала» А. Міцкевичу й разом з тим наглядала за ним, за дорученням свого чоловіка запропонувала поетові здійснити подорож до Криму. Разом із генералом та його дружиною і ще деякими особами, серед яких був і таємний агент поліції, він у кінці липня виїхав у Крим. Подорож тривала два місяці (серпень—жовтень 1825 р.). Для А. Міцкевича це був незабутній час. Він відвідав Севастополь, Сімферополь, Ялту, Євпаторію, побував у горах, побачив руїни древніх міст, захоплювався морем, чарівними краєвидами. Завдяки цій подорожі з'явилися його знамениті «Кримські сонети», написані уже в Москві. Цей цикл став великим творчим успіхом поета, приніс заслужене визнання читачів. На Україні «Кримські сонети» ще за життя їх автора були дуже популярні. В листі до А. Одинця по виході циклу з друку А. Міцкевич писав: «У Києві сто примірників «Сонетів» розійшлися за тиждень»⁴.

Невдовзі після повернення з Криму А. Міцкевич отримує дозвіл зайняти посаду чиновника у канцелярії московського генерал-губернатора і 13 листопада 1825 р. від'їжджає з Одеси. Напередодні він написав відомий вірш «Роздуми в час від'їзду».

А. Міцкевичу не дозволили їхати у Москву тим шляхом, яким він їхав до Одеси, тож поет не зміг знову побувати у Стеблеві, як йому цього хотілося. У листі до Г. Головінського він писав: «Від'їжд-

¹ Mickiewicz A. Dzieła.— Т. 14.— С. 273.

² Там же.— С. 283.

³ Там же.— С. 291.

⁴ Там же.— С. 353.

W liście do Hołowińskiego pisał: „...Oddalając się z Odessy miałem nadzieję znowu odwiedzić Steblów i w szanownym, przyjacielskim domu JW Pana Dobrodzieja odetchnąć jeszcze raz powietrzem Ukrainy, nim ją na długie czasy opuszczę. Inaczej zrządzity okoliczności...“¹ Drogę powrotną wyznaczono mu przez Charków.

Biograf Mickiewicza — współczesny pisarz polski Mieczysław Jastrun opisuje nastrój poety, opuszczającego Odessę: „Mickiewicz wyjechał z Odessy 13 listopada pocztowym dylizansem, jakiego dzwoneczki smętnym podzwaniem napełniały jego słuch...“²

W drodze do Moskwy poeta zatrzymał się kilka dni w Charkowie, gdzie poznał znanego pisarza ukraińskiego Petra Hułaka-Artemowskiego, wykładowcę historii literatury polskiej na uniwersytecie. Spotkanie to było bodźcem do dalszego rozpowszechniania utworów Mickiewicza na Ukrainie i wkrótce potem ukazały się przekłady i parafrazy na język ukraiński i rosyjski wielu dzieł poety.

Pobyt Mickiewicza na Ukrainie urozmaicił twórczość poety: usłyszał on język ukraiński, wzbogacił swą wiedzę o nim, zarówno jak i o folklorze, obyczajach i obrzędach ludowych Ukraińców, zachwycał się bujną przyrodą tego kraju. I w okresie późniejszym, podczas pobytu w Moskwie i Petersburgu poetę ciekawiły wydarzenia, związane z Ukrainą. Można przypuszczać, że Mickiewiczowi znane były wydane przez M. Maksymowicza i M. Certelejewa ukraińskie pieśni ludowe. Poeta znał utwory poetów polskich o tematyce ukraińskiej. W liście do Odyńca pisał: „Czytałem niedawno dumkę Zaleskiego „Mazepa“. Śliczna, wyborna. Te dwie dumki: o Kosińskim i Mazepie, sprawiły mnie największą poetycką przyjemność, jakiej dawno w czytaniu wierszy polskich nie doznałem...“³

W ostatnich latach życia, przebywając na emigracji Mickiewicz również powracał myślami do Ukrainy: wystarczy przypomnieć niektóre fragmenty z „Pana Tadeusza“, urywki listów poety bądź jego słynne lekcje z historii literatur słowiańskich, jakie wykładał w Paryżu...

„Pośrodku między państwami Mongołów i Turków, Rusi i Polski leży kraj nie rozgraniczony, wielce zajmujący dla historii i literatury“, — tymi słowami rozpoczyna Mickiewicz opowieść o Ukrainie na jednej ze swych lekcji z historii literatur słowiańskich, wykładanych we Francji. Nazywając stepy ukraińskie „stolicą poezji lirycznej“, wielki polski romantyk potwierdza w ten sposób swój głęboki szacunek do poetyckiej twórczości ludu ukraińskiego, jego pieśni, jakimi się interesował, o czym świadczy spuścizna epistolarna poety i wspomnienia o nim.

Ukraina i muza Mickiewicza... Spróbujmy wspólnie przejrzeć

¹ Mickiewicz A. Dzieła. — T. 14. — S. 293.

² Яструн М. Мицкевич. — М., 1963. — С. 151.

³ Mickiewicz A. Dzieła. — T. 14. — S. 289.

жаючи з Одеси, я мав надію знову відвідати Стеблев і у Вашому шановному і дружньому домі ще раз подихати повітрям України, перш ніж її надовго залишити... Та інакше склалися обставини...»¹ Зворотний шлях, прокладений чиновниками, пролягав через Харків.

Біограф А. Міцкевича — сучасний польський письменник М. Яструн писав про настрої поета, котрий залишав Одесу: «Міцкевич виїхав з Одеси 13 листопада поштовою каретою, дзвіночок якої сумним дзвоном дзвенів у його вухах...»²

По дорозі до Москви А. Міцкевич на декілька днів зупинився у Харкові, де познайомився з відомим українським письменником П. Гулаком-Артемівським, який викладав історію польської літератури в університеті. Ця зустріч послужила поштовхом для популяризації творів А. Міцкевича в Україні, і невдовзі з'явився ряд перекладів та переспівів його творів українською і російською мовами.

Перебування А. Міцкевича в Україні творчо збагатило його: він познайомився з українською мовою, зацікавився фольклором, народними звичаями й обрядами українців, пізнав чарівну природу цього краю. Та й пізніше, під час перебування у Москві та Петербурзі, увагу поета привертала події, пов'язані з Україною. Цілком імовірно, що він знав видання українських народних пісень М. Цертелєва і М. Максимовича. Йому були відомі твори польських поетів, які відтворювали у своїх віршах українську тематику. У листі до А. Одинця поет писав: «Недавно прочитав думу Залеського «Мазепа». Прегарна, чудова. Ці дві думи — про Косінського та Мазепу стали для мене найбільшою поетичною насолодою, якої я давно не відчував, читаючи польські вірші»³.

А. Міцкевич і в останні роки життя, які він провів в еміграції, звертався своїми помислами до України: нагадаємо хоч би окремі фрагменти з «Пана Тадеуша», його листування або знамениті лекції зі слов'янських літератур, які він читав у Парижі...

«Посередині між державами монголів і турків, Росією та Польщею лежить нерозмежований край, вельми цікавий для історії та літератури», — такими словами починає А. Міцкевич розповідь про Україну в одній із своїх лекцій з історії слов'янських літератур, прочитаних у Франції. Називаючи українські рівнини «столицею ліричної поезії», великий польський романтик засвідчує свою глибоку пошану до пісенної творчості українського народу, яка завжди цікавила його, про що свідчить епістолярна спадщина поета і спогади про нього.

Україна і муза А. Міцкевича... Спробуємо разом переглянути

¹ Mickiewicz A. Dzieła. — Т. 14. — С. 293.

² Яструн М. Міцкевич. — М., 1963. — С. 151.

³ Mickiewicz A. Dzieła. — Т. 14. — С. 289.

„ukraińskie stronice“ twórczości poety, geniusza literatury polskiej, stronice, którym poświęcony jest niniejszy zbiorek.

Główną pozycję wśród utworów powstałych na Ukrainie zajmują słynne „Sonety krymskie“ — osiemnaście arcydzieł, napisanych pod wrażeniem podróży po Krymie, który był dla Mickiewicza symbolem romantycznej wizji Wschodu.

Ten album wspomnień młodego pielgrzyma, polskiego Childe Harolda — to wybitny przykład połączenia artystycznych opisów i lirycznych wyznań uczuć, przejmujących do głębi duszę poety. Oczarowany spokojem stepów nadczarnomorskich poeta łądzi się, że usłyszy w tej ciszy głos z Litwy. Wyrzutek, którego „nikt nie woła“ — oto romantyczny bohater cyklu, patriota, szukający i wśród orientalnych pejzaży znanych sobie widoków, tęskniący wciąż do tego, co najdroższe, co ojczyście. Nieprzypadkowo jako motto do „Sonetów“ posłużyły słowa z Goethego: „Kto poetę chce zrozumieć, musi pójść w kraj poety“, wskazujące przejrzyście na patriotyczny duch wierszy. Bajecznie piękny Wschód nie jest w stanie zatrzeć w pamięci obrazów z przeszłości i rozsypane gwiazdy na niebie nad polską stroną wydają się pocie śladami łez branki — Polki, co zmarła w niewoli („Grób Potockiej“). Nastrój liryczny łączy Mickiewicz z nadzwyczaj sugestywnymi opisami natury w doskonałej formie poetyckiej, co razem wzięte pozwala nazwać „Sonety“ rzeczywistym klejnotem jego twórczości poetyckiej. Znany polski krytyk literacki J. Kleiner stwierdza, że cykl „Sonetów“ Mickiewicza był nie tylko rewelacją w poezji światowej, lecz było to także odbicie przełomu, jaki nastąpił w jego twórczości: „W obliczu gór krymskich, w obliczu Czatyrdahu zbudziło się w nim religijne odczucie świata. W wielkiej przyrodzie objawiła mu się po raz pierwszy... wielkość Boga“¹.

Tomik poezji wydany w 1826 r., zawierał prócz sonetów krymskich i sonety miłosne Mickiewicza. Większość tych utworów (ponad dwadzieścia) została napisana w Odessie i w formie scenek obyczajowych jest odtworzeniem życia salonów elity odeskiej. Czytelnicy znajdą tu różne lekkie erotyki żartobliwe, lecz są również wśród tych sonetów utwory, pełne uczuć głębokich i gorzkich refleksji. Część sonetów, jak uważają krytycy, poeta poświęcił swojej wielkiej i romantycznej miłości — Maryli Wereszczakównie, zaś sonety o wyszukany poetyckim erotyzmie najpewniej adresowane są pięknej Karolinie Sobańskiej, z którą Mickiewicza łączyły powikłane i dramatyczne stosunki.

Cykl sonetów miłosnych powstał pod pewnym wpływem poezji F. Petrarke (wiersze opatrzone w motto z pierwszego sonetu wielbiąciciela Laury: „Kiedy byłem po części innym człowiekiem, niż jestem“), dosyć często jednak poeta ironizuje i kpi ze swoich nazbyt gorących uczuć. W końcowym sonecie wyznaje: „Zrywam struny i w Letę ciskam

¹ Kleiner J. Zarys dziejów literatury polskiej.— Wrocław, Warszawa, Kraków, 1964.— S. 235.

«українські сторінки» у творчій спадщині генія польської літератури, сторінки, яким присвячене це видання.

Серед поезій, котрі творилися на терені України, центральне місце посідають знамениті «Кримські сонети» — вісімнадцять шедеврів, які стали відлунням подорожі по Криму, що був для поета втіленням романтичного образу Сходу.

Цей альбом спогадів молодого пілігрима, польського Чайльд-Гарольда, — прекрасний зразок поєднання декоративної описовості з розкриттям складного внутрішнього світу поета. Зачарований спокоєм чорноморських степів, він дослухається до тиші, прагнучи почути голос із Литви. Вигнанець, якого «ніхто не кличе», — ось ліричний герой циклу, патріот, котрий і серед орієнтальних пейзажів шукає знайомі риси, намагається не втратити зв'язок з рідним, найдорожчим. Невипадково епіграфом до «Кримських сонетів» узято слова Й. В. Гете: «Хто хоче зрозуміти поета, повинен побувати у поетовій країні», що є прямою вказівкою на патріотичне забарвлення віршів. Пишна краса Сходу не може затьмарити картини спогадів, і рій зірок, обернений до польської землі, здається йому слідом сліз полонянки-польки, яка померла в неволі («Гробниця Потоцької»). Ліричний настрій поєднаний тут з надзвичайно виразно виписаними пейзажами і досконалою поетичною формою, що дозволяє говорити про «Кримські сонети» як про справжню перлину поетової творчості. На думку відомого польського літературознавця Ю. Кляйнера, А. Міцкевич своїм циклом не тільки відкрив нову сторінку в світовій поезії, для нього самого це було виразом духовного перелому: «Перед обличчям кримських гір, перед обличчям Чатир-Дагу пробудилося в ньому релігійне відчуття світу. У великій природі відкрилася йому вперше... велич Бога»¹.

Однією книгою з «Кримськими сонетами» в 1826 р. були видані й любовні сонети А. Міцкевича. Більшість цих творів (збірка налічує їх понад 20) написана в Одесі і становить щось на зразок щоденника із замальовками з життя місцевих салонів. Читач знайде тут чимало поетичних «забавок», витриманих у тоні світської чуттєвості, але є серед цих сонетів і твори, що полонять глибиною почуттів і справжньою гіркотою розчарування. Частина сонетів, як вважають дослідники, присвячена великому ідеальному коханням поета до Марилі Верещак, адресаткою ж сонетів, сповнених поетичного вишуканого еротизму, є, найімовірніше, красуня Кароліна Собанська, з якою А. Міцкевича пов'язували складні, драматичні стосунки.

В циклі любовних сонетів відчутний вплив Ф. Петрарки (епіграф до збірки взято з першого сонета співця Лаури: «Коли я був почасти іншою людиною, ніж тепер»), хоча дуже часто в ряд-

¹ Kleiner J. Zarys dziejów literatury polskiej. — Wrocław, Warszawa, Kraków, 1964. — S. 235.

bardon głuchy". Drugi cykl tomiku, jaki stanowią „Sonety krymskie“ przeczy temu, ukazując, że Mickiewicz nastroił tylko swoją lirę na inny ton, lecz nie rozstał się z nią.

Wśród wierszy napisanych na ukraińskiej ziemi są znane, cenne liryki poezji polskiej („Niepewność“, „Rozmowa“, „Dwa słowa“, „Do D. D.“ *), są także wiersze mniej znane, wpisywane do popularnych w owych czasach albumów dam i panienek, lech i one z pewnością zaciekawią czytelników ukraińskich, bowiem powstały pod wrażeniem ukraińskiej przyrody, jaką poeta był oczarowany podczas podróży po Ukrainie. Do rzędu takich utworów należy zaliczyć wiersz „Żeglarz“, wpisany do albumu Joanny Zaleskiej (w majątku Zaleskich poeta gościł, jadąc z Petersburgu do Odessy, bywał też często u nich w Odessie i Moskwie) oraz wiersz „Podróźni“ (z albumu Ewy Hołowińskiej), napisany w 1825 r. w Steblowie nad Rosią, gdzie Mickiewicz zatrzymał się na kilka dni w gościnnym dworku Hołowińskich (tu właśnie rośla rozłożysta lipa, opisana później w „Panu Tadeuszu“).

Oczarowanie swe przyrodą Ukrainy, bujnym pięknem tej ziemi poeta wyraża i w utworach, napisanych w innych dalekich stronach. Zachwycony poematem klasyka literatury polskiej S. Trembeckiego „Sofiówka“ (1806), opisującym park w Humaniu, napisał doń obszerny komentarz. Poeta-romantyk uważał, że utwór Trembeckiego wart jest przekładu na język Wergiliusza i początek poematu napisał po łacinie.

*Miła oku, a licznym ożywiona płodem,
Witaj, kraino, mlekiem płynąca i miodem...—*

tymi słowami rozpoczyna swój poemat Stanisław Trembecki. Ciekawy jest fakt, że ogólnie przyjęte słowo „kraina“ Mickiewicz zastąpił w swym przekładzie konkretnym, znanym mu „Ukraina“:

*Delectans oculos opibus, ditissima frugum,
Irrorata melle et rivis lactantibus, salve
Ukrainae tellus...*

Niepowtarzalne piękno parku humańskiego powraca doń w pamięci i wtedy, gdy szuka odpowiednich słów do hymnu bliskiej mu ziemi nowogródzkiej w eposie „Kartofla“:

*O nowogródzka ziemio, kraju mój rodzinny.
O, Trębeckimi godzin uwielenia rymy!
Humańskich bracie sadów i okolic Wisły...*

Mickiewicza fascynowała poezja ludowa Słowian wschodnich, ich historia. Cenił sobie bardzo twórczość polskiego poety Bohdana Zaleskiego, przedstawiciela „ukraińskiej szkoły“ romantyków, czerpiącego

* M. Łysenko skomponował muzykę do tego wiersza, w przekładzie M. Staryckiego (romans „Mazuniatko“).

ках любовних поезій звучить іронія, проглядає насмішка над своїм занадто палким почуттям. В останньому сонеті поет говорить: «Геть ліру я жбурнув у Лету...». Та, як показує вміщений у другій частині книги цикл «Кримські сонети», А. Міцкевич лише настроїв свою ліру на інший лад, але не розлучився з нею.

Є серед віршів, написаних на українській землі, відомі перлини польської лірики («Непевність», «Розмова», «Два слова», «До Д. Д.» *), є й вірші менш відомі, написані для популярних у ті часи альбомів, але й вони становлять чималий інтерес для читачів України, оскільки навіяні українською природою, незабутніми враженнями про подорож по українській землі. До цієї групи слід віднести вірш «Плавець», записаний в альбомі Йоанни Залеської (в маєтку родини Залеських поет зупинявся під час подорожі з Петербурга до Одеси, часто бував їхнім гостем в Одесі та Москві), і вірш «Подорожні» (в альбом Е. Головінської), написаний у 1825 р. в Стеблеві над Россю, де А. Міцкевич гостював у привітному домі Головінських (саме тут росла велична липа, описана в «Пані Тадеуші»).

Замилування природою України, багатством та красою її землі звучить і в творах, написаних далеко від неї. Відоме захоплення А. Міцкевича поемою класика польської літератури С. Трембецького «Софіївка» (1806), присвяченою паркові в Умані, до якої він написав докладні коментарі. Польський романтик вважав, що твір С. Трембецького добре звучав би мовою Вергілія, і зробив латинський переклад його початку.

*Мила оку, численними оживлена плодами,
Здрастуй, країно, що пливе молоком і медом...—*

такими словами починає свою поему С. Трембецький. Цікавим є факт, що загальне «країна» А. Міцкевич замінив у своєму перекладі на конкретне, знайоме «Україна»:

*Delectans oculos opibus, ditissima frugum,
Irrorata melle et rivis lactantibus, salve
Ukrainae tellus...*

Неповторна краса уманського парку згадується поетові й тоді, коли він шукає величні слова для гімну рідній новгородській землі у поемі «Картопля»:

*O nowogródzka ziemia, kraju mój rodzinny,
O, Trębeckimi godzin uwielenia rymy!
Humańskich bracie sadów i okolic Wisły...*
*(О новгородська земле, краю мій рідний,
Гідний вшанування римами Трембецького!
Брате уманських садів і околиць Вісли...)*

* Цей вірш у перекладі М. Старицького був покладений на музику М. Лисенком (романс «Мазунятко»).

często wątki swych utworów z historii Ukrainy i folkloru ukraińskiego. Świadczy o tym szacunek Mickiewicza jego wiersz „Do Bohdana Zaleskiego“ (1841), w którym zwraca się do niego „Słowiczku mój“, w ten sposób nadmieniając, że Zaleskiego nazywano też „ukraińskim słowikiem“ za śpiewność jego utworów. Mickiewicz wprowadza w tym wierszu swoisty neologizm „żołoto-stron“, używając ukraińskiej formy „żołoto“ zamiast polskiej „złoto“.

Ballady „Rybka“, „Świtez“, „Świtezianka“ odwołują się do głęboką wiedzę Mickiewicza o świecie podań ludowych. Organiczną więź łączącą ukraińską twórczością ludową z balladami Mickiewicza odczuli wybitni pisarze ukraińscy. P. Kulisz napisał rząd udanych parafraz ballad wielkiego polskiego romantyka, przydawszy im koloryt iście ukraiński — „Chimery“ („Romantyczność“), „Rusałka“ (Świtezianka), „Dzieci czumaka“ („Powrót taty“). Te utwory Mickiewicza zespalają w sobie bogaty świat poetyckiej fantazji i głęboki psychologizm; żyją w nich różni postacie — urocze rusałki i okrutni wojewodowie, oszukane dziewczęta wiejskie i waleczni rycerze litewscy, lecz nieustannie utwierdzana jest w tych wierszach odwieczna wiara ludu w tryumf sprawiedliwości. W balladzie „Czaty“ nazwanej „ukraińską balladą“ tym, na którym spoczywa cały ciężar odpowiedzialności za rzeczywiste dobro jest Kozak Naum, udaremniający panu zamiar zguby zakochanych.

Trochę w innym stylu, napisana lekko i z humorem jest ballada „Pani Twardowska“, w oparciu o legendę o Twardowskim, co sprzedał duszę diabłu za spełnianie swoich życzeń. Ballada ta została umieszczona w niniejszym zbiorze jako utwór, który odegrał ważną rolę w dziele umocnienia kontaktów kulturalnych ukraińsko-polskich. „Pani Twardowska“ — to nie tylko pierwszy utwór Mickiewicza przetłumaczony na język ukraiński, lecz również utwór, który zapoczątkował rozpowszechnienie twórczego dorobku polskiego poety na Ukrainie. Autorem pierwszego przekładu (ściślej — parafrazy) był P. Hułak-Artemowski, „ceniony znawca polskiej kultury i języka, które nieustannie propagował w środowisku ukraińskim, pierwszy, co zapoznał z imieniem wielkiego poety polskiego i bodaj częścią jego twórczości poetyckiej czytelnika ukraińskiego“¹. Hułaka-Artemowskiego zainteresował wątek ludowy ballady, trafny opis polskiego życia i obyczajów, błyskotliwy humor, odczuł on pokrewieństwo utworu z ukraińskim folklorem i tradycją kulturową. Do poczynąń Hułaka-Artemowskiego dołączyli się w Charkowie O. Szpihocki, L. Borowikowski, M. Kostomarow, P. Naumenko, przekładając rząd utworów. Fascynacja ukraińskich romantyków twórczością Mickiewicza miała konkretne przyczyny: od niego uczyli się oni unikliwego stosunku do tradycji, twórczego wykorzystania ludowych pieśni i legend. Dla L. Borowikowskiego i O. Szpihockiego pra-

¹ Ю р ч е н к о О. Справа, почата у Харкові: Міцкевич і Гулак-Артемівський // Прапор.— 1963.— № 11.— С. 34.

А. Міцкевич захоплювався народною поезією східних слов'ян, цікавився їхньою історією. З великою прихильністю ставився він до творчості польського поета Б. Залеського, представника «української школи» романтиків, який часто звертався до сюжетів з історії України та українського фольклору. Свідченням цього є вірш «До Богдана Залеського» (1841), в якому А. Міцкевич називає його «мій соловейко», нагадуючи, що адресата його вірша звали «українським соловейком» за ніжну музичність його творів. А. Міцкевич вводить у вірш своєрідний неологізм «złoto-stron» — «золотоструний», вживаючи українську форму «золото» замість польської «złoto».

Глибоке знання сюжетів народної творчості знайшло відображення у баладах «Рибка», «Світезь», «Світезянка». Органічний зв'язок між українською народною творчістю та баладами А. Міцкевича відчули видатні українські письменники. П. Куліш створив ряд майстерних переспівів балад великого польського романтика, надавши їм суто українського колориту, — «Химери» («Romantyczność»), «Русалка» («Świtezianka»), «Чумацькі діти» („Powrót taty”). Ці твори А. Міцкевича полонять читача поєднанням поетичної фантастики і глибокого психологізму; в них живуть різні герої — чарівні русалки і жорстокі вояводи, обмануті сільські дівчата і відважні литовські воїни, але незмінно звучить одвічна народна віра у справедливість. В баладі «Чати», названій «Українською баладою», носієм вищої правди поет робить козака Наума, що не дозволяє панові вбити закоханих.

Дещо відрізняється тональністю, бурлескним настроєм балада «Пані Твардовська», в основу якої покладено легенду про Твардовського, що продав душу дияволу за можливість задовольняти свої забаганки. Ця балада включена до нашої збірки як твір, що відіграв важливу роль у зміцненні українсько-польських культурних контактів. «Пані Твардовська» — не лише перший вірш А. Міцкевича, перекладений українською мовою, але й твір, що поклав початок популяризації творчості польського поета в Україні. Автором першого перекладу (точніше — переспіву) став П. Гулак-Артемівський, який «був добрим знавцем і невтомним популяризатором польської культури і мови, він першим доніс до українського читача ім'я і бодай невелике зернятко з творів великого співця Польщі»¹. Гулака-Артемівського в баладі «Пані Твардовська» привабили її народність, прекрасний опис польського життя і звичаїв, блискучий гумор, він відчув її спорідненість з українським фольклором і культурною традицією. Починання П. Гулака-Артемівського підхопили у Харкові О. Шпигоцький, Л. Боровиковський, М. Костомаров, П. Науменко, які створили низку перекладів. Інтерес українських романтиків до творчості А. Міцкевича не випадковий: у нього вони

¹ Юрченко О. Справа, почата у Харкові: Міцкевич і Гулак-Артемівський // Прапор.— 1963.— № 11.— С. 34.

ca nad przekładami i parafrazami utworów polskiego poety była jednocześnie pierwszą próbą pisania wierszy w stylu romantycznym.

Nadal niezmienną popularnością na Ukrainie cieszy się poemat „Pan Tadeusz“ (1834), słusznie uważany za encyklopedię polskiego życia przełomu XVIII—XIX w. Włączyliśmy do naszego zbioru dwa urywki poematu: pierwszy przenosi nas do malowniczego Steblowa nad Rosią, gdzie rośnie wspomniana okazała lipa, a w drugim posłuchamy natchnionej gry na cymbałach, których dźwięk jest tak bliski Ukraincom.

„Ukraiński Mickiewicz“¹ — to obszerne i ciekawe zjawisko zarówno w ukraińsko-polskich kontaktach kulturalnych i literackich, jak i w dziedzinie sztuki przekładu na Ukrainie. Zagadnienie to rozpatrywali znawcy literatury w ujęciu historyczno-literackim, a w praktyce znalazło ono urzeczywistnienie w mistrzowskich przekładach M. Ryłskiego.

P. Kulisz również pisze w swoich wspomnieniach: „Pierwszą polską książką, jaka trafiła do moich rąk był sfatygowany tomik poezji, w którym wśród innych wierszy była i znakomita ballada Mickiewicza „Świtezianka“, ballada (swą kompozycją poetycką) całkowicie nasza — małorosyjska. Czytałem ją tyle razy, aż nauczyłem się jej na pamięć i od tego czasu polubiłem język polski tak prawie, jak i język Puszkina“². Należy stwierdzić, że poezje Mickiewicza były znane i popularyzowane na Ukrainie jeszcze za życia autora. Budziły zainteresowanie, były tłumaczone i przekładane oraz parafrazowane przez takich ukraińskich mistrzów słowa, jak: P. Hułak-Artemowski, L. Borowikowski, A. Mełyński, O. Szpihocki, P. Kulisz, w późniejszym okresie I. Franko, Lesia Ukrainka oraz nasi współcześni — M. Ryłski, P. Tyczyna, M. Bażan, M. Tereszczenko, A. Małyżko, M. Łukasz, D. Pawłyčko, R. Łubkiwski i inni ukraińscy poeci. Z pewnością nie będzie mylnym stwierdzenie, że twórczość poetycka Mickiewicza znalazła na Ukrainie swoją drugą ojczyznę. Spośród poetów ukraińskich ci wszyscy, którzy pisali o Mickiewiczu lub tłumaczyli jego utwory uważali, że (jak napisał o nim I. Franko) jest to „największy poeta polskiego narodu i jeden z geniuszy, jakich wydała ludzkość“³. Słowa te w całej pełni charakteryzują stosunek ukraińskiego społeczeństwa do Mickiewicza — poety i człowieka. W innym swym artykule Franko wyraża przekonanie, że od czasu odrodzenia literatury ukraińskiej w XIX w. „wpływ Mickiewicza na poetycką twórczość poetów ukraińskich“ jest myślą przewodnią i wraz z rozwojem ukraińskiej literatury wpływ ten „zamieni się w pełny i zdrowy urodzaj...“⁴ Zdaniem Werwesa, można powiedzieć, że wypowiedź Franki była prorocza.

¹ Докладніше див.: Вервес Г. Д. Зустріч з Міцкевичем.— К., 1968.

² Кулиш П. А. Около полу столетия назад. Литературные воспоминания.— ЦНБ НАН.— Фонд I, од. зб. 28559.

³ Франко І. Адам Міцкевич // Твори: У 50 т.— Т. 39.— К., 1983.— С. 256.

⁴ Франко І. Адам Міцкевич в українській літературі // Твори: У 50 т.— Т. 26.— К., 1980.— С. 386—390.

вчилися уважно ставитися до традиції, творчо використовувати народні пісні та легенди. Для Л. Боровиковського та О. Шпигоцького переклади і переспіви творів польського поета були одночасно першими спробами писати в романтичному стилі.

Незмінною популярністю користується в Україні й поема «Пан Тадеуш» (1834), яку слушно називають енциклопедією польського життя кінця XVIII — початку XIX ст. До цього видання увійшли два уривки з неї: один перенесе читача у мальовничий Стеблев над Россю, де росте велична липа, а в другому ми разом з героями послухаємо натхненної гри на цимбалах, спів яких так по-рідному звучить для українців.

«Український Міцкевич»¹ — це велика і яскрава глава як в українсько-польських культурних та літературних взаєминах, так і в мистецтві перекладу в Україні. Питання це в історико-літературному плані вивчалось літературознавцями, а в практичній площині знайшло своє втілення у блискучих перекладах М. Рильського.

Ще П. Куліш у своїх спогадах писав: «Перша польська книга, яка потрапила до моїх рук, це була заяложена збірка віршів, серед яких була й чудова балада Міцкевича «Світезянка», балада (за складом вірша) зовсім наша — малоруська. Я читав її до тих пір, поки не вивчив напам'ять, і з того часу полюбив польську мову майже так, як і мову Пушкіна»². Таким чином, поезія А. Міцкевича була відома і поширювалась в Україні ще за життя автора. Нею цікавилися, її перекладали і переспівували такі українські майстри слова, як П. Гулак-Артемовський, Л. Боровиковський, А. Метлинський, О. Шпигоцький, П. Куліш, пізніше І. Франко, Л. Українка, а також наші учасники — М. Рильський, П. Тичина, М. Бажан, М. Терещенко, А. Малишко, М. Лукаш, Д. Павличко, Р. Лубківський та інші українські поети. Можна з певністю твердити, що поезія А. Міцкевича в Україні знайшла свою другу батьківщину. Всі українські поети, які писали про А. Міцкевича або перекладали його твори, вважали, що це, за висловлюванням І. Франка, «найбільший поет польської нації і один з найгеніальніших людей, яких видало людство»³. Ці слова вичерпно характеризують ставлення в Україні до А. Міцкевича як до поета і людини. В іншій своїй статті І. Франко стверджував, що з часу відродження української літератури в XIX ст. тягнеться червоною ниткою «вплив Міцкевича на поетичну творчість українських поетів», що цей вплив з розвитком української літератури «перетвориться в суцільний та здоровий урожай...»⁴.

¹ Докладніше див.: Вервес Г. Д. Зустріч з Міцкевичем.— К., 1968.

² Куліш П. А. Около полустолетия назад. Литературные воспоминания.— ЦНБ НАН.— Фонд 1, од. зб. 28559.

³ Франко І. Адам Міцкевич // Твори: У 50 т.— Т. 39.— К., 1983.— С. 256.

⁴ Франко І. Адам Міцкевич в українській літературі // Твори: У 50 т.— Т. 26.— К., 1980.— С. 386—390.

Jak już było powiedziane, pierwszym, kto na Ukrainie zapoznał się z twórczością Mickiewicza był P. Hułak-Artemowski. Wątki wczesnych sonetów Mickiewicza można zauważyć i w twórczości O. Szpihockiego (porówn. jego „Tylko ciebie ujrzałam“, „Wiesz, Saniu, serdenko“ i „Do Laury“ Mickiewicza). Równocześnie z parafrazami poezji Mickiewicza pojawiły się w latach 20ch. pierwsze przekłady jego utworów na język ukraiński (na prz. „Farys“ w tłumaczeniu L. Borowikowskiego).

Popularność poezji Mickiewicza na Ukrainie wzrosła w latach 30—40ch. XIX w. Cieszyła się poczytnością i w tajnym Stowarzyszeniu Cyryla i Metodego. Interesował się poezją Mickiewicza także Taras Szewczenko, i niejednokrotnie wspominał poetę w swych utworach (na prz. w powieści „Artysta“). Istnieją fakty, wskazujące na znajomość utworów Kobzarza przez Mickiewicza, zwłaszcza poematu „Kaukaz“. Szewczenko zaś próbował tłumaczyć wiersze Mickiewicza. Balady, jak wspominaliśmy parafrazował Kulisz.

Na przełomie XIX i XX w. zainteresowała twórczość Mickiewicza Łesie Ukrainkę, I. Frankę, O. Nawroćkiego, M. Staryckiego i innych. W tym czasie zaczęto przkładać prócz liryk Mickiewicza, jego utwory epickie, jako pierwszy — epopeję „Pan Tadeusz“.

Szczególnie szeroki rozgłos uzyskała twórczość Mickiewicza na Ukrainie w okresie porewolucyjnym, gdy wydano w odrębnych tomikach jego liryki i poematy. Najwcześniej, w 1927 r. wyszła drukiem pierwsza publikacja poematu „Pan Tadeusz“ w tłumaczeniu M. Rylskiego. Ukraiński poeta wiele lat poświęcił potem pracy nad ulepszeniem swego przekładu, który w nowej wersji został ponownie wydany już w latach powojennych. To tytaniczne dzieło Rylskiego stało się wzorcem w dziedzinie sztuki przekładu i zostało wysoko ocenione przez społeczność ukraińską i europejską.

Zainteresowanie twórczością polskiego poety na Ukrainie wzrosło w latach 70—80ch., o czym świadczy sięgnięcie po nią D. Pawłyiczka, R. Łubkiwskiego i innych.

Jak wynika z powyższego krótkiego przeglądu, poetycki dorobek Mickiewicza od dawna stanowi część składową kultury ukraińskiej, wzbogacając ją tematycznie i twórczo. W trwającym procesie odrodzenia i swobodnego rozwoju kultur wszystkich narodów, zamieszkałych na Ukrainie, ta tradycja historyczno-kulturalna powołana jest do odegrania dziejowej roli.

WOŁODYMYR MOTORNYJ

AŁŁA TATARENKO

Як вважає Г. Вервес, думка І. Франка, можна сказати, була про-
рочою.

Вже відзначалося, що першим до поезії А. Міцкевича в Украї-
ні звернувся П. Гулак-Артемовський. Сюжети ранніх сонетів А. Міц-
кевича прослідковуються і в творчості О. Шпигоцького (порівн.
його «Тільки тебе вбачила», «Знаєш, Саню, серденько» і «До Лаури»
А. Міцкевича). Водночас уже в 20-ті роки разом з переспівами мо-
тивів поезії А. Міцкевича з'явилися і перші переклади його творів
на українську мову (наприклад, «Фарис», перекладений Л. Боро-
виковським).

Інтерес до поезії А. Міцкевича в Україні посилювався у 30—40-х
роках ХІХ ст. Зокрема, вона була популярною серед членів Кирило-
Мефодіївського товариства. Захоплювався поезією А. Міцкевича
Т. Шевченко, який неодноразово згадував польського поета у своїх
творах (наприклад, у повісті «Художник»). Є відомості, що А. Міц-
кевич був знайомий з творами Кобзаря, зокрема з поемою «Кавказ»,
а Т. Шевченко робив спроби перекладати його вірші. Балади
А. Міцкевича, як уже згадувалось, переспівував П. Куліш.

У другій половині ХІХ — на початку ХХ ст. до творчості
А. Міцкевича звернулися Л. Українка, І. Франко, О. Навроцький,
М. Старицький та інші. Саме в цей період крім лірики А. Міцкеви-
ча почали перекладатися його епічні твори, зокрема «Пан Тадеуш».

Особливо широкої популярності творчість А. Міцкевича набу-
ла у пореволюційний час, коли окремими книжками вийшли його
ліричні твори та поеми. Ще в 1927 р. був опублікований переклад
поеми «Пан Тадеуш», здійснений М. Рильським. Багато років пра-
цював український поет над удосконаленням цього перекладу, дру-
гий варіант якого з'явився вже у післявоєнні роки. Цей видатний
труд М. Рильського став еталонем у мистецтві перекладу і був ви-
соко оцінений українською і міжнародною громадськістю.

Вже у 70—80-х роках до поезії А. Міцкевича звернулися
Д. Павличко, Р. Лубківський та інші, що засвідчило зростання інте-
ресу до творчості польського поета в Україні.

Як видно з цього короткого огляду, творча спадщина А. Міц-
кевича давно стала складовою частиною української культури,
збагативши її як тематично, так і художньо. У процесі відроджен-
ня і вільного розвитку всіх національних культур, що розгортається
тепер в Україні, ця історико-культурна традиція покликана
відіграти важливу роль.

*ВОЛОДИМИР МОТОРНИЙ
АЛЛА ТАТАРЕНКО*

ŻEGLARZ
(Z imionnika Z.)

Ilekoć ujrzysz, jak zhukana fala
Po głębiach barkę przerzuca tułaczą,
Niech się anielskie serce nie użala
Nad płynącego trwogą i rozpaczą.

Tę barkę wicher odbił od okrętu,
Na którym żeglarz swe nadzieje złożył;
Jeżeli wszystko jest pastwą odmętu,
Czegoż by płakał? o co by się trwożył?

Lepiej mu pośród żywiołów bezrządu
Walczyć co chwila z nowymi przygody,
Niż gdyby wybrnął i z cichego łądu
Patrzył na morze, i liczył swe szkody.

Odessa, 1825, kwiet. 14.

ПЛАВЕЦЬ
(З альбома 3.)

Коли узриш, як човен буйно
Стихія кидає морська,
Хай не озветься серце чуйно
На страх і розпач моряка!

Той корабель пішов, якого
Так прагнув досягти плавець,
Тож нащо сльози і тривога,
Коли всьому настав кінець?

Адже гідніше воювати
З шаленством пінявих валів,
Аніж лічить гіркі утрати,
Діставшись тихих берегів!

Одеса, 14 квітня 1825

NIEPEWNOŚĆ

Gdy cię nie widzę, nie wzdycham, nie płaczę,
Nie tracę zmysłów, kiedy cię zobaczę;
Jednakże gdy cię długo nie oglądam,
Czegoś mi braknie, kogoś widzieć żądam
I tęskniąc sobie zadaję pytanie:
Czy to jest przyjaźń? czy to jest kochanie?

Gdy z oczu znikniesz, nie mogę ni razu
W myśli twojego odnowić obrazu;
Jednakże nieraz czuję mimo chęci,
Że on jest zawsze blisko mej pamięci.
I znowu sobie powtarzam pytanie:
Czy to jest przyjaźń? czy to jest kochanie?

Cierpiałem nieraz, nie myślałem wcale,
Abym przed tobą szedł wylewać zale;
Idąc bez celu, nie pilnując drogi,
Sam nie pojmuję, jak w twe zajdę progi;
I wchodząc sobie zadaję pytanie:
Co tu mię wiodło? przyjaźń czy kochanie?

Dla twego zdrowia życia bym nie skąpił,
Po twą spokojność po piekiel bym zstąpił;
Choć śmiałej żądy nie ma w sercu mojem,
Bym był dla ciebie zdrowiem i pokojem.
I znowu sobie powtarzam pytanie:
Czy to jest przyjaźń? czy to jest kochanie?

Kiedy położysz rękę na me dłonie,
Luba mię jakaś spokojność owionie,
Zda się, że lekkim snem zakończę życie;
Lecz mnie przebudza żywsze serca bicie,
Które mi głośno zadaje pytanie:
Czy to jest przyjaźń? czyli też kochanie?

Kiedym dla ciebie tę piosenkę składał,
Wieszczy duch mymi ustami nie władał;
Pełen zdziwienia, sam się nie postrzegłem,
Skąd wziętem myśli, jak na rymy wbiegłem;
I zapisałem na końcu pytanie:
Co mię natchnęło? przyjaźń czy kochanie?

НЕПЕВНІСТЬ

Вдалині від тебе не тужу, не плачу,
Розуму не трачу, як тебе побачу,
А проте, як часом довго не стріваю,
Все чогось сумую, все когось шукаю,
І в журбі до серця підплива питання:
Чи це тільки дружба, а чи це кохання?

Ти з очей зникаєш, і вже я не в силі
Одновити в думці риси твої милі,
Хоч мені й говорить прагнення щоденне,
Що ти завжди близько, завжди біля мене;
Та мене хвилює давнє запитання:
Чи це тільки дружба, а чи це кохання?

Сумував я тяжко, та своєї скрути
Не давав ніколи я тобі відчути;
Без мети блукав я і втрачав дорогу,
А прибившись часом до твого порогу,
Входив я, сховавши в серці запитання:
Чи це тільки дружба, а чи це кохання?

Задля тебе навіть смерть була б легкою,
В пекло я подався б для твого спокою,
Хоч не маю зваги серцю наказати
І твоїм здоров'ям і спокоєм стати;
Сушить мені мозок те лихе питання:
Чи це тільки дружба, а чи це кохання?

Як руки твоєї дотик відчуваю,
Наче в любий спокій весь я поринаю.
Я б заснув навіки в тую мить, здається.
Коли б не будило серце, в котрім б'ється,
Невідступно б'ється грізне запитання:
Чи це тільки дружба, а чи це кохання?

Коли я цю пісню віршував без тями,
Віщий дух моїми не владав устами,
Сам не знаю звідки, стежками якими
Узялися мислі і набігли рими,
Як я в кінці вірша вкарбував питання:
Що мене натхнуло — дружба чи кохання?

DWA SŁOWA

Gdy sam na sam z tobą siedzę,
Nie mam czasu o nic pytać:
Patrzę w oczy, ustek śledzę,
Chciałbym wszystkie myśli czytać
Wprzód, nim w oczętach zaświecą;
Chciałbym wszystkie słowka chwycić
Wprzód, nim od ustek odleczą; —
I nie potrzeba tłumaczyć,
Co chcę słyszeć, co zobaczyć.
Rzecz nietrudna i nienowa.
Moja luba! te dwa słowa:
Kocham cię, kocham cię!

Innego nie chcę widoku,
Kiedy z tobą będę w niebie;
Tylko niech te dwa wyrazy,
Napisane w twoim oku,
Odbite po tysiąc razy,
Widzę wszędzie wkoło siebie.
I innej muzyki w niebie
Nie chcę od wschodu jutrzeńki
Słyszeć do zachodu słońca;
Kocham cię, kocham cię!
Dość mnie tej jednej piosenki
Z waryjacjami bez końca.

1825

ДВА СЛОВА

Як з тобою вдвох лишаюсь,
Ні про що я не питаю:
В очі, в губки задивляюсь —
Може, ті думки вчитаю,
Що таяться в бчках любки;
Може, ті слова впіймаю,
Що не змовили ще губки.
Чи потреба є тлумачить,
Що волю чути й бачить?
Річ не дивна і не нова,
Люба дівчино, два слова:
Мій коханий! Мій коханий!

Не знайду й на тому світі
Образ інший, більш жаданий;
Хай лише отих два слова,
В погляді твоїм одбиті,
Видні всюди, знову й знову
Бачить зір мій полум'яний,
Хай мотив той ненастанний
Я від раннього світанку
Аж до присмерку вчуваю:
Мій коханий! Мій коханий!
Слухав би оцю співанку
В варіаціях без краю.

1825

ROZMOWA

Kochanko moja! na co nam rozmowa?
Czemu chcąc z tobą uczucia dzielić,
Nie mogę duszy prosto w duszę przelać?
Za co ją trzeba rozdrabiać na słowa,
Które nim słuch twój i serce dościgną,
W ustach wietrzeją, na powietrzu stygną?

Kocham, ach! kocham, po sto razy wołam,
A ty się smucisz i zaczynasz gniewać,
Że ja kochania mojego nie zdołam
Dosyć wymówić, wyrazić, wyśpiewać;
I jak w letargu, nie widzę sposobu
Wydać znak życia, bym uniknął grobu.

Strudziłem usta daremnym użyciem,
Teraz je z twymi chcę stopić ustami,
I chcę rozmawiać tylko serca biciem,
I westchnieniami, i całowaniami;
I tak rozmawiać godziny, dni, lata,
Do końca świata i po końcu świata.

Odessa, 1825

РОЗМОВА

Моя укохана! Навіщо нам розмова?
Чому, щоб почуття з тобою поділити,
Не можу душу я у душу перелити?
Чому розмінюєм її на дрібність слова,
Яке раніше, ніж до серця долетить,
Змарніє на вустах, в повітрі зникне вмить?

«Люблю тебе, люблю!» — ці зойки сторазові
У тебе збуджують лиш скаргу і скорботу,
Бо неспроможний я всю глибину любові
І гідно висловить, і виявить достоту.
Я сили не знайду, як в летаргічному сні,
Подати знак життя, щоб не лежать в труні.

Я натрудив уста зусиллям цим даремним,
Та зараз їх зіллю з устами я твоїми,
Щоб розмовляти нам биттям двох серць таємним,
Зітханням пристрасним, цілунками палкими
І розмовляти так багато днів і літ,
Докіль не згине світ і як загине світ.

Одеса, 1825

DO D. D.

Moja pieśzcotka, gdy w wesolej chwili
Pocznie szczebiotać i kwilić, i gruchać,
Tak mile grucha, szczebioce i kwili,
Że nie chcąc słówka żadnego postradać,
Nie śmiem przerywać, nie śmiem odpowiadać,
I tylko chciałbym słuchać, słuchać, słuchać.

Lecz mowy żuwość gdy oczki zapali
I pocznie mocniej jagody różować,
Perłowe ząbki błysną wśród koralu,
Ach! wtenczas śmielej w oczęta poglądam,
Usta pomykam i słuchać nie żądam,
Tylko całować, całować, całować.

Odessa, 1825

*

МАЗУНЯТКО

Моє ж мазунятко! Як часом жартливо
Почнеш воркувати, співати,
Та так же воркуєш, лепечеш знадливо,
Що й слова не хтів би стеряти;
Одмовить, спинити не зважу я духа —
Усе б тільки слухав, та слухав, та слухав!

Коли ж оченята засяють в розпалі
І щічки зашаряться мило,
А зубки заблищать, мов перли в коралі,
Тоді вже і слухать — несила!
Не можу одвести сп'янілого ока —
Усе б тільки цмокав, та цмокав, та цмокав!

Одеса, 1825

SEN

Chociaż zmuszona będziesz mnie porzucić,
Jeżeli serca nie zmienisz w kochaniu,
Rzucając nawet nie chcesz mnie zasmucić
I rozstając się nie mów o rozstaniu!

Przed smutnym jutrem niech jeszcze z wieczora
Ostatnia spłynie na pieszczotach chwilka;
A kiedy przyjdzie rozstania się pora,
Wtenchas trucizny daj mnie kropel kilka.

Do ust twych usta przycisnę, powieki
Zamykać nie chcę, gdy mię śmierć zamroczy;
Niechaj rozkosznie usypiam na wieki,
Całując lica, patrząc w twoje oczy.

A po dniach wielu czy po latach wielu,
Kiedy mi każą mogiłę porzucić,
Wspomnisz o twoim sennym przyjacielu
I zstąpisz z niebios, aby go ocucić.

Znowu mię złożysz na twem łonie białem,
Znowu mię ramię kochane otoczy;
Zbudzę się myśląc, że chwilkę drzemałem,
Całując lica, patrząc w twoje oczy.

Odessa, 1825

СОН

Коли нам настане хвилина розстання,
Не мов мені, зірко, «Прощай» на прощання!
Не рви мого серця: хай хворе не знає,
Яка його туга від тебе спіткає.
А в вечір останній, як стане надворі
Смеркатись і в небі засвітяться зорі,—
Прийди ти до мене, як перше, кохана,
І дай милуванням напитися п'яно.
А щоб розставання того не спочути,
Підлий в ту хвилину у кухню отрути!
Уста свої палко з твоїми устами
Стоплю й замірю навіки в нестямі,
Та так і умру я на пестощах ночі,
Цілюючи вид твій, милуючи очі;
Коли ж в кінці світу погинуть години
І казано буде вставать з домовини,—
Згадай тоді, зірко, з високого неба,
Що спить твій коханий — збудить його треба;
Прилини до мене, голубко сивенька;
Притисни голівку мою до серденька;
Хай так і прокинусь, як вмер тії ночі,
Цілюючи вид твій, милуючи очі!

Одеса, 1825

POPAS W UPICIE
(Zdarzenie prawdziwe)

Upita, niegdyś miasto, powiatu stolica,
Dzisiaj miasteczko liche; jedna w nim kaplica
I kilkanaście chatek żydowskiej siedziby.
Gdzie były ludne rynki, dziś tam rosną grzyby.
Wzgórek, obronny wałem i zwodzonym mostem,
Teraz broni się tylko pokrzywą i ostem.
Mury w gruzach; na miejscu zamkowego gmachu
Sterczy nędzna karczemka bez okien i dachu.

Tam, na popasie, z nudy rozważać począłem
Miny i mowy ludzi siedzących za stołem;
Trzech było: pierwszy starzec z posrebrzonym włosom,
Na łbie konfederatka rzucona ukosem,
Wąs augustowski, żupan, dzisiaj popielaty,
Trudno odgadnąć, jaką miał barwę przed laty;
U pasa karabela; obok siedział młody,
We fraku z samodziału, krojem nowej mody,
Fryzował sobie czubek, kołnierzyk, a czasem
Bawił się z pływającym u buta kutasem
Lub żartował z sąsiada, którego płaszcz długi
I krzyż czerwony — znakiem kościelnego sługi;
Czwarty był Żydek. Temu człowiek od pałasza
Tak mówił: „Hej no! dobra nasza bez mariasza!
Po co trupami w szabas arendarzów trwożyć?
Słuchajcie, kumy, gotów z wami się założyć,
Że jak tylko Siciński na cmentarz odjedzie,
Dostaniem garniec miodu. Nieprawdaż, sąsiedzie?“
Arendarz kiwnął brodą. Słuchałem ciekawy:
Siciński? i w Upicie? Imię strasznej sławy!
„O jakim trupie — rzekłem — toczycie rozmowy
i o jakim — Sicińskim?“ Na to kuntuszowy:
„O Sicińskim? — z początku całą rzecz wywiodeę.
Na miejscu, gdzie żydowską widzimy gospodę,
Był zamek nieboszczyka; przy tym imion wiele,
Konneksyje potężne, mnogie klijentele,
A stąd ćma popleczników i kresek bez liku:
Siciński był dyktator na każdym sejmiku,
Starszych i zasłużeńszych *patricios* zhasał.
Ale nie dosyć na tym: na wyższe się kasął,
Poczęła też kłuć w oczy zbyt rogata duma;
Przyszedł sejmik poselski: nauczono kuma,
Bo gdy pewny wyboru postem się ogłasza,
Kiedy dziękuje szlachcie, na obiady sprasza

ВИПАДОК В УПІТІ (Правдива бувальщина)

Упіта, давнє місто, на весь повіт столиця,
Містечко вбоге нині: одна у нім каплиця,
Ще кільканадцять хаток ізраїльських синів;
Де тишились базари — там хаща для грибів.
На пригірку отому, за валом і мостом,
Вже не стоїть фортеця, теля виля хвостом.
Обсипалися мури, тепер на всіх вітрах
Стоїть корчма без вікон, дірками зяє дах.

Там, вільної години, з безділля чи з нудьги,
За стіл зібрались люди, розсілись навкруги.
Їх троє: найстаріший скубе сріблястий чуб,
Стара конфедератка нависла аж до губ,
Вусища августівські, злинялий геть жупан,
Хоч перше мав же колір, як мав його цей пан.
Пообіч нього двоє ще молодих друзяк,
В одного надто модний, хоч самотканий фрак;
Крутив свавільний кучер, а також в інший час
Він бавився: від бота смішив його кутас,
Чи здобувавсь на дотеп, і усмішку, і жест,
Хоч друг його на ризі носив червоний хрест.
Четвертий був юдеєм. Йому вельможець наш
Недбало кинув жартом: «Чи ба, то наш мар'яж!
Нащо вам до шабашу тривожить мертвий лад?
Та хто захоче слухать — я б'юся об заклад,
Що тільки лиш Сіцінський на цвинтар свій шугне,
Нам жид поставить меду! Гей, слухайте мене!»
Труснув лиш бородою хитрючий орендар,
А хлопці посміхнулись: Сіцінський? Що за чар?
Давно почив у славі колись поважний муж...
Вельможець посміхнувся, поправив свій *кулуш*:
«Сіцінський? А погляньте *лицонь* на той он пляц:
Де та жидівська хатка — стояв колись палац.
Та не палац — фортеця, у вікопомні дні
В ньому роїлись гості, тлум близьких та рідні,
Ще й хмара блюдолизів, лакеїв та нікчем.
Сіцінський був диктатор: чи сеймик там, чи сейм —
Патриців поважних собі під ноги бгав,
Та тим не вдовольнявся, до вищого змагав.
Чи правда, чи півправда — у вічі всім руба,
На сеймику послове не хмурились хіба?
Та в пору виборову Сіцінський, як і слід,
Скликав гостей поважних до себе на обід:

I gdy się na Mazowsze wybiera do drogi:
Liczą *turnum*, Siciński padł na cztery nogi:
Agitatus furiis et impotens irae,
Umyślił zgubić szlachtę: *o scelus! o dirae!*
Daje obiad; zwiedziona zbiera się drużyna,
Gnie się stół pod misami, cieką strugi wina,
Łyka plebs; wtem blekotem zaprawione męty
Durzą głowę: z wesela niechęci i wstręty.
Dalej kłótnia, hałasy, istna wieża Babel.
Od zębów szło do kijów, od kijów do szabel;
Nie patrząc oka, boku, mordując jak wściekli,
Tros Rutulusve fuat, wszyscy się wysiekli.
Lecz truciznik niedługo wygraną się chwalił,
Bo go piorun z rodzeństwem i mieszkaniem spalił.
Jak ów *Ajaks scopulo infixus acuto*,
Expirans flammis: straszna, lecz słuszną pokuto!“. —
„Amen!“ — rzekł dziad kościelny. Ekonom we fraku
Porównywał tę powieść do zboża w przetaku
I chcąc z bajecznej plewy prawdę wywiać naga,
Harfował żarcikami, zakończył uwagę:
Że pan marszałek, z którym on do stołu siada
I u którego książek niezmierna gromada,
Ilekroć o Sicińskim wspomni, zawždy mówi:
„On zgubił nas, on ręce zawiązał królowi.“

Z tych słów marszałka głowa ekonomiczna wniosła,
Że nie szło tam o sejmik ani wybór posła,
Że musiała być wojna — przeciw komu? Kiedy?
Trudno zgadnąć, zapewne z Turki albo Szwedy;
Pewno Siciński króla do Upity zwiabił,
Oddał w ręce najezdcom i ojczyznę zabił.

Chciał dalej rzecz prowadzić, lecz sługa kościoła
Zezem ~~nań~~ spojierając: „Niedobrze — zawoła —
Jeśli księdza plebana ~~cheą~~ uczyć dzwonniki,
Jeżeli przed siwymi biorą głos młodziki.
Ja wam opowiem jako najlepiej świadomy:
Nie sejmik ani wojna ściąga niebios gromy,
Lecz bezbożność. Siciński wyrzekłszy się wiary
Zabrał, jak mówią, grunta należne do fary,
Nie chciał płacić dziesięcin, nie bywał w kościele,
Pędził chłopów do pracy w święta i niedziele;
Chociaż mu nieraz biskup listami zagrażał,
Choć go wykłął z ambony — Siciński nie zważał.
W święto Bożego Ciała, pod samo południe,
Gdy msza była w kaplicy, kazał kopać studnię.

Подякує і спішно летить у Вавель пан,
Там голоси рахує, що взяв у свій гаман.
Ошуканий, шикую підступних планів рать,
Снує хитрющі сіті, щоб шляхту покарати.
Дає банкет для шляхти, і то аж через край:
Столи від м'яса гнуться, тече вина ручай.
Гуляє плебс, і в цьому ховається мета:
Заходить ум за розум і броду не пита.
А далі колотнеча, що й замки всі малі:
Від кулака до кия, а там дзвенять шаблі.
Не бачить око збоку, які зійшлись мужі:
Троянці чи рутельці, свої то чи чужі.
Та п'яний шал не довго у чаші дурість лив —
Його перун з ріднею й маєтками спалив!
Як грецького Аякса за всі пригоди злі
Богиня покарала, прибивши на скалі!»
«Аміні!» — чернець промовив. А фрачний економ
Прирівнював ту повість до мірки із зерном:
В тій баєчній полові чи правда є нага?
Бо байка — то забавка, а правда дорога.
Он пан маршалок, з ким він сідав за стіл не раз
І в кого книг премудрих, що й не полічиш враз,
Сіцінського згадавши, аж хлипав від жалю:
«Він зрадив нас, він руки опунав королю!..»

З тих слів така-от мудрість роїтись почала:
Що там не йшло про сеймик, про вибори посла,
Бо там війною пахло — із ким? — із ким, дарма,
Із турком чи із шведом, різниці тут нема:
Сіцінський до Упіти завабив короля
В лихі ворожі руки; а то — усім петля.

Хотів іще казати, та молодий чернець
Промовив: «Це недобре, недобре, хай їм грець!
Це так, як би учили ксьондзів пономарі,
А молоді пишались — нехай мовчать старі.
Я так скажу про теє: ні сеймик, ні війна
Громів не зваблять з неба, на те є сатана:
Сіцінський був безбожним, не те що я чи ти:
Гонорно із костьолом судився за ґрунти,
Відрікся десятини, молитись не хотів,
Нагайкою до праці на свята гнав хлопів,
А чи в неділю Божу, хоч біскуп кілька раз
Листами і з амвона безбожну душу тряс.
У день Святого Тіла в каплиці служба йшла —
Звелів копать криницю, зігнавши півсела.

Dokopał się swej zguby i powszechnej szkody;
Bo z owej studni tyle wybuchnęło wody,
Że pola, kędy niegdyś bujały pszenice,
Zarosły w paproć, łąki poszły w trzęsawice.
Sicińskiego, jak słusznie pan sędzia namienił,
Piorun zabił, dom spalił, potomstwo wyplenil.
Trup, kławą uderzony, dotąd cały stoi:
Ziemia go przyjąć nie chce, robactwo się boi;
Nie znalazłszy na ziemi święconej spoczynku,
Strasząc ludzi, rzecz można, wala się po rynku,
Bo go nieraz dziad jaki, uniósłszy z cmentarza,
Wlecze w szabas do karczmy straszyć arendarza“.
Skończył i drzwi stodoły odemknął. Tam stało
Szkaradne, starożytne nieboszczyka ciało.
Nogi długie i czarne sterczą mu jak szczudła,
Ręce na krzyż złamane, twarz głęboko wchudła.
Oblicze wywędzone brud śmiertelny szpeci,
Usta wypsute, przez nie zęb gdzieś w świecie.
Zresztą nię tknięta ciała zdrowego budowa,
Postać ludzką od żywej niezbyt różną chowa.
Twarz nawet właściwego nie traci wyrazu;
A jako na powierzchni starego obrazu,
Jeżeli mogły rysy pierwiastkowe zostać,
W tych resztach jeszcze dawna przebija się

postać:

Tak owa twarz, choć ogniem żywotnym nie płonie,
Lecz kto ją znał za życia, poznałby po zgonie.
Za pierwszym rzutem oka coś takiego widać,
Czego żadnymi słowy nie podobna wydać.
Dzikość, szpecąca żywych oblicze zbrodniarzy,
Zda się dotąd zamarła grozić z jego twarzy,
Dotąd zdradziecka radość w ustach się uśmiecha,
Gniew rozbójniczy w czole, nade brwiami pycha.
Barki na dół pochylił, głową na pierś zwisnął,
Zda się, że ciężar hańby do ziemi go cisnął
Albo że ręka gwałtu z piekieł go wywlekła,
I znowu rad by gwałtem powracać do piekła.

Jeżeli jama, w której łotrowie mieszkali,
Chociaż ją ludzie skruszą lub piorun rozwali,
Dzikością swych położeń i krwawym ogromem
W gruzach daje odgadnąć, czyim była domem;
Gdy węza po zrzuconej rozpoznasz skorupie:
Poznałbym Sicińskiego żywot po tym trupie.
„O towarzysze! — rzekłem — po coście niezgodni?
On był nie jednej winien, ale wszystkich zbrodni;

Ну й, звісно, докопався до чорної біди,
Бо стільки із криниці рвонуло враз води,
Що залило ті ниви, де зріли пшениці,
На луках полишались рогозу острівці.
Сіцінського ж, як слушно суддя нам оповів,
Забила блискавиця, і дім його згорів.
Лиш труп його лишився, лежить уже роки:
Земля прийнять не хоче, не точать хробаки.
Отож до цього часу він прихистку шука,
Ляка людей до смерті, по торжищах блука.
А то жебрак п'янений, як сходила зоря,
Волік його до шинку страхать орендаря...»
По тім з дверей стодоли підніс великий гак —
А там усім з'явився страхотливий мертвяк:
Стирчали довгі ноги, як трухлі патики,
Хрестом на грудях руки, на очах мідяки,
Худе й сухе обличчя, немов дуплавий дуб,
А з рота, наче ікло, зорив жовтавий зуб.
Та зрештою, все тіло цього здорованя,
Немов живе — та мертво, лиш пострах

наганя.

Ба навіть схоронився той усміх на устах,
З яким він ще давніше довкола сіяв страх.
Та й всі колишні риси понині не мовчать,
На них якась таємна накладена печать:
Хоча вогнем живлющим вже тіло не пала,
Та до знайомих давніх про щось воно вола.
Вже навіть перший погляд неждано приміча,
Чого не скажеш словом, що книга не навча:
Тупа жорстокість дика, та шрами, та рубці
Погрозою завмерли на грішному лиці,
В устах усмішка тліє, глумлива і лиха,
Чоло лисніє гнівом, з-під брів іскрить пиха,
Спустилися рамена, на груди пада твар,
Неначе гне злочинця нескинутий тягар
Чи хтось його із пекла на землю приволік
І він би був щасливий, коли б назад утік.

Немов барліг, в якому загін злочинців жив,
І люди руйнували, і грім нещадно бив,—
Слідами сліз і крові, що запеклись на нім,
Дається відгадати, чий справді був цей дім;
Чи по торішній шкірі, що здер із себе вуж,
Пізнати легко можна, чим жив колись цей муж.
«О товариство, справді, чого сваритись нам?
Він не комусь окремо — служив усім чортам,

Jego trucizną naród zdurzony oszalał,
On królom ręce związał, kraj klęskami zalał!“ —

A pomyślałem w duszy: — Cóż są gminne dzieje?
Popiół, w którym zaledwie iskra prawdy tleje;
Hieroglif mchem zarosłe zdobiący kamienie;
Napis, którym spowite usnęło znaczenie;
Odgłos sławy wiejący przez lat oceany,
Odbity o wypadki, o kłamstwa złamany,
Godzien śmiechu uczonych: lecz nim się zaśmieje,
Niechaj powie uczony, czym są wszystkie dzieje? —

Його діянь трутизна лилась, немов ручай,
Він короля ув'язнив, залив сльозами край!..»

Замислилися потім: — Хіба не чудеса?
В кострищі іскра правди понині не згаса;
Під мохом ієрогліф на камені старім;
Напівзатертий напис — а сенс який у нім?
Чи відгомінок слави над океаном літ,
Поламана присяга, забутий заповіт—
Те все на сміх премудрим, які б сюди зійшлись;
Нехай же вчений скаже; чим все було колись?

TRÓJKA KONI

Z naszych poetów Litwy jeden bard Antoni
Miał trójkę koni.

Pamięć ich na ówczesnym została Parnasie
Tak żywa, że dziś mógłbym skryślić ich rysopis.
Nie dziw tedy, że gdy się wczora rozgadało
O dawnych rzeczach i o owym czasie,
Zapytałem: „Co się też z tymi końmi stało?”
Na to mi odpowiedział w te słowa Bajkopis:

„W przeznaczeniach tych koni była jakaś tajnia.
Postawiono je razem na obroku:

A po roku

Jeden drugiego nie mógł znieść ani widoku.

Choćż żłób długi i przestronna stajnia,
Wszędzie im ciasno, wieczne parskania i bitki.
Musiałem w końcu sprzedać każdego z osobna.
Ale cóż stąd? Wyroków zmienić nie podobna:
Znów kacap jeden sprzął je do swojej kibitki!

Zaledwie z miejsca, znowu pełno krzyku.

„Hej — zarzął Lezgin — ty w lewo, kucyku,
Precz z pyskiem, wiedz, że nie dam sobie dać w wędzidło!”
A Heciak: „Wej, ciarachy! dyć i my nie bydło;
Nie targaita, bo żgniema, że będzietta chramać!”
Wtem Kozak: „Ciszej, Lachy, wara dyszel łamać!
Nie buszujcie, niechaj no znajdziem się przy żłoble,
Oj, dam ja wam!” A oni: „Oj, damyż my tobie!”
Nuż wierzgać jak w najlepsze. Kacap do batoga
I z góry wzdłuż jak świśnie naprzód w Zaporoga,
Potem z boków raz po raz po Lezgu, po Chłopie,—
Nie było czasu brykać. Rwą w pełnym galopie
Trzy mile ukraińskie ku pocztowej szopie,

Rade, że w końcu, zatrzymawszy sanki,
Kacap dał im odetchnąć i wsypał trzęsianki.
Jadły razem, o kłótniach nie było i wzmianki.
Tak się tajnia tych koni odkryła przed światem:
Kłóca się nad obrokiem, godzą się pod batem“.

Roku 1832

ТРІЙКА КОНЕЙ

З наших литовських поетів один лиш Антоній
Мав трійку коней.
Пам'ять про них на місцевім лишилась Парнасі,
Мов наяву, що я б міг хоч тепер змалювати.
Тож не дива, коли серце якось забажало
Знов побувати в тому чарівному часі —
Я й запитався: «Що з тою трійкою стало?»
Мій віршопис і зачав ось таке повідати:

«Візія коней моїх таїла якусь таємницю:

Разом поставлено їх до оброку,

А по року

Іншого жоден із них не терпів, мали ми з ними мороку,
Хоч спільна стайня була і спільна для них годівниця —
Вічно їм тісно, вічно іржання та бійки,
Мусив продати; та кожного, звісно, нарізно.
Тільки що з того? Долю міняти запізно:
Отже, застріг їх кацап до якоїсь вже там торохтійки!
Ледве рушає — як знов повно крику і гвалту.
«Гей,— починає Лезгин,— ти правиш ліворуч? Не
варто!

Писок стули, я не хочу скакати з вудилами!»
Мазур не ліпше: «Я теж не піду з мужланами,
І відступись, маю гонор, щоб гірше не вийшло!»
Тут і Козак: «Тихо, Ляше, бо стро щимо дишло!
Гей ви, вельможі, вернемося лиш до корита,
Дам же я вам!» А вони: «Та ти сам будеш битий!»
Що тут чинити? Кацап нагая рем'яного —
Та як вперіщить найперше того Запорога,
Потім з боків раз по раз Мазура та Лезгина —
Де тут брикатися їм? Мчали, немов до загину,
Диким галопом — усі українські три милі,
Раді, що потім, при пошті притримавши віжки,
Дав їм кацап відпочити і всім всипав січки.
Тож їли разом, забувши про гонор в тій хвилі.
Так таємницю всіх трьох розгадять ми зуміли:
Бились вони над оброком, під нагаєм присмиріли.

Року 1832

DUMANIA W DZIEŃ ODJAZDU

1825, 29 Oktobra, Odessa

Skąd mi żal niewczesny? — Staję u podwojów, —
Raz jeszcze do samotnych wracam się pokojów,
Jakbym czegoś zapomniał; — wzrok mój obłąkany
Jeszcze wraca się żegnać przyjacielskie ściany.
One śród tyłu ranków, śród nocy tak wielu,
Z cierpliwością słuchały mych westchnień bez celu.
Przy tym oknie częstokroć wieczór przesiedziałem
Wyglądając, nie wiedząc, czego wyglądałem.
Wstałem, gdy mię znudziła tosamość widoków;
Budząc echa łoskotem mych samotnych kroków,
Znowu ode drzwi ku drzwiom błodzę bez zamiaru,
Liczę takt w takt żelazne stępania zegaru,
Lub robaczka, co kędyś lekkimi przestanki
Kołace cicho, jakby do drzwi swej kochanki.
Bliski ranek. Czekają woźnice natręty.
Bierzcie te kilka książek i te drobne sprzęty.
Idźmy! Jak nie witany przestąpiłem progi,
Tak odjeżdżam: nikt dobrej nie życzy mi drogi.

Cóż, choć miasto porzucę, choćby z oczu znikli
Mieszkańce, którzy do mnie sercem nie przywykli?
Mój wyjazd nie okryje nikogo żałobą
I ja nie chcę żyj jednej zostawić za sobą.
Jak po błoniu kwitnącym kolorami tęczy
Przelatuje samotnie mdły kwiatek pajęczy,
Zdmuchniony gdzieś daleko z uwiędłej gałęzi;
Chociaż napotka różę i w majowej więzi,
Pragnąc odpocząć, martwą zapłacze się dłonią,
Znowu go wichry zedrą i dalej pogonią;
Tak ja nieznane imię, cudzoziemskie lice
Nosilem przez te ludne place i ulice,
I roje pięknych niewiast spotykałem co dzień.
Chcą mnie poznać — dlaczego? — że jestem
przychodzień!

Dziatwa pędzi motyla, póki z dala świeci;
Złowi — pojrzy i ciska: niechaj dalej leci!
Lećmy! szczęściem zostały pióra do powrotu:
Lećmy i nigdy odtąd nie zniżajmy lotu!

Pamiętam, kiedy młody, z lubej okolicy,
Od przyjaciół kochanych, od mojej dziewicy
Jechałem i patrzyłem, i pomiędzy drzewy
Słyszałem głosy, chustek widziałem powiewy:

РОЗДУМИ В ДЕНЬ ВІД'ЇЗДУ

1825, 29 жовтня, Одеса

І звідки цей жалю чудного прояв?
Я до самотніх знов іду покоїв,
Немов забув щось; поглядом змутнілим,
Немовбито в обличчя друзям милим,
Дивлюсь на стіни! Вечори й світання
Вони терпляче слухали зітхання.
Біля вікна просиджував я часто,
Не знаючи, кого чекав, як щастя...
Усе тут надокучило до краю;
Ходжу й думки сумні перебираю,
Іду без цілі до дверей і знову
Годинника залізму чую мову,
За тактом такт. Десь шашіль заховався
І, мов коханець любій, обізвався.
От візники. Надходить ранок швидко.
— Беріть книжки й дрібні оті пожитки!
Тож їдьмо! Непривітні ці пороги!
Не вчую слів: «Щасливої дороги!»

Що ж, місто це покину; швидше б зникли
З очей жильці, що серцем не привикли
До мене. Сліз чи смутку не бажаю
Завдати їм, коли я від'їжджаю.
Як по луці, що райдугою грає,
Пушинка із кульбаби пролітає,
Що здмухнута із в'ялої стеблини,
І десь троянду по дорозі стріне,
Захоче біля неї відпочити,
Та вітер знов жене її сердитий,—
Так я наймення й постать невідому
Носив по вулицях у місті цьому.
Рої красунь люб'язно і ласкаво
Мене стрічали: зайда! як цікаво!
Метеликом милується хлопчина,
Зловив — і випустив: хай далі лине!

Летім! Є крила в нас для повороту;
Летім і більш не знижуймо польоту!
А в пам'яті: юнак із батьківщини
Від друзів, від коханої дівчини
В дорогу їхав. І хустки, і листя
Услід шуміли. Сльози впали чисті —
Я, молодий, в плачі вбачав розраду.

Płakałem.— Miło płakać, póki wiek namiętny;
Za cóż mam dzisiaj płakać, starzec obojętny?
Młodemu lekko umrzeć. On, nie znając świata,
Myśli żyć w sercu żony, przyjaciela, brata:
Ale starzec, co życiu odjął szatę obłudy,
Nie wierzący w nadludzkie ani ludzkie cudy,
Zna, że całkiem na wieki zamyka się w grobie...
Dlatego smutno, cudze miasto, mi po tobie!
Wsiadajmy! nikt na drodze trumny nie zatrzyma,
Nikt jej nie przeprowadzi, chociażby oczyma,
I wracając do domu lica łzą nie zrosi
Na odgłos dzwonka poczty, co me zejście głosi.

Тепер же все лишилося позаду!
Неважко молодому і вмирати:
Він мислить жити в серці друга, брата,
Жони... Але старий розкрив облуди,
Не вірить в людські і надлюдські чуда,
Він зна: назавжди ляже у труну.
Від'їзд — як смерть. В хвилину цю сумну
Я — ніби мрець. Сідаймо. Не затрима
Ніхто труну в дорозі, та й очима
Не проведе' — і вдома сліз не зронить.
Почувши, як дзвінок поштовий дзвонить.

PODRÓŻNI

(*W imionniku E. Hołowińskiej*)

Błądzącym wśród ciasnego dni naszych przestworza
Życie jest wąską ścieżką łączącą dwa morza —
Wszyscy z przepaści mglistej w przepaść lecim mroczną.
Jedni najprościej dążą i najrychlej spoczną,
Drugich ciągną na stronę łudzące widoki:
Plony, ogrojce wdzięków lub sławy opoki.
Szczęśliwi, jeśli goniąc mąry wyobraźni,
Przed końcem drogi znajdą Świątynię przyjaźni!

W Steblowie r. 1825 (10 lutego)

ПОДОРОЖНІ

(До альбому Е. Головінської)

Для всіх нас, що блукаєм у тлумі сірих днів,
Життя — вузька стежка між різних двох морів:
Одне — туманне море, а друге — крижане.
Хтось навпрошки рушає й, не гаючись, засне,
А інших вабить обіч приємний виднокрай —
Подяка за порядність і слави водограй.
Щасливий, як, пробившись крізь марева довкрузь,
В кінці дороги знайдеш Святиню царства дружб!

В Стебліві р. 1825 (10 лютого)

Do B... Z.

Słowiczku mój! a leć, a piej!
Na pożegnanie piej
Wylanym łzom, spełnionym snom!
Skończonej piosnce twej.

Słowiczku mój, tve pióra zzuj,
Sokole skrzydła weź
I w ostrzu szpon, złotostron!
Dawidzki hymn tu nieś!

Bo wyszedł głos, i padł już los,
I tajne brzemie lat
Wydało płód! i stał się cud!
I rozraduje świat.

ДО БОГДАНА ЗАЛЕСЬКОГО

Прилинь, заспівай останнє «Прощай!»
Всьому, соловейку мій:
Сльозам, що лились, і снам, що збулись,
І давній пісні своїй.

Скоріше прилинь, своє пір'я скинь,
У сокола крил позич,
Мов злото-струна, мов грому луна,
Нехай нам звучить твій клич.

Бо сповнився час і почувся глас —
Таємний тягар цих літ
Вже плід уродив, наче диво з див,
Що радує цілий світ.

ROMANTYCZNOŚĆ

*Me thinks, I see... Where?
— In my mind's eyes *.*

Shakespeare

Słuchaj, dziewczeczko!
— Ona nie słucha —
To dzień biały! to miasteczko!
Przy tobie nie ma żywego ducha.
Co tam wkoło siebie chwytasz?
Kogo wołasz, z kim się witasz?
— Ona nie słucha.—

To jak martwa opoka
Nie wróci w stronę oka,
To strzela wkoło oczyma,
To się łzami zaleje;
Coś niby chwyta, coś niby trzyma;
Rozpłacze się i zaśmieje.

„Tyżeś to w nocy? — To ty, Jasieńku!
Ach! i po śmierci kocha!
Tutaj, tutaj, pomaleńku,
Czasem usłyszysz macocha!

„Niech sobie słyszy, już nie ma ciebie!
Już po twoim pogrzebie!
Ty już umarłeś? Ach! ja się boję!
Czego się boję mego Jasieńka?
Ach, to on! lica twoje, oczki twoje!
Twoja biała sukienka!
„I sam ty biały jak chusta,
Zimny, jakie zimne dłonie!
Tutaj połóż, tu na łonie,
Przyciśnij mnie, do ust usta!

„Ach, jak tam zimno musi być w grobie!
Umarłeś! tak, dwa lata!

* Zdaje mi się, że widzę... Gdzie?
Przed oczyma duszy mojej.

БАЛАДИ

РОМАНТИЧНІСТЬ

*Me thinks, I see... Where?
— In my mind's eyes **

Shakespeare

— Слухай, дівчино! —

Йде і не слуха.

— То ж містечко! біла днина!

Коло тебе ані духа.

Що ж круг себе ти хапаєш?

Це ж кого, кого вітаєш? —

Йде і не слуха.

То, як скеля одинока,

Ні на що й не скине ока,

То навколо поглядає,

То слізьми нараз заллється,

Щось ніби хапає, щось ніби тримає,

Знову плаче й знову сміється.

— Хто то вночі тут? Це ти, Ясеньку?

Ах, і по смерті цілує!

Тут, сюди ось, помаленьку!

Тихо! Мачуха почує!

Дарма! Нема ж тебе!.. Час собі плине...

Вже ж по тобі одбули і мерлини!

Ти вже помер? Ах! Серце тріпоче!..

Що ж я боюся мого Ясенька?

Ах, то ж він! Личко любе, милі очі!

Та й сорочина біленька!

І сам, як хустка, ти білий...

Ой, які ж зимні долоні!

Тут клади їх, тут, на лоні...

До вуст вуста притисни, милий...

Ах, який холод в тій домовині!

Помер ти, так... Дві літі.

* Мені здається, я бачу... Де?
Перед очима душі моєї.

Weź mię, ja umrę przy tobie,
Nie lubię świata.

„Źle mnie w złych ludzi tłumie,
Płaczę, a oni szydzą;
Mówię, nikt nie rozumie;
Widzę, oni nie widzą!

„Śród dnia przyjdź kiedy... To może we śnie?
Nie, nie... trzymam ciebie w ręku.
Gdzie znikasz, gdzie, mój Jasięku?
Jeszcze wcześniej, jeszcze wcześniej!

„Mój Boże! kur się odzywa,
Zorza błyska w okienku.
Gdzie znikłeś? Ach! stój, Jasięku!
Ja nieszczęśliwa“.

Tak się dziewczyna z kochankiem pieści,
Bieży za nim, krzyczy, pada;
Na ten upadek, na głos boleści,
Skupia się ludzi gromada.

„Mówcie pacierze! — krzyczy prostota —
Tu jego dusza być musi.
Jasio być musi przy swej Karusi,
On ją kochał za żywota!“

I ja to słyszę, i ja tak wierzę,
Płaczę i mówię pacierze.
„Słuchaj, dziewczekol!“ — krzyknie śród zgiełku
Starzec i na lud zawoła:
„Ufajcie memu oku i szkiełku,
Nic tu nie widzę dokoła.

„Duchy karczemnej tworem gawiedzi,
W głupstwa wywarzone kuźni.
Dziewczyna duby smalone bredzi,
A gmin rozumowi bluźni“.

„Dziewczyna czuje — odpowiadam skromnie —
A gawieź wierzy głęboko;
Czucie i wiara silniej mówi do mnie
Niż mędrca szkiełko i oko.

„Martwe znasz prawdy, nieznane dla ludu,
Widzisz świat w proszku, w każdej gwiazd iskiec;e;
Nie znasz prawd żywych, nie obaczysz cudu!
Miej serce i patrzaj w serce!“

Візьми з собою, умру хоч нині,
Нелюбо в світі.

Зле мені між люду злого:
Сміються, коли я плачу,
Мовлю — не тямлять нічого,
Бачу — вони не бачать.

Вдень чом не прийдеш? То, може, омана?
Ні... Я тримаю тебе за рученьку...
Куди ж ти, серце Ясеньку?
Ще зарано, ще ж зарано.

Мій Боже! Півнів чую співи...
У вікнах зоря ясенька.
Де зник ти? Стривай, Ясеньку...
Я нещаслива! —

Так до коханця дівчина мовить.
Мчить за ним, кличе і падає;
На ту нагоду, на зойк любові
Юрмиться людська громада.

— Мовте молитву...— хтось обізвався.—
Тут будь душа його мусить.
Ясь мусить бути біля Катрусі,
Він, як живий був, із нею кохався.—

І я те чую, і я в те вірю,
Плачу в молитві щирій.

— Дівчино, слухай! — крикнув ізбоку
Дід і цікавих повчає: —
Вірте моїм окулярам і оку —
Тут аж нічого немає.

Духи — то витвір п'яних з корчмиці,
Кутий у кузні дурної облуди;
Дівчина з безуму плеще дурниці,
Нехтують розумом люди...

— Дівчина вчула,— докинув я слово,—
А натовп вірить глибоко;
Віри й чуття сильніша мова,
Ніж мудрого скельце і око.

Істини мертві, незнані між люду,
Бачиш ти в поросі, в зоряній висі,—
А без живих не побачиш ти чуда...
Май же серце і в серце дивися.

ŚWITEŻ

Do Michała Wereszczaki

Ktokolwiek będziesz w nowogródzkiej stronie,
Do Płuzyn ciemnego boru
Wjechawszy, pomnij zatrzymać twe konie,
Byś się przypatrzył jezioru.

Świteż tam jasne rozprzestrzenia łona,
W wielkiego kształcie obwodu,
Gęstą po bokach puszcza oczernioną,
A gładka jak szyba lodu.

Jeżeli nocną przybliżysz się doba
I zwrócisz ku wodom lice,
Gwiazdy nad tobą i gwiazdy pod tobą,
I dwa obaczysz księżyce.

Niepewny, czyli szklanna spod twej stopy
Pod niebo idzie równina,
Czyli też niebo swoje szklanne stropy
Aż do nóg twoich ugina:

Gdy oko brzegów przeciwnych nie sięga,
Dna nie odróżnia od szczytu,
Zdajesz się wisieć w środku niebokręga,
W jakiejś otchłani błękitu.

Tak w noc, pogodna jeśli służy pora,
Wzrok się przyjemnie ułudzi;
Lecz żeby w nocy jechać do jeziora,
Trzeba być najśmielszym z ludzi.

Bo jakie szatan wyprawia tam harce!
Jakie się larwy szamocą!
Drzę cały, kiedy bają o tym starce,
I strach wspominać przed nocą.

Nieraz wśród wody gwar jakoby w mieście,
Ogień i dym bucha gęsty,
I zgiełk walczących, i wrzaski niewieście,
I dzwonów gwałt, i zbrój chrzęsty.

Nagle dym spada, hałas się uśmierza,
Na brzegach tylko szum jodły,

СВІТЕЗЬ

Михайлові Верешаку

Хто, в Новогрудським мандруючи краї,
Прагне на все надивитись,
Хай у Плужинським бору побуває,
Гляне на озеро Світезь.

В пуці дрімучій розкинулись води —
Ясна і чиста рівнина.
Пуца їх тінню густою обводить,
Озеро — ніби крижина.

А як нічною проїдеш порою —
Станеш, затримавши подих:
Зорі побачиш вгорі й під собою,
Місяць у небі і в водах.

Чи то із небом злилися безодні,
Водяна дика пустеля,
А чи склепіння у сяйві холоднім
Небо, ввігнувшись, стеле?

Ген береги мов розтали поволі,
Сяєвом срібним повиті.
Наче ти в синім пливеш видноколі,
В тихій бездонній блакиті.

Вабить це озеро тихе й погоже,
В п'їтьмі чаруючи очі;
Та лиш сміливець нечуваний може
Їхать туди опівночі.

Кажуть, там сила нечиста гуляє,
Бенкети в озері править;
Хто проти ночі про це повідає —
Страшно і слухати навіть.

Часом пори там почуєш нічної
Поклики й грім під водою,
Стогін жіночий і брязкання зброї,
Вигуки дикого бою.

Гамір цей грізний вщуха за хвилину,
Бір прибережний шепоче,

W wodach gadanie cichego pacierza
I dziewic żałośnie modły.

Co to ma znaczyć? — różni różnie plotą,
Cóż, kiedy nie był nikt na dnie;
Biegają wieści pomiędzy prostotą,
Lecz któż z nich prawdę odgadnie?

Pan na Płużynach, którego pradziady
Były Świtezi dziedzice,
Z dawna przemyślał i zasięgał rady,
Jak te zbadać tajemnice.

Kazał przybory w bliskim robić mieście
I wielkie sypał wydatki;
Związano niewód głęboki stóp dwieście,
Budują czótny i statki.

Ja ostrzegałem: że w tak wielkim dziele
Dobrze, kto z Bogiem poczyzna,
Dano więc na mszę w niejednym kościele
I ksiądz przyjechał z Cyryna.

Staął na brzegu, ubrał się w ornaty,
Przeżegnał, pracę pokropił,
Pan daje hasło: odbijają baty,
Niewód się z szumem zatopił.

Topi się, pławki na dół z sobą spycha,
Tak przepaść wody głęboka.
Prężą się liny, niewód idzie z cicha,
Pewnie nie złowią ni oka.

Na brzeg oboje wyjęto już skrzydło,
Ciągną ostatek więcierzy;
Powieźże, jakie złowiono straszdyło?
Choć powiem, nikt nie uwierzy.

Powiem jednakże: nie straszdyło wcale,
Żywa kobieta w niewodzie,
Twarz miała jasną, usta jak korale,
Włos biały skąpany w wodzie.

Do brzegu dąży; a gdy jedni z trwogi
Na miejscu stanęli głazem,
Drudzy zwracają ku ucieczce nogi,
Łagodnym rzecze wyrazem:

Тільки молитва над озером лине,
Тужне благання дівоче.

Що воно значить? І хто відгадає?
Хто ту безодню прогляне?
Різне про теє народ повідає,
Правди ж не знають селяни.

Дідичів Світезі славних нащадок,
Пан у Плужинах багатий,
Ці таємниці діставши у спадок,
Вирішив їх розгадати.

Тож повелів він у ближньому місці
Довгі човни будувати,
Невід, завглибшки аршинів на двісті,
Кращим рибалкам в'язати.

Я остеріг, що тут Божої волі
Спершу спитатися треба,—
Дзвони гудуть не в одному костьолі,
Линуть молитви до неба.

Ксьондз із Цирина прибув на посвяту,
Благословення складає,
Ловлю за пановим гаслом почато,
Невід у воду пірнає.

Тоне, потяг поплавці за собою,
Вглиб — нескінченна дорога.
Стелеться слід за ним пінний стягою...
Певне, не зловлять нічого!

Ось підтягають до берега крила,
Мокрі зближаються сіті...
Що за страховище хвиля укрила?
Хто б то повірив у світі!

Ні, не страховище — жінку впіймали
Десь у підводній яскині:
Кучері білі, уста мов корали,
Очі великі та сині.

Плине до берега дивна істота.
Люди стоять остовпілі,
Дехто й тікати лаштується потай;
Жінка підводиться з хвилі,

„Młodzieńcy, wiecie, że tutaj bezkarnie
Dotąd nikt statku nie spuści,
Każdego śmiałka jezioro zagarnie
Do nieprzebrnionych czeluści.

„I ty, zuchwały, i twoja gromada
Wraz byście poszli w głębinie,
Lecz że to kraj był twojego pradziada,
Że w tobie nasza krew płynie;

„Choć godna kary jest ciekawość pusta,
Lecz żeście z Bogiem poczęli,
Bóg wam przez moje opowiada usta
Dzieje tej cudnej topieli.

„Na miejscach, które dziś piaskiem zaniosta,
Gdzie car i trzcina zarasta,
Po których teraz wasze biega wiosło,
Stał okrąg pięknego miasta.

„Świtez, i w sławne orężem ramiona,
I w kraśne twarze bogata,
Niegdyś od książąt Tuhanów rządzona
Kwitnęła przez długie lata.

„Nie ćmił widoku ten ostęp ponury;
Przez żyzne wskrós okolice
Widać stąd było nowogródzkie mury,
Litwy naówczas stolicę.

„Raz niespodzianie obległ tam Mendoga
Potężnym wojskiem car z Rusi;
Na całą Litwę wielka padła trwoga,
Że Mendog poddać się musi.

„Nim ściągnął wojsko z odległej granicy,
Do ojca mego napisze:
„Tuhanie! w tobie obrona stolicy,
Spiesz, zwołaj twe towarzysze“.

„Skoro przeczytał Tuhan list książęcy
I wydał rozkaz do wojny,
Stańło zaraz mężów pięć tysięcy,
A każdy konny i zbrojny.

„Uderzą w trąby, rusza młódź, już w bramie
Błyska Tuhana proporzec,

Каже: «Чи знаєте ви, що донині
Всіх, хто тут плавав зухвало,
Озеро, знявши вали білопінні,
В прірві підводній ховало?»

Тож за цікавість пугу в нагороду
Всім вам загинути б нині,—
Тільки ж бо нашого, пане, ти роду,
Славногo в рідній країні!

Тим, що цей розшук почавши без тям,и,
Бога ви все ж не забули,
Бог вам сьогодні моїми устами
Давнє повіда минуле.

Тут, де сумні простягаються піски,
Аїр росте та купава,
Місто колись було, сповнене блиску,
Пишна Туганів держава.

Світезь, ясною багата красою,
Мужньою силою воїв,
Під можновладних державців рукою
Квітла у славі й спокої.

Там, де цей ліс простягнувся похмурий,
Ниви стелилися здавна,
Ген Новогрудок здіймав свої мури,
Древня столиця преславна.

Раз по Литві покотилась тривога:
Цар із Русі наступає;
Військо його оточило Мендога,
Сили ж у князя немає.

З дальніх кордонів він кличе дружину,
Пише до князя Тугана:
«Княже, рятуй! Поможи, бо загину!
Сила іде нездоланна».

Батько мій, те прочитавши послання,
Кличе: «Збирайтеся, вої!»
От і зійшлися вони на світанні,
Всяк при коні та при зброї.

Гримнули сурми, дружина рушає,
Князь виїжджає в діброву.

Lecz Tuhau stanie i ręce załamie,
I znowu jedzie na dworzec.

„I mówi do mnie: „Jaż własnych mieszkańców
Dla obcej zgubię odsiecz?
Wszak wiesz, że Świtez nie ma innych szańców
Prócz naszych piersi i mieczy.

„Jeśli rozdzielę szczupłe wojsko moje,
Krewnemu nie dam obrony;
A jeśli wszyscy pociągniem na boje,
Jak będą córki i żony?“

„Ojcie — odpowiem — lękaasz się niewczesnie,
Idź, kędy sława cię woła,
Bóg nas obroni: dziś nad miastem we śnie
Widziałam jego anioła.

„Okrażył Świtez miecza błyskawicą
I nakrył złotymi piórkami,
I rzekł mi: „Póki męża za granicą,
Ja bronię żony i córki“.—

„Usłuchał Tuhau i za wojskiem goni,
Lecz gdy noc spadła ponura,
Słychać gwar z dala, szcęk i tętent koni,
I zewsząd straszny wrzask: ura!

„Zagrzmiały tarany, padły bram ostatki,
Zewsząd pocisków grad leci,
Biegą na dworzec starce, nędzne matki,
Dziewice i drobne dzieci.

„Gwałtu! — wołają — zamykajcie bramę!
Tuż, tuż za nami Ruś wali.
Ach! zgińmy lepiej, zabijmy się same,
Śmierć nas od hańby ocali“.

„Natychmiast wściekłość bierze miejsce strachu;
Miecz bogactwa na stosy,
Przynoszą żagwie i płomień do gmachu
I krzyczą strasznymi głosami:

„Przeklęty będzie, kto się nie dobije!“
Broniłam, lecz próżny opór,
Kłęczą, na progach wyciągają szyje,
A drugie przynoszą topór.

Раптом стає він і руки ламає,
В замок звертаючи знову.

Каже до мене: «Як власних підданців
Сам на поталу я кину?
Світезь не має ні мурів, ні шанців,
Тільки-но смілу дружину.

Як розділю своє військо надвоє,
Князю не дам оборони;
А коли всі ми підемо до бою,—
Як будуть діти і жони?»

«Батьку! — кажу я.— Снагою і хистом
Допоможи батьківщині!
Бог захистить нас. Вночі я над містом
Ангела бачила нині.

Світезь мечем він укрит на хвилину,
Мовив, прекрасний, як сонце:
«Поки мужі захищають країну,
Я буду вам оборонцем!»

Батько послухав, рушає до бою,
Ніч наступає в тривозі.
Раптом ми чуємо брязкання зброї,
Крики «ура» на дорозі.

Гримнув таран, завалилися брами,
Сиплються градом уламки,
Сиві діди і жіноцтво з дітками
Товпляться з плачем до замку.

«Леле! — гукають.— Он сунеться військо!
Русь за ворітьми лютує!
Вбиймо себе, бо загибель вже близько,
Смерть від ганьби урятує!»

Лють погасила тремтіння тривоги!
Люди жалю вже не просять,
Золото, шати жбурляють під ноги,
І смолоскипи приносять.

«Хто не умре — буде проклят назавше!»
Бачу, рятунку немає:
Той занімів, до порога припавши,
Той вже сокиру здимає.

„Gotowa zbrodnia: czyli wezwać hordy
I podłe przyjąć kajdany,
Czy bezbożnymi wytępić się mordy;
Panie! — zawołam — nad pany!

„Jeśli nie mogę ujść nieprzyjaciela,
O śmierć błagam u ciebie,
Niechaj nas lepiej twój piorun wystrzela
Lub żywych ziemia pogrzebie.

„Wtem jakaś białość nagle mię otoczy,
Dzień zda się spędzać noc ciemną,
Spuszczam ku ziemi przerażone oczy,
Już ziemi nie ma pode mną.

„Takeśmy uszły zhańbienia i rzezi;
Widzisz to ziele dokoła,
To są małżonki i córki Świtezi,
Które Bóg przemienił w zioła.

„Białawym kwieciem, jak białe motylki,
Unoszą się nad topielą;
List ich zielony jak jodłowe szpilki,
Kiedy je śniegi pobiela.

„Za życia cnoty niewinnej obraży,
Jej barwę mają po zgonie,
W ukryciu żyją i nie cierpią skazy,
Śmiertelne nie tkną ich dłonie.

„Doświadczył tego car i ruska zgraja,
Gdy piękne ujrzawszy kwiecie,
Ten rwie i szyszak stalony umaja,
Ten wianki na skronie plecie;

„Kto tylko ściągnął do głębini ramię,
Tak straszna jest kwiatów władza,
Że go natychmiast choroba wyłamie
I śmierć gwałtowna ugadza.

„Choć czas te dzieje wymazał z pamięci,
Pozostał sam odgłos kary,
Dotąd w swych baśniach prostota go święci
I kwiaty nazywa cary“.

To mówiąc pani zwolna się oddala,
Topią się statki i sieci,

Що нам — неволю ганебну прийняти,
Військо впустивши вороже?
А як у себе життя відібрати?
«Боже,— гукнула я,— Боже!

Як не втекти нам від лютої кари,
Нас захисти перед нею,
Громом убий із високої хмари,
Чи заховай під землею!»

Ледве останнє я мовила слово,
Біле нас щось огортає.
Очі втопила я в землю раптово —
Бачу, землі вже немає.

Так врятувався народ безборонний,
Так ми уникли неслави.
Бачиш квітки? То дівчата і жони,
Змінені в білі купави.

Мов сніжнобілі метелики, линуть
Скрізь над водою німою,
В листі зеленім, як віття ялини,
Всипані снігом зимою.

Образ чарівний дівочої цноти
Барви квіток затаїли,
Тут їх життя обминають турботи,
Смерті незборної сили.

Царські війська, розпалившись у битві,
Владу їх встигли спізнати.
Тут зупинились вони по гонитві,
Цвітом квітчаючи лати.

Хто лиш сягнув там рукою у воду,
Вирвав вологі стеблини,
Раптом, хворобою вбитий страшною,
Згинув тієї ж хвилини.

Давню подію забуто, здається.
Є тільки відгомін кари:
Цвіт цей «цар-зіллям» в народі зоветься;
Так його вславлено чари».

Мовила й зникла княжна під водою,
З нею й човни всі та сіті,

Szum słyhać w puszczy, poburzona fala
Z łoskotem na brzegi leci.

Jezioro do dna pękło na kształt rowu,
Lecz próżno za nią wzrok goni,
Wpadła i falą nakryła się znowu,
I więcej nie słyhać o niéj.

1820—1821

З плескотом враз розійшлися надвоє
Води, туманом повиті.

Клекотом хвиля стрясає діброву,
З хвилі ніхто не зринає.
Води розгойдані сходяться знову,
Дівчини й сліду немає.

1820—1821

ŚWITEZIANKA

Jakież to chłopiec piękny i młody?
Jaka to obok dziewica?
Brzegami sinej Świteziu wody
Idą przy świetle księżycą.

Ona mu z kosza daje maliny,
A on jej kwiatki do wianka;
Pewnie kochankiem jest tej dziewczyny,
Pewnie to jego kochanka.

Każdą noc prawie, o jednej porze,
Pod tym się widzą modrzewiem,
Młody jest strzelcem w tutejszym borze,
Kto jest dziewczyna? — ja nie wiem.

Skąd przyszła? — darmo śledzić kto pragnie;
Gdzie uszła? — nikt jej nie zbada.
Jak mokry jaskier wschodzi na bagnie,
Jak ognek nocny przepada.

„Powiedz mi, piękna, luba dziewczyno —
Na co nam te tajemnice —
Jaką przybiegłaś do mnie drożyną?
Gdzie dóm twój, gdzie są rodzice?

„Minęło lato, żółtkniały liścia
I dżdżysta nadchodzi pora,
Zawsze mam czekać twojego przyścia
Na dzikich brzegach jeziora?

„Zawszeż po kniejach jak sarna płocha,
Jak upiór błądzisz w noc ciemną?
Zostań się lepiej z tym, kto cię kocha,
Zostań się, o luba! ze mną.

„Chateczka moja stąd niedaleka
Pośrodku gęstej leszczyzny;
Jest tam dostatkiem owoców, mleka,
Jest tam dostatkiem zwierzyny“.

„Stój, stój — odpowie — hardy młokosie,
Pomnę, co ojciec rzekł stary:
Słowicze wdzięki w męzczyzny głosie,
A w sercu lisie zamiary.

СВІТЕЗЯНКА

Що то за легінь стрункий та красивий,
Дівчина гарної вроди,
Ходять у парі, ледь місяць тужливий
Гляне у Світезі води?

Хлопець приносить квітки на віночок,
Дівчина — кошик малини;
Певне, коханці зійшлись серед ночі,
В місячні світлі години.

Завжди вони, тільки місяць засяє,
В парі блукають по гаю.
Хлопець — мисливець в тутешньому краї,
Дівчина хто — я не знаю.

Звідки вона — не вгадати нікому.
Хто вона? Де пропадає?
Квіткою сходить в болоті глухому,
Вогником тьмяним зникає.

«Доки нам критись, кохана, скажи-но?
Доки у лісі блукати?
Де до оселі твоєї стежина?
Де-бо твій дім, твоя мати?»

Літо минуло. Осиплеться листя,
Дощик полетіть із неба...
Чом на поляні цій дикій та млистій
Нам зустрічатися треба?

Знов ти, мов сарна прудка й легконога,
Стежкою зникнеш вузькою.
Серце моє спопеляє тривога...
Мила, зостанься зі мною!

Звідси моя недалеко садиба,
В хащах ліщини рясної.
Є там доволі городини й хліба
І дичини лісової!»

«Стій, зупинися, зухвалий юначе!
Марно мене запевняєш!
Голос твій — спів солов'їний неначе,
Лисячу думку ховаєш!

„Więcej się waszej obłudy boję,
Niż w zmienne ufam zapaty,
Może bym prośby przyjęła twoje;
Ale czy będziesz mnie stały?”

Chłopiec przykleknął, chwycił w dłoń piasku,
Piekielne wzywał potęgi,
Klął się przy świętym księżycu blasku,
Lecz czy dochowa przysięgi?

„Dochowaj, strzelcze, to moja rada:
Bo kto przysięgę naruszy,
Ach, biada jemu, za życia biada!
I biada jego złej duszy!”

To mówiąc dziewczka więcej nie czeka,
Wieniec włożyła na skronie
I pożegnawszy strzelca z daleka,
Na zwykłe uchodzi błonie.

Próżno się za nią strzelec pomyka,
Rączył wybiegom nie sprostął,
Znikła jak lekki powiew wietrzyka,
A on sam jeden pozostał.

Sam został, dzikę powraca drogą,
Ziemia uchyla się grząska,
Cisza wokół, tylko pod nogą
Zwiędła szeleszcze gałązka.

Idzie nad wodą, błędny krok niesie,
Błędnymi strzela oczyma;
Wtem wiatr zaszumił po gęstym lesie,
Woda się burzy i wzdyma.

Burzy się, wzdyma, pękają tonie,
O niestychane zjawiska!
Ponad srebrzyste Świtezi błonie
Dziewicza piękność wytryska.

Jej twarz jak róży bladej zawoje,
Skropione jutrzeńki leżką;
Jako mgła lekka, tak lekkie stroje
Obwiały postać niebieską.

„Chłopcze mój piękny, chłopcze mój młody —
Zanuci czule dziewczica —

Знаю: в лукавій принаді кохання
Схована зрада незмірна.
Може б, твої прийняла я благання,
Тільки чи ж любиш ти вірно?»

Хлопець укланув і силу нечисту
З пекла за свідків волає,
Дівчині клятву дає урочисту,
Та чи ж її не зламає?!

«Ой, не зламай! Пам'ятай мою раду!
Остерегти тебе мушу:
Клятву хто стопче, загине за зраду,
Занапасть свою душу».

Мовила, злегка махнула рукою,
Глянула хлопцеві в очі,
І, залишивши його над водою,
Зникла у мороці ночі.

Марно стрілець зупиняє кохану,
Кличе, шукає даремно.
Зникла, як повів легкого туману,
В лісі розтала таємно.

Хлопець стежиною рушив глухою,
Скрізь навкруги — трясовина.
Тиша стоїть, часом лиш під ногою
Хрусне засохла стеблина.

От він на берег звертає раптово,
В морок уп'явся очима.
Повниться громом могутнім діброва,
Світезь клекоче незрима.

З плескотом вгору здіймаються води,
Хвиля кипуча зринає!
Дівчина раптом чудової вроди
В хвилі шумкій випливає.

Личко її — наче квітка лілеї
В сяйві зорі молодої,
Легко й прозоро в'ються круг неї
Білих серпанків завої.

Мовить знадливо йому чарівниця:
«Легіню, що то з тобою?»

Po co wokół Świtezium wody
Błądzisz przy świetle księżycy?

„Po co żałujesz dzikiej wietrznicy,
Która cię zwabia w te knieje,
Zawraca głowę, rzuca w tęsknicy
I może jeszcze się śmieje?

„Daj się namówić czułym wyrazem,
Porzuć wzdychania i żale,
Do mnie tu, do mnie, tu będziem razem
Po wodnym płaszc krysztale.

„Czy zechcesz niby jaskółka chybka
Oblicze tylko wód muskać;
Czy zdrów jak rybka, wesół jak rybka,
Cały dzień ze mną się pluskać.

„A na noc w łożu srebrnej topieli
Pod namiotami źwierciadeł,
Na miękkiej wodnych lilijek bieli,
Śród boskich usnąć widziadeł“.

Wtem z zasłon błysną piersi łabędzie,
Strzelec w ziemię patrzy skromnie,
Dziewica w lekkim zbliża się pędzie
I „Do mnie — woła — pójdź do mnie“.

I na wiatr lotne rzuciwszy stopy,
Jak tęcza śmiga w krąg wielki,
To znowu siekąc wodne zatopy,
Srebrnymi pryska kropelki.

Podbiega strzelec i staje w biegu,
I chciałby skoczyć, i nie chce;
Wtem modra fala przysnąwszy z brzegu
Z lekka mu w stopy załechce.

I tak go łechce, i tak go znęca,
Tak się w nim serce rozplywa,
Jak gdy tajemnie rękę młodzieńca
Ściśnie kochanka wstydliva.

Zapomniał strzelec o swej dziewczynie,
Przysięgą pogardził świętą,
Na zgubę oślepię bieżący w głębinie,
Nową zwabiony ponętą.

Чом ти, ледь місяць вгорі заіскриться,
Бродиш отут над водою?

Нащо пустій вітрогонці на втіху
В хаші блукаєш тужливо?
Звабить тебе вона й кине потиху,
Ще й насміється зрадливо.

Швидше до мене! Забудь свої муки,
Жалощі кинь і зітханья.
Будем з тобою, узявшись за руки,
Плавати вдвох до світанья.

Схочеш — як ластівка будеш грайлива
Крилами хвилю торкати,
Схочеш — зі мною, як рибка щаслива,
Будеш у хвилю пірнати.

На ніч з тобою в сріблястій купелі,
Збувши свій час у забавах,
Ми на чарівній дзеркальній постелі
В білих заснемо купавах».

Блиснули перса в туманнім серпанку,
Солодко й млосно стрільцеві;
Кличе красуня: «До мене, коханку!» —
Руки простягнувши рожеві.

В'ється веселкою в місячній смузі,
Водяні крає глибини,
Легка й вигиниста в місячній смузі,
Сипле сріблисті краплини.

Легінь біжить і стає у знесиллі:
Кинутись хоче й не хоче;
Чує він дотик шовкової хвилі,
Що йому ноги лоскоче.

Вабить та хвиля, чарує, шепоче,
Серце у парубка в'яне,
Наче в коханця, коли йому в очі
Вперше кохана загляне.

Ах, він забув свою дівчину любу,
Зрадив недавню присягу,
В хвилю ту звабну він кинувсь на згубу,
Дивну вчуваючи спрагу.

Bieży i patrzy, patrzy i bieży;
Niesie go wodne przestworze,
Już z dala suchych odbiegł wybrzeży,
Na średnim igrze jeziorze.

I już dłoń śnieżną w swej ciśnie dłoni,
W pięknych licach topi oczy,
Ustami usta różane goni,
I skoczne okręgi toczy.

Wtem wietrzyk świsnął, obłoczek pryska,
Co ją w łudzającym krył blasku,
Poznaje strzelec dziewczynę z bliska:
Ach, to dziewczyna spod lasku!

„A gdzie przysięga? gdzie moja rada?
Wszak kto przysięgę naruszy,
Ach, biada jemu, za życia biada!
I biada jego złej duszy!

„Nie tobie igrać przez srebrne tonie
Lub nurkiem pluskać w głąb jasną;
Surowa ziemia ciało pochłonie,
Oczy twe żwirem zagasną.

„A dusza przy tym świadomym drzewie
Niech lat doczeka tysiąca,
Wiecznie piekielne cierpiąc żarzewie
Nie ma czym zgasić gorąca“.

Słyszy to strzelec, błędny krok niesie,
Błędnymi rzuca oczyma;
A wicher szumi po gęstym lesie,
Woda się burzy i wzdyma.

Burzy się, wzdyma i wre aż do dna,
Kręconym nurtem pochwyca,
Roztwiera paszczę otchłań podwodna,
Ginie z młodzieńcem dziewczica.

Woda się dotąd burzy i pieni,
Dotąd przy świetle księżycy
Snuje się para znikomych cieni:
Jest to z młodzieńcem dziewczica.

Плине стрілець і красуню шукає,
Ту, що його полонила.
В млі узбережжя далеко зникає.
Ні, зупинитись несила!

От вже стискає він білі долоні,
Щось тій русалці шепоче,
Поруч уста її бачить червоні,
В очі заглянути хоче.

Свиснув тут вітер і воду розбризкав,
Млисту розвіяв завісу...
Ах, він пізнав її, глянувши зблизька,—
Ту свою дівчину з лісу!

«Де ж твоя клятва? Згадав ти пораду?
Той, хто присягу порушить,
Згине він, згине за чорну ту зраду,
Занапасть свою душу.
Ні, не тобі засипати в лілеях,
Гратись зо мною на хвилі!
Вкриється тіло сирою землею,
Очі загаснуть в могилі.
Грішна душа хай за зраду довіку
Стогне при цім осокорі,
Терпить хай муки пекельні без ліку!
Горе зрадливому, горе!»

Чує стрілець і від жаху німіє,
Серце йому похололо.
Збурена Світезь клекоче і виє,
Грім покотився навколо!

Важко здійсмаються хвилі холодні,
Хвиля за хвилею лине.
Вир закипів... У підводній безодні
Дівчина з легінем гине.

Досі те озеро дике клекоче
В місячнім срібнім промінні,
Досі блукають отам серед ночі
Парубка й дівчини тіні.

Ona po srebrnym płąsa jeziorze,
On pod tym jęczy modrzewiem.
Któż jest młodzieniec? — strzelcem był w borze.
A kto dziewczyna? — ja nie wiem.

Płużyny, 12 Sierpnia 1821

Дівчина в хвилю пірнає прозору,
Хлопець рида серед гаю.
Хто він? Мисливець з тутешнього бору.
Дівчина хто? — Я не знаю.

Плужини, 12 серпня 1821

RYBKA

(Ze śpiewu gminnego)

Od dworu, spod lasa, z wioski,
Smutna wybiega dziewczica,
Rozpuściła na wiatr włoski
I łzami skropiła lica.

Przybiega na koniec łączki,
Gdzie w jeziorze wpada rzeka;
Załamuje białe rączki
I tak żałośnie narzeka:

„O wy, co mieszkanie w wodzie,
Siostry moje Świtezianki,
Słuchajcie w ciężkiej przygodzie
Głosu zdradzonej kochanki.

„Kochałam pana tak szczerze,
On mię przysięgał zaślubić,
Dziś księżną za żonę bierze,
Krysię ubogą chce zgubić.

„Niechże sobie żyją młodzi,
Niech się z nią obłudnik pieści,
Niech tylko tu nie przychodzi
Urągać się z mych boleści.

„Dla opuszczonej kochanki.
Cóż pozostało na świecie?
Przyjmijcie mię, Świtezianki!
Lecz moje dziecię... ach, dziecię!“

To mówiąc rzewnie zapłacze,
Rączkami oczy zasłoni
I z brzegu do wody skacze,
I w bystrej nurza się toni.

Wtem z lasu, gdzie się dwór bieli,
Tysiączne świecą kagańce,
Zjeżdżają goście weseli,
Muzyka, hałas i tańce.

Lecz mimo tego hałasu
Płacz dziecięcia słyhać w lesie,
Wierny sługa wyszedł z lasu
I dziecię na rękę niesie.

РИБКА

(З народної пісні)

Гаєм від панського дому
Дівчина йде, поспішає,
Сльози на личку сумному,
Вітер їй косами грає.

Там, де ріка через луки
В озеро леться шумливо,
Білі лама вона руки
І промовляє тужливо:

«Сестри-русалки, несила
Далі терпіти страждання!
Той, кого вірно любила,
Зрадив дівоче кохання.

Пан, що поклявся зо мною
Стати до чесного шлюбу,
Нині вінчаться з княжною
Піде, Катрусі на згубу.

Що ж! Хай живуть, веселяться,
Любить нехай він дружину, —
Тільки хай з мене знущаться
В цю не приходять долину.

В світі не жалко нічого,
Зараз до вас я прилину!
Ах, та на кого ж, на кого
Бідну лишаю дитину?»

Гірко нещасна ридає,
Очі руками закрила,
З берега в річку стриває —
Тільки вода закипіла.

Ясними сяє вогнями
Панська садиба велика.
Гості спішать за гостями;
Вигуки, танці, музика.

Але крізь гомін той лине
Жалібний голос дитячий —
Вірний слуга до ліщини
Йде з немовлятком, що плаче.

Ku wodzie obraca kroki,
Gdzie łoża, gęsto spleciona,
Wzdłuż wykręconej zatoki
Okryła rzeki ramiona.

Tam staje w ciemnym zakątku,
Płacze i woła: „Niestety!
Ach, któż da piersi dzieciątku?
Ach! gdzie ty, Krysiu, ach, gdzie ty?“

„Tu jestem, w rzece u spodu —
Cichy mu głos odpowiada —
Tutaj drzę cała od chłodu,
A żwir mnie oczki wyjada.

„Przez żwir, przez ostre kamuszki
Fale mnie gwałtowne niosą,
Pokarm mój koralki, muszki,
A zapijam zimną rosą“.

Lecz sługa, jak na początku,
Tak wszystko woła: „Niestety!
Ach, któż da piersi dzieciątku?
Ach, gdzie ty, Krysiu, ach, gdzie ty?“

Wtem się coś z lekka potrąci
Śród kryształowej przezroczy,
Woda się z lekka zamąci,
Rybka nad wodę podskoczy;

I jak skałka płaskim bokiem
Gdy z lekkich rąk chłopca pierzchnie.
Tak nasza rybka podskokiem
Mokre całuje powierzchnie.

Złotymi plamki nadobna,
Kraśne ma po bokach piórka,
Główka jak naparstek drobna,
Oczko drobne jak paciórka.

Wtem rybią łuskę odwinie,
Spójrzy dziewicy oczyma,
Z głowy jasny włos wypłynie,
Szyjka cieniuchna się wzdyma.

Na licach różana krasa,
Piersi jak jabłuszka mleczne,

Бистрою йде він ходою.
В'ється затока зелена,
Вкрито рясною лозою
Річки широкі рамена.

Став він між віття густого,
Плаче, гукаючи в скрусі:
«Хто ж нагодує малого?
Де ти, ой, де ти, Катрусю!»

«Тут я, в ріці, під водою,—
Тихе зачулось квиління.—
Холод і тьма надо мною,
Очі кривавить каміння;

Мчить мене хвиля бурхлива,
Мече від краю до краю.
Мушки для мене пожива,
Росами їх запиваю».

Вірний слуга, як до того,
Знову гукає у скрусі:
«Хто ж нагодує малого?
Де ти, ой, де ти, Катрусю!»

Враз серед темного зілля
Чиста вода замутилась,
Заколихалася хвиля,
Рибка над нею з'явилась.

Плаский камінчик неначе,
Іграшка хлопця меткого,
Рибка до берега скаче,
Ясну цілує вологу.

Боки їй золотом грають,
В'ються червоні пір'їнки,
Срібну голівку скрашають
Очі — дрібні намистинки.

Раптом з-під срібної плівки
Блиснула оком людина,
В'ється коса круг голівки,
Шийка росте лебедина.

Перса — мов чисті лілеї,
Личко — мов квітка рожева,

Rybią ma płetwę do pasa;
Płynie pod chrusty nadrzeczne.

I dziecię bierze do ręki,
U łona białego tuli,
„Luli — woła — mój maleńki,
Luli, mój maleńki, luli“.

Gdy dziecię płakać przestało,
Zawiesza kosz na gałęzi
I znowu ściska swe ciało,
I główkę nadobną zwęzi.

Znowu ją łuski powleką,
Od boków wyskoczą skrzelki,
Plusła, i tylko nad rzeką
Kipiące pękły bąbelki.

Tak co wieczora, co ranka,
Gdy sługa stanie w zakątku,
Wraz wypływa Świtezianka,
Żeby dać piersi dzieciątku.

Za cóż jednego wieczora
Nikt nie przychodzi na smugi?
Już zwykła przemija pora;
Nie widać z dziecięciem sługi.

Nie może on przyjść tą stroną,
Musi zaczekać troszeczkę,
Bo właśnie teraz pan z żoną
Poszli przechadzką nad rzeczka.

Wrócił się, czekał z daleka,
Za gęstym usiadłszy krzakiem;
Lecz próżno czeka i czeka,
Nikt nie powracał tym szlakiem.

Wstaje i dłoń w trąbkę zwinął,
I patrzył przez palców szparę,
Ale i dzień już przeminął,
I mroki padają szare.

Czekał długo po zachodzie,
A gdy noc gwiazdy zapala,
Zbliża się z lekka ku wodzie
I śledzi oczyma z dala.

Риб'ячий хвіст лиш у неї...
Плине вона під дерева,

Ніжно дитя пригортає,
Тулить до лона швиденько.
«Люлі,— співа-промовляє,—
Люленьки-люлі, маленьке!»

Змовкла, не плаче дитина —
Спати вона її вклала.
Лиш проминула хвилина —
Дівчина рибкою стала,

Вкрилася знову лускою,
В пір'я червоне прибралась.
Хлюп! — і лише над водою
Срібні жмурки загойдались.

І відтоді, як смеркає,
Як починає світати,
Мати з ріки впливає
Сина свого годувати.

Вечора тільки одного
Трапились дивні відміни:
Плине русалка — нікого!
Ані слуги, ні дитини!

Треба їм тою порою
Трохи заждати у лісі,
Саме-бо пан із жоною
Вийшли над річку пройтися.

Скоро вже зробиться темно...
Вірний слуга дожидає,
Та дожидає даремно:
З річки ніхто не вертає.

Дивиться він з-під долоні:
Сонце заходить рум'яне,
Маєва гаснуть червоні,
Сірі надходять тумани;

Ніч опустилась над долом,
Зорями небо квітує.
Йде він до річки прокволом,
Оком здалека пильнує.

Przebóg! cudy, czy moc piekła!
Uderza go widok nowy.
Gdzie pierwej rzeczotka ciekła,
Tam suchy piasek i rowy.

Na brzegach porozrzucana
Wala się odzież bez ładu,
Ani pani, ani pana
Nie widać nigdzie ni śladu.

Tylko z zatoki połową
Sterczał wielki głazu kawał
I dziwną kształtu budową
Dwa ludzkie ciała udawał.

Zdumiewa się wierny sługa,
Rozpierzchłych myśli nie złowił;
Przeszła godzina i druga,
Nim wreszcie słówko przemówił.

„Krysiu, o Krysiu!“ — zawoła;
Echo mu „Krysiu“ odpowie,
Lecz próżno patrzy dokoła,
Nikt nie pokazał się w rowie.

Patrzy na rów i na głazy,
Otrze pot na licu zbladłem,
I kiwnie głową trzy razy,
Jakby chciał mówić: już zgadłem.

Dzieciątko na ręce bierze,
Śmieje się dzikim uśmiechem,
I odmawiając pacierze
Wraca do domu z pośpiechem.

Що ж то за диво, на Бога!
Чи не пекельна то сила?
Голий пісок — більш нічого
В лісі, де річка шуміла.

Бачить слуга у тумані:
Панські розкидано шати,
Тільки ж ні пана, ні пані
Ані сліда не видати.

Лиш піднеслася з долини
Скеля будови чудної —
Зовсім немов дві людини
Стали й завмерли обоє.

Вірний слуга сам не знає,
Що йому думать-гадати.
Часу чимало минає,
Врешті здолав проказати:

«Катре, Катрусю!..» — Те слово
Чуйно луна підхопила.
«Катре, Катрусю!» — і знову
Тиша німа, як могила.

Став він під скелею тою,
Піт із чола витирає,
Далі кивнув головою,
Начеб сказав: «А, вже знаю!»

Взяв немовлятко на руки,
Сміхом страшним засміявся —
І до села через луки
Із молитвами подався.

PANI TWARDOWSKA

Jedzą, piją, lulki palą,
Tańce, hulanka, swawola;
Ledwie karczmy nie rozwalą,
Cha cha, chi chi, hejza, hola!

Twardowski siadł w końcu stoła,
Podparł się w boki jak basza;
„Hulaj dusza! hulaj!” — woła,
Śmiesz, tumani, przestrasza.

Żołnierzowi, co grał zucha,
Wszystkich łaje i potrąca,
Świsnął szablą koło ucha,
Już z żołnierza masz zająca.

Na patrona z trybunału,
Co milczkiem wypróżniał rondel,
Zadzwonił kieską pomału,
Z patrona robi się kondel.

Shzewcu w nos wyciął trzy szcutki,
Do łba przymknął trzy rureczki,
Cmoknął, cmok i gdańskiej wódki
Wytoczył ze łba pół beczki.

Wtem gdy wódkę pił z kielicha,
Kielich zaświstał, zazgrzytał;
Patrzy na dno: „Co u licha?
Po coś tu, kumie, zawitał?”

Diablik to był w wódce na dnie,
Istny Niemiec, sztuczka kusa;
Skłonił się gościom układnie,
Zdjął kapelusz i dał susa.

Z kielicha aż na podłogę
Pada, rośnie na dwa łokcie,
Nos jak haczyk, kurzą nogę
I krogulcze ma paznokcie.

„A! Twardowski, witam, bracie!”
To mówiąc bieży obcesem:
„Cóż to, czyliż mię nie znacie?
Jestem Mefistofeilesem.

ПАНІ ТВАРДОВСЬКА

П'ють, гуляють, люльки палять;
Танці, витівки, сваволя;
Мало кóрчми не розваляють,
Ха-ха! Хі-хі! Гей же! Гóля!

Пан Твардовський, взявшись в боки,
Кінець столу отаманить;
— Гуляй, душе! Світ широкий! —
І чарує, і туманить.

Воякові, що грав зуха,
З усіма до бійки пнувся,
Свиснув шаблею край вуха —
Воїн зайцем обернувся.

Адвокату з трибуналу,
Що медок смоктав для свята,
Брязнув гаманцем помалу —
І став пес із адвоката.

Стукнув тричі в ніс шевцеві,
До чола примкнув три цівки —
Повно в кубки кришталеві
Наточив відтіль житнівки.

Та як пив свою він чару,
Шум якийсь у чарі знявся;
Заглядає: «Тю, примаро!
Відкіля ти, кумцю, взявся?»

Чортик там на дні таївся...
Суций німець куцополий!
Він громаді уклонився,
Зняв бриля — і враз додолу

Пада з чарки на підлогу.
Впав, росте на два аршини,
Ніс гачком, курині ноги,
Кігті — зовсім яструбині.

«А, Твардовський! Як ся маєш? —
Промовля він чемно дуже. —
Як? Невже-бо не пізнаєш?
Мефістофель я, мій друже!

„Wszak ze mnąś na Łysej Górze
Robił o duszę zapisy;
Cyrograf na byczej skórze
Podpisałeś ty, i bisy

„Miały słuchać twego rymu;
Ty, jak dwa lata przebiegą,
Miałeś pojechać do Rzymu,
By cię tam porwać jak swego.

„Już i siedem lat uciekło,
Cyrograf nadal nie służy,
Ty, czarami dręcząc piekło,
Ani myślisz o podróży.

„Ale zemsta, choć leniwa,
Nagnała cię w nasze sieci;
Ta karczma Rzym się nazywa,
Kładę areszt na waszeci“.

Twardowski ku drzwiom się kwapił
Na takie *dictum acerbum*;
Diabeł za kuntusz ułapił:
„A gdzie jest *nobile verbum*?“

Co tu począć? — Kusa rada,
Przyjdzie już nałożyć głowę.
Twardowski na koncept wpada
I zadaje trudność nową.

„Patrz w kontrakt, Mefistofilu,
Tam warunki takie stoją:
Po latach tylu a tylu,
Gdy przyjdiesz brać duszę moją,

„Będę miał prawo trzy razy
Zaprząć ciebie do roboty;
A ty najtwardsze rozkazy
Musisz spełnić co do joty.

„Patrz, oto jest karczmy godło,
Koń malowany na płótnie;
Ja chcę mu wskoczyć na siodło,
A koń niech z kopyta utnie.

„Skręć mi przy tym biczyk z piasku,
Żebym miał czym konia chłostać,

Ти ж під Лисою Горою,
Власну душу запродавши,
Договір зложив зі мною,
Що чорти повинні завше

Бути слугами твоїми;
Та коли мине два літа,
Мав поїхать ти до Рима,
Щоб тебе нам ухопити.

Але й сім літ проминуло,
А виходить так негоже,
Що про тебе пекло чуло,
А побачити не може!

Та ми помсти не тягтимем,
Надійшла хвилина ждана:
Корчма ця зветься «Римом» —
Арештую я мосьпана!»

Пан Твардовський до порогу
Хтів проскочити раптово —
Чорт закрити йому дорогу:
«В де ж чесне панське слово?»

Що тут діять? Доведеться
Наложити головою!
Та Твардовський удається
Враз до витівки нової:

«В договір заглянь-но, брате!
Там стоїть така умова,
Що мене як будеш брати,
Я віддамсь тобі без слова,

Право маю лиш три рази
Взяти чорта до роботи,
Три завдать тобі накази,
Щоб ти виконав достоту.

Глянь — ось коник на картині,
Корчми цеї знак одмінний.
Хай на нього сяду нині —
І, як вихор, він полине.

Із піску зроби нагайку,
Щоб було коня чим гнати,

I wymuruj gmach w tym lasku,
Bym miał gdzie na popas zostać.

„Gmach będzie z ziarenek orzecha,
Wysoki pod szczyt Krępaku,
Z bród żydowskich ma być strzecha,
Pobita nasieniem z maku.

„Patrz, oto na miarę świeczek,
Cał gruby, długi trzy cale,
W każde z makowych ziareczek
Wbij mi takie trzy bratnale“.

Mefistofil duchem skoczy,
Konia czyści, karmi, poi,
Potem bicz z piasku utoczy
I już w gotowości stoi.

Twardowski dosiadł biegusa,
Probuje podskoków, zwrotów,
Stępa, galopuje, kłusa,
Patrzy, aż i gmach już gotów.

„No! Wygrałeś, panie bisie;
Lecz druga rzecz nie skończona:
Trzeba skąpać się w tej misie,
A to jest woda święcona“.

Diabeł kurczy się i krztusi,
Aż zimny pot na nim bije;
Lecz pan każe, sługa musi,
Skąpał się biedak po szyję.

Wyleciał potem jak z procy,
Otrząsł się, dbrum! parsknął raźnie.
„Teraz jużes w naszej mocy,
Najgorętszą odbył łaźnię“.

„Jeszcze jedno, będzie kwita,
Zaraz pęknie moc czartowska;
Patrzaj, oto jest kobiéta,
Moja żoneczka Twardowska.

„Ja na rok u Belzebuba
Przyjmę za ciebie mieszkanie,
Niech przez ten rok moja luba
Z tobą jak z mężem zostanie.

А он там, посеред гайку,
Дім постав понад Карпати.

Стіни з зерняток горіха
Хай знесуться над байраком,
Із борід єврейських стріха,
Густо висіяна маком.

Цвях оцей собі візьми ти,
Щоб за мірку був єдину:
Треба три таких забити
В кожну макову зернину!»

Чорт мерщій коня сідлає,
Чорт коня годує й поїть,
Нагая з піску звиває,—
Кінь на місці ледве встоїть.

Сів Твардовський на гнідого,
Пробує ходою, скоком,
Рушив чвалом у дорогу;
Зирк — будинок перед оком.

«Ну, друзяко, чесна праця!
Тож берися до нової:
В місці треба іскупаться
Зі свяченою водою».

Мефістофеля аж трусить,
Піт його холодний криє;
Та пан каже — слуга мусить!
Лізе в воду він по шию.

Звідти вискочив, мов п'яний.
Пирхнув: «Пирх!» — тоді лукаво:
«Ну, тепер ти наш, мосьпане,
Я зробив найтяжчу справу».

«Зосталася ще єдина!»
(Зараз лопне міць бісовська!)
«Глянь: оце моя дружина,
Жіночка моя, Твардовська.

Хочу я на рік місцями
Помінятися з тобою:
В пеклі буду я з чортами,
Ти ж із нею як жоною.

„Przysiąż jej miłość, szacunek
I posłuszeństwo bez granic;
Złamiesz choć jeden warunek,
Już cała ugoda za nic“.

Diabeł do niego pół ucha,
Pół oka zwrócił do samki,
Niby patrzy, niby słucha,
Tymczasem już blisko klamki.

Gdy mu Twardowski dokucza,
Od drzwi, od okien odpycha,
Czmychnąwszy dziurką od klucza,
Dotąd jak czmycha, tak czmycha.

1821 (?)

Йй на вірність дай ти слово,
На слухняність і пошану,
А зламаєш цю умову —
Що ж! Ізнов я вільний стану».

Чорт схилив до нього вухо,
На дружину блимнув оком,
Мовби дивиться, мов слуха,
Та до клямки боком, боком...

Пан Твардовський при одвірку,
Хоче путь загородити...
Чорт мерщій в замкову дірку
Шмиг! — І досі не спинити.

1821 (?)

CZATY

Ballada ukraińska

Z ogrodowej altany wojewoda zdyszany
Bieży w zamek z wściekłością i trwogą.
Odchyliwszy zasłony, spójrzył w łóżko swej żony,
Pójrzał, zadrzał, nie znalazł nikogo.

Wzrok opuścił ku ziemi i rękami drżącemi
Siwe wąsy pokręca i duma.
Wzrok od łóżka odwrócił, w tył wyloty zarzucił
I zawołał kozaka Nauma.

„Hej, kozaku, ty chamie, czemu w sadybie przy bramie
Nie ma nocą ni psa, ni pachotka?
Weź mi torbę borsuczą i jańczarkę hajduczą,
I mą strzelbę gwintówkę zdejm z kołka“.

Wzięli bronie, wypadli, do ogrodu się wkradli,
Kędy szpaler altanę obrasta.
Na darniowym siedzeniu coś bieleje się w cieniu:
To siedziała w białiznie niewiasta.

Jedną ręką swe oczy kryła w puklach warkoczy
I pierś kryła pod rąbek białizny;
Drugą ręką od łona odpychała ramiona
Kłęczącego u kolan mężczyzny.

Ten ściskając kolana mówił do niej: „Kochana!
Więc już wszystko, jam wszystko utracił!
Nawet twoje westchnienia, nawet ręki ściśnienia
Wojewoda już z góry zapłacił.“

„Ja, choć z takim zapalem tyle lat cię kochałem,
Będę kochał i jęczał daleki;
On nie kochał, nie jęczał, tylko trzosem zabrzączał,
Tyś mu wszystko sprzedała na wieki.“

„Co wieczora on będzie, tonąc w puchy łabędzie,
Stary łeb na twym łonie kołysał,
I z twych ustek różanych, i z twych liców rumianych
Mnie wzbronione słodczy wysysał.“

„Ja na wiernym koniku, przy księżycu promyku,
Biegę tutaj przez chłody i słoty,
Bym cię witał westchnieniem i pożegnał życzeniem
Dobrej nocy i długiej pieszczoty!“

ЧАТИ

Українська балада

Із альтани густої у тяжкім неспокої
Воевода до замку вбігає,
У світлицю дружини громовицею рине,
Зазирнув і поблід він: немає!

Зупинився понуро, в землю дивиться хмуро,
Сиві вуса покручує, дума;
Одвернувся од ліжка і свого підніжка —
Козака він гукає, Наума:

Гей, козаче, ти хаме, чом не замкнено брами,
А при ній ані пса, ні хлопчини?
Приготуй-но рушниці та візьми ладівниці,
Та скоріше, не гайся й хвилини!»

Узяли вони зброю, потайною ходою
Подалися туди, де альтана.
На дерновім сидінні щось біліє у тіні —
То сидить воеводи кохана.

Очі, дивні красою, закриває косою,
Груди шатами білими криє,
Юнака відпихає, що безумно зітхає
І коліна сльозами їй мисє.

Він стиска їй коліна, промовляє: «Єдина!
Все я втратив, і скаржитись годі!
Білих ручок стискання, уст рожевих дихання —
Все дісталось навік воеводі!

Я тебе до відчаю стільки років кохаю,
Як несила кохати нікому...
Не кохав, не благав він, гаманцем забряжчав він —
І себе віддала ти старому.

Завжди ночами буде пестить він твої груди,
Лоб старечий до тебе тулити,
З твоїх щічок рум'яних, з твоїх уст полум'яних
Мед, мені заборонений, пити.

Я на конику вірнім у тумані вечірнім
Поспішаю сюди без дарунків,
Щоб тебе не обняти — щоб тобі побажати
Ночі доброї, довгих цілунків!»

Ona jeszcze nie słucha, on jej szeptem do ucha
Nowe skargi czy nowe zaklęcia:
Aż wzruszona, zemdlona, opuściła ramiona
I schyliła się w jego objęcia.

Wojewoda z kozakiem przyklękli za krzakiem
I dobyli zza pasa naboje,
I odcięli zębami, i przybili sztęflami
Prochu garść i grankulek we dwoje.

„Panie! — kozak powiada — jakiś bies mię napada,
Ja nie mogę zastrzelić tej dziewczki;
Gdym półkurcze odwodził, zimny dreszcz mię przechodził
I stoczyła się łza do panewki“.

„Ciszej, plemię hajducze, ja cię płakać nauczę!
Masz tu z prochem leszczyńskim sakiewkę;
Podsyp zapal, a żywo sczyść paznokciem krzesiwo,
Potem palnij w twój łeb lub w tę dziewczkę.“

„Wyżej... w prawo... pomału, czekaj mego wystrzału,
Pierwej musi w łeb dostać pan młody“.
Kozak odwiódł, wycelił, nie czekając wystrzelił
I ugodził w sam łeb — wojewody.

А вона ще не слуха, він склонився до вуха,
Знову шепче і знову благає.
Пані вчула ту мову запальну юнакову —
І обійми йому розкриває.

Воєвода з Наумом, криті вітровим шумом,
Добули з ладівниці набої,
Відкусили зубами, притовкли шомполами,
Підіймають рушниці обоє.

«Ні! — козак промовляє. — Певне, біс витворює,
Що не стрелю на неї я, пане!
Став курок я підводить, аж воно не виходить,
Бо сльоза із очей моїх кане».

«Хлопче, годі балакати! Я навчу тебе плакати!
Підіймай-но скоріше гвинтівку,
Глянь, чи справна рушниця, порох сип на полицю
І стріляй хоч у себе, хоч в дівку!

Вище! З правого краю! Знай — я перший стріляю.
Першим в лоб хай дістане той злодій...»
Та Наум без наказу швидко випалив зразу
І потрапив у лоб — воєводі.

1827—1828

SONETY

*Quand'era in parte altr'uom da quel,
ch'io sono* *.

Petrarca

I

DO LAURY

Ledwiem ciebie zobaczył, jużem się zapłonił,
W nieznanym oku dawnej znajomości pytał;
I z twych jagód wzajemny rumieniec wykwitał,
Jak z róży, której piersi zaranek odśłonił.

Ledwieś piosnkę zaczęła, jużem łzy uronił,
Twój głos wnikał w serca i za duszę chwycił;
Zdało się, że ją anioł po imieniu witał
I w zegar niebios chwilę zbawienia zadzwonił.

O luba! niech twe oczy przyznać się nie boją,
Jeśli cię mym spójrzeniem, jeśli głosem wzruszę;
Nie dbam, że los i ludzie przeciwko nam stoją,

Że uciekać i kochać bez nadziei muszę.
Niech ślub ziemski innego darzy ręką twoją,
Tylko wyznaj, że Bóg mi poślubił twą duszę.

* Kiedy byłem po części innym człowiekiem, niż jestem

*Quand'era in parte altr'uom da quel,
ch'io sono **.

Petrarca

I

ДО ЛАУРИ

Тебе побачив я — і вмить запаленів,
Знайомства давнього шукаючи в незнаній,
І щічки розцвіли у відповідь рум'яні,
Як роза, що вітрець їй перса відслонив.

Лиш пісню почала — сльозу я вже зронив.
Твій голос у душі черкнув найглибші грані,
Мов ангел на ім'я назвав її в тумані
І в дзвін небесний їй спасіння продзвонив.

О люба! Не відводь осяяного зору,
Як схвилював тебе мій погляд, голос мій!
Ні долі не боюсь, ні людського докору,

І не страшне мені кохання без надій!
Хай з іншим шлюб земний ти візьмеш без
опору —
Небесний шлюб Господь судив нам, зрозумій.

* Коли я був почасти іншою людиною, ніж тепер.

II

Mówię z sobą, z drugimi płaczę się w rozmowie,
Serce bije gwałtownie, oddechem nie władnę,
Iskry czuję w źrenicach, a na twarzy bladnę;
Niejeden z obcych głośno pyta o me zdrowie

Albo o mym rozumie coś na ucho powie.
Tak cały dzień przemęcę; gdy na łożu padnę
W nadziei, że snem chwilę cierpieniom ukradnę,
Serce ogniste mary zapala w mej głowie.

Zrywam się, biegnę, składam na pamięć wyrazy,
Którymi mam złorzeczyć okrucieństwu twemu,
Składane, zapomniane po milion razy.

Ale gdy ciebie ujrzę, nie pojmuję, czemu
Znowu jestem spokojny, zimniejszy nad głązy,
Aby goreć na nowo — milczeć po dawnemu.

II

Я мовлю сам собі, а з іншим — не до мови,
Від полум'я в крові спочинку не знайду,
Із іскрами в очах, сам зблід я на виду,
Аж дехто голосно пита, чи я здоровий,

Або про розум мій на вухо кида слово...
Отак я мучусь день. На ліжко ж упаду
В надії хоч у сні забудь свою біду —
Що ж! Серце племінь мрій розпалює ізнову.

Підхоплююсь, біжу, в думках шукаю слів —
Твоїй жорстокості завдать ударів грому,
Які обдумував, шукав мільйон разів...

Але уздрю тебе — і зовсім несвідомо
Спокійний знов стаю, зимніший від льодів,
З новою мукою мовчущий по-старому...

III

Nieuczona twa postać, niewymyślne słowa,
Ani lice, ni oko nad inne nie błyska,
A każdy rad cię ujrzeć, rad posłyszeć z bliska;
Choć w ubraniu pasterki, widno, żeś królowa.

Wczora brzmiały i pieśni, i głośna rozmowa,
Pytano się o twoich rówiennic nazwiska,
Ten im pochwały sypie, inny żarty ciska;
Ty weszłaś,— każdy święte milczenie zachowa.

Tak wśród uczty, gdy śpiewak do chóru wyzywał,
Gdy koła tańczących wiły się po sali,
Nagle staną i zmilkną; każdy zapytywał,

Nikt nie wiedział, dlaczego w zadumieniu stali.
„Ja wiem — rzecze poeta — anioł przelatywał“.
Uczcili wszyscy gościa,— nie wszyscy poznali.

III

Чужа ти тонкошам, і мова не іскриться,
Очима ти й лицем не краща від усіх,
Але побачити жадає кожен їх.
Простенько вбрана ти, а видно, що цариця.

Як в галасі й піснях юнацтво веселиться,
Розмову заведуть про подружок твоїх,
Той сипле їм хвали, а цей знімає сміх,
Та зайдеш ти — святе мовчання воцариться.

Отак на учті десь митець підносив спів,
І юрби у танках наповнювали зали,—
Та раптом змовкло все, й ніхто не зрозумів.

Не угадав, чому в задумі повставали.
Аж от сказав поет: «Це ангел пролетів!»
Всяк гостя вшанував, хоча не всі пізнали.

WIDZENIE SIĘ W GAJU

„Tyżeś to? i tak późno?“ — „Błądną miałem drogę,
Śród lasów, przy niepewnym księżycu promyku!
Tęskniłaś? myślisz o mnie?“ — „Luby niewdzięczniku,
Pytaj się, czy ja myśleć o czym innym mogę!“

„Pozwól uścisnąć dłonie, ucałować nogę.
Ty drzyszl czego?“ — „Ja nie wiem; błądząc po gaiku
Lękam się szmeru liścia, nocnych ptaków krzyku;
Ach! musimy być winni, kiedy czujęm trwogę“.

„Spójrzij mi w oczy, w czoło; nigdy z takim czołem
Nie idzie zbrodnia, trwoga nie patrzy tak śmieie.
Przebóg! jesteścież winni, że siedzimy społem?“

„Wszak siedzę tak daleko, mówię tak niewiele,
I zabawiam się z tobą, mój ziemski aniele!
Jak gdybyś już niebieskim stała się aniołem“.

ПОБАЧЕННЯ В ГАЮ

«Ти? Чом же пізно так?» — «Я хибну взяв дорогу,
 При сьйві місячнім зблукавши по гаях.
 Про мене думала?» — «Невдячний! Чи в думках
 Могла б іще тепер згадати я про кого?» —

«Дай руку стиснути, поцілувати ногу.
 Тремтиш ти? Що тобі?» — «Не знаю. Дивний
страх

Поймає, як нічний у пільмі крикне птах.
 О, мабуть, винні ми, що чуємо тривогу!» —

«У вічі глянь мені: чи погляди найти
 Такі у грішників, позбавлених спокою?
 Чи можна злочину одверто так цвісти?»

Я ж розмовляю так несміливо з тобою,
 Мій ангеле земний, з побожністю такою,
 Немовби ангелом небесним стала ти!»

V

Potępi nas świętoszek, rozpustnik wyśmiej,
Że chociaż samotnymi otoczeni ściany,
Chociaż ona tak młoda, ja tak zakochany,
Przecież ja oczy spuszcza, a ona łzy leje.

Ja bronię się ponętom, oni i nadzieje
Chce odstraszyć, co chwila brząkając kajdany,
Którymi ręce związał nam los opłakany.
Nie wiemy sami, co się w sercach naszych dzieje.

Jest że to ból? lub rozkosz? Gdy czuję ściśnienia
Twych dłoni, kiedy z ustek zachwycę płomienia,
Luba! czyż mogę temu dać imię cierpienia?

Ale kiedy się łzami nasze lica zroszą,
Gdy się ostatki życia w westchnieniach unoszą:
Luba! czyliż to mogę nazywać rozkoszą?

Осудить нас ханжа, розпусник осміє,
Що хоч самотні ми, мов у відлюднім краю,
Хоч молода вона і я її кохаю,—
Я опускаю зір, а мила сльози ллє.

Боюсь її принад, вона ж, чуття своє
Лякаючи, бряжчить кайданами відчаю,
В які недоля нас без жалю затискає...
Самі не знаємо, що в серці нашім є.

Чи біль, чи щастя це? Як чую я стискання
Коханих рук, уста ж горять в словах признання,—
Чи можу, люба, я вважать це за страждання?

Коли ж по лицях нам потоки сліз біжать,
Коли до смерті дні, зітхаючи, спішать,—
Чи можна, люба, нам за щастя це вважать?

VI

RANEK I WIECZÓR

Słońce błyszczący na wschodzie w chmur ognistych wianku,
A na zachodzie księżyc blade lice mroczy,
Róża za słońcem pączki rozwinięte toczy,
Fijołek klęczy zgięty pod kroplami ranku.

Laura błysnęła w oknie, ukląknęła na ganku;
Ona muskając sploty swych złotych warkoczy:
„Czemu — rzekła — tak rano smutne macie oczy,
I miesiąc, i fijołek, i ty, mój kochanku?“

W wieczór przyszedłem nowym bawić się widokiem;
Wraca księżyc, twarz jego pełna i rumiana,
Fijołek podniósł listki otrzeźwione mrokiem.

Znowu stanęła w oknie moja ukochana,
W piękniejszym jeszcze stroju i z weselszym okiem;
Znowu u nóg jej klęczę — tak smutny jak z rana.

VI

РАНОК І ВЕЧІР

Зі сходу сонце йде в ясних огнях світанку,
А коло місячне сумна окрила мла:
До сонця пелюстки троянда простягла,
Фіалка хилиться під чистим сріблом ранку.

Лаура у вікні — я приклонивсь на ганку;
От коси золоті красуня розплела
І мовила: «Чому печаль, як тінь, лягла
На місяць, на квітки, на тебе, мій коханку?»

В смерканні виглядом люблюся новим:
Встав місяць-повновид, як заграва рум'яна,
Фіалка ожила під вітерцем легким;

Знов бачу — у вікні стоїть моя кохана
З щасливим поглядом, в уборі чарівнім;
Знов приклонився я — печальний, як і зрана.

VIII

DO NIEMNA

Niemnie, domowa rzeko moja! gdzie są wody,
Które niegdyś czerpałem w niemowlęce dłonie,
Na których potem w dzikie pływałem ustronie,
Sercu niespokojnemu szukając ochłody?

Tu Laura, patrząc z chlubą na cień swej urody,
Lubiła włos zaplatać i zakwiecać skronie,
Tu obraz jej malowny w srebrnej fali łonie
Łzami nieraz mąciłem, zapaleniec młody.

Niemnie, domowa rzeko! gdzież są tamte zdroje,
A z nimi tyle szczęścia, nadziei tak wiele?
Kędy jest miłe latek dziecinnych wesele?

Gdzie miłsze burzliwego wieku niepokoje?
Kędy jest Laura moja, gdzie są przyjaciele?...
Wszystko przeszło, a czemuż nie przejdą łązy moje!?

VIII

ДО НІМАНУ

Мій рідний Німане! Куди сплили ті води,
Що я в дитячі їх зачерпував долоні,
Що ними плавав я по дикому затоні,
Для серця буйного шукавши охолоди?

Лаура, з власної милуючися вроди,
Колись любила там свої квітчати скроні,
І відбиток її у хвиль сріблястім лоні
Мутив сльозами я, не знаючи й нагоди.

Мій Німане! А де ж і горе те безкрає,
І щастя разом з ним, і золоті надії?
Малечих днів моїх де радощі яснії?

Де ще любіший нам юнацький шал літає?
Лаура де моя? Де друзі молодії?
Минуло все... Чому ж сльоза лиш не минає?

IX

STRZELEC

Widziałem, jak dzień cały pośród letniej spieki
Błąkał się strzelec młody; stanął nad strumieniem,
Długo poglądał wkoło i rzecze z westchnieniem:
„Chcę ją widzieć, nim kraj ten opuszczę na wieki,

„Chcę widzieć nie widziany“. Wtem leci z za rzeki
Konna łowczyni strojna Dyjany odzieniem,
Wstrzymuje konia, staje, zwraca się wejrzeniem:
Zapewne jechał za nią towarzyszy daleki.

Strzelec cofnął się, zadrżał i oczy Kaima
Zataczając po drodze, gorzko się uśmiechał,
Drżącą ręką broń nabił, dąsa się i zżyma,

Odszedł nieco, jakoby swej myśli zaniechał.
Wtem dojrzał mgłę kurzawy; wzniesioną broń trzyma,
Bierze na cel, mgła bliżej — lecz nikt nie nadszedł.

СТРІЛЕЦЬ

Я бачив: цілий день серед густих гаїв
Блукав стрілець-юнак; спинився край потоку
І мовив сам собі, зітхаючи глибоко:
«Востаннє б я її побачити хотів,

Та сам — небачений». І раптом між дубів
Майнула вершниця, його явивши оку
Діани строгий взір; коня свого зі скоку
Спирила: певне, десь товариш над'їздив.

Мисливець задрижав, і усміх зазмійвся,
Неначе в Каїна, у нього на устах;
Набив рушницю він, зігнувся, притаївся,

Втім, одступив назад, немовби у думках
Покинув замір свій. Та закурився шлях,
Все ближче... Зброю звів — ніхто не появився.

XI

REZYGNACJA

Nieszczęśliwy, kto próżno o wzajemność woła,
Nieszczęśliwy jest, kogo próżne serce nudzi,
Lecz ten u mnie ze wszystkich nieszczęśliwszy ludzi,
Kto nie kocha, że kochał, zapomnieć nie zdoła.

Widząc jaskrawe oczy i bezwstydną czoła,
Pamiętkami zatruwa rozkosz, co go ludzi;
A jeśli wdzięk i cnota czucie w nim obudzi,
Nie śmie z przekwitłym sercem iść do stóp anioła.

Albo drugimi gardzi, albo siebie wini,
Minie ziemiankę, z drogi ustąpi bogini,
A na obiedwie patrząc żegna się z nadzieją;

I serce ma podobne do dawnej świątyni,
Spustoszałej niepogód i czasów kolejną,
Gdzie bóstwo nie chce mieszkać, a ludzie nie śmieją.

РЕЗИГНАЦІЯ

Нещасний, хто дарма взаємності благає,
 Нещасний, хто любить спитується дарма,
 Та нещаснішого серед людей нема,
 Ніж той, хто раз любив — і вічно пам'ятає.

Принадниць бачивши, він томиться в одчаї,
 Бо думка чар йому затрує німа;
 Довершеність йому появиться сама —
 Він серця й ангелу віддати не бажає.

Гордує тою він, служить не годен тій,
 Земну минаючи, не може й неземній
 Кохання присвятить, утративши надії;

До спорожнілого подібний храму він,
 Що серце смутить нам пустельністю руїн,
 Де Бог не хоче жить, людина жить не сміє.

XII

DO...

Patrzysz mi w oczy, wzdychasz; zgubna twa prostota!
Lękaj się jadu, który w oczach żmii płonie,
Uciekaj, nim cię oddech zatruty owionie,
Jeśli nie chcesz kląć reszty twojego żywota.

Szczerłość, jeszcze mi jedna pozostała cnota;
Wiedz, że niegodny ogień zapalasz w mym łonie;
Lecz umiem żyć samotny — i po cóż przy zgonie
Ma się wikłać w me losy niewinna istota?

Lubię rozkosz, lecz zwodzić nadto jestem dumny;
Tyś dziecko, mnie namiętne przepaliły bole;
Tyś szczęśliwa, twe miejsce w biesiadników kole,

Moje, gdzie są przeszłości cmętarze i trumny.
Młody bluszczu, zielone obwijaj topole,
Zostaw cierniom grobowe otaczać kolumny.

ХІІ

ДО...

У вічі дивишся мені ти без вагання,
Але отрути бійсь у погляді змії!
Мене ти уникай, як хочеш дні свої
Від бур уберегти,— страшне моє дихання...

Ще в мене щирість є,— чеснота це остання;
Жахливим полум'ям горять чуття мої!
Хай прийде самота, щоб холодом її
Я врятував дитя від згубного кохання!

Занадто гордий я, щоб спокушати дітей;
Жагучих пристрастей мене спалили болі;
Щаслива ти, цвіти в своїм веселім колі,

А я в минулім весь, в цвинтарній млі ночей.
Хай в'ється юний плющ круг ніжної тополі,
А терну — витися круг домовин людей.

XIII

Pierwszy raz jam niewolnik z mojej rad niewoli:
Patrzę na ciebie, z czoła nie znika pogoda,
Myślę o tobie, z myśli nie znika swoboda,
Kocham ciebie, a przecież serce mi nie boli.

Nieraz brałem za szczęście chwileczkę swawoli,
Nieraz mię obłąkała wyobraźnia młoda
Albo słówka zdradliwe i wdzięczna uroda;
Lecz wtenczas i rozkosznej zlorzeczyłem doli.

Nawet owę, gdy owę kochałem niebiankę,
Ileż łez, jaki zapał, jaka niegdyś trwoga,
I żal teraz na samę imienia jej wzmiankę.

Z tobą tylko szczęśliwy, z tobą, moja droga!
Bogu chwała, że taką zdarzył mi kochankę,
I kochance, że uczy chwalić Pana Boga.

ХІІІ

Невільник, вперше я радію цій неволі:
Про тебе думаю — не криє думки мла;
Дивлюсь, і жодна тінь не тьмить мені чола;
Люблю тебе, проте не мучать серця болі.

Не раз за щастя мав я пустощі сваволі,
Уява молода не раз мене пекла,
Краса, що зрадою наповнена була,—
І що ж! Я проклинав дари солодкі долі.

Зустрів і вроду я високу, неземну,
Як плавав, як палав, яка була тривога!
Хто зна, коли тепер про неї й спом'яну.

З тобою тільки в рай веде мене дорога!
Як Богом послану, люблю тебе одну,
Хвала тобі, що ти мені відкрила Бога!

XIV

Luba! ja wzdycham, pamięć niebieskiej pieśzcoty
Trują mi okropnego rozmyślenia chwile.
Ach! może serce twoje, co cierpiało tyle,
Może, boję się wyrzec, pustoszą zgryzoty.

Luba, i cożeś winna, że twych ocząt groty
Tak palące, że usta śmieją się tak mile?
Zbyt ufałaś mej cnocie, zbyt swej własnej sile,
I nazbyt ognia Stwórcza wlał w nasze istoty.

Przewalczyliśmy wiele i dni, i tygodni,
Młodzi, zawsze samotni, zawsze z sobą w parze,
I byliśmy oboje długo siebie godni.

Teraz, ach! pójdę łzami oblewać ołtarze,
Nie będę mojej żebrać przebaczenia zbrodni,
Tylko niech mię Bóg twoją zgryzotą nie karze.

XIV

Зітхаю, люба, я, бо спогади пестливі
В отруйному чаду від хмарних дум моїх.
Ох, та невже тебе, після страждань гірких,
Терзає каяття за щастя дні бурхливі?

Невже-бо винна ти, що все чарує в діві,
Що очі так горять і дзвінко лине сміх?
Поклалась марно ти на опір сил своїх,
На стриманість мою... Серця ж такі чутливі!

Літами молоді, з тобою день при дні
Ми зустрічалися, не знаючи розлуки,
Але змагались ми щодня в тяжкій борні.

А нині... буду я не сльози від розлуки
Лить на німий вівтар, щоб Бог простив мені,—
Благатиму, щоб ти не знала більше муки!

DZIEŃDOBRY

Dzieńdobry! nie śmiem budzić, o wdzięczny widoku!
Jej duch na poły w rajske wzleciał okolice,
Na poły został boskie ożywiając lice,
Jak słońce na pół w niebie, pół w srebrnym obłoku.

Dzieńdobry! już westchnęła, błysnął promyk w oku,
Dzieńdobry! już obraża światłość twe źrenice,
Naprzykrzają się ustom muchy swawolnice,
Dzieńdobry! słońce w oknach, ja przy twoim boku.

Niosłem słodszy dzieńdobry, lecz twe senne wdzięki
Odebrały mi śmiałość; niech się wprzód dowiem:
Z łaskawym wstajesz sercem? z orzeźwionym zdrowiem?

Dzieńdobry! nie pozwalasz ucałować ręki?
Każesz odejść, odchodzę: oto masz sukienki,
Ubierz się i wyjdź prędko — dzieńdobry ci powiem.

ДОБРИДЕНЬ

Добридень... О красо! Не зважуся будити:
Наполовину ще у небесах вона,
Наполовину — тут. Так сонце порина
У хмару, щоб для нас лиш півлиця відкрити.

Добридень! Глянула... Все сяєвом залите,
Дратує сонний зір ця повільно світляна,
Мушва навколо уст кружляє навісна...
Добридень! Сонце ген, і я прийшов, мій квіте.

Хотів солодший я «добридень» принести,
Та чаром ти мене дитячим зупинила.
Чи добре спалося? Чи серце покріпила?

Добридень! Цілувать не дозволяєш ти
І в руку? Відійду; прошу лиш одягти
Мерщій сукенку цю,— скажу добридень, мила!

XVI

DOBRANOC

Dobranoc! już dziś więcej nie będziem bawili,
Niech snu anioł modrymi skrzydły cię otoczy,
Dobranoc! niech odpoczną po łzach twoje oczy,
Dobranoc! niech się serce pokojem zasili.

Dobranoc! z każdej ze mną przemówionej chwili
Niech zostanie dźwięk jakiś cichy i uroczy,
Niechaj gra w twoim uchu, a gdy myśl zamroczy,
Niech się mój obraz sennym źrenicom przymili.

Dobranoc! obróć jeszcze raz na mnie oczęta,
Pozwól lica.— Dobranoc! — Chcesz na sługi klasnąć?
Daj mi pierś ucałować.— Dobranoc! zapięta.

— Dobranoc! już uciekłaś i drzwi chcesz zatrzasnąć.
Dobranoc ci przez klamkę — niestety! zamknięta!
Powtarzając: dobranoc! nie dałbym ci zasnąć.

ДОБРАНІЧ

Добраніч! Час настав прощатися з тобою...
Хай ангел сну тебе крилом своїм пов'є!
Добраніч! Серце хай утишиться твоє!
Добраніч! По сльозах я зичу супокою.

Добраніч! Хай той час, що ти була зо мною,
В ушах твоїх як дзвін солодковійний б'є,
А як здрімаєшся — нехай лице мое
Привидиться тобі туманною манюю.

Добраніч! Ще раз глянь, дозволь поцілувать
Обличчя! Хочеш ти на слуг своїх гукнути? —
Як ваблять перса ці! — Добраніч! Сто
проклять,

Закриті сукнею!..— Втекла, уже й не чути!
Добраніч... До дверей — ох, замкнені стоять!
Добраніч кажучи, не дав би я заснути.

XVII

DOBRYWIECZÓR

Dobrywieczór! on dla mnie najśodszy życzeniem;
Nigdy, czy to przed nocą dzieli nas zaporą,
Czyli mię ranna znowu przywołuje pora,
Nie żegnam się, nie witam z takim zachwyceniem,

Jak w tę chwilę, wieczornym ośmielony cieniem;
Ty nawet, milczeć rada i płonić się skora,
Gdy usłyszysz życzenie dobrego wieczora,
Żywszym okiem, głośniejszym rozmawiasz westchnieniem.

Niechaj dzieńdobry wschodzi tym, co społem żyją,
Objaśniać pracę, która ich ręce jednoczy;
Dobranoc niech szczęśliwych kochanków otoczy,

Gdy z rozkoszy kielicha trosk ośłodę piją;
A tym, co się kochają i swą miłość kryją,
Dobrywieczór niech przyćmi zbyt wymowne oczy.

XVII

ДОБРИВЕЧІР

Добривечір! — Мені це слово наймиліше;
Ані тоді, як ніч між нами, мов стіна,
Ні в мить, як світлий день загляне до вікна,
Я не вітаюся ніжніше й запальніше.

В вечірній сутіні усе коханням дише;
Ти навіть, в інший час несміла й мовчазна.
Коли добривечір тихенько пролуна,
Зітхаєш голосніш і дивишся жвавіше.

Лишім добридень тим, що в шлюбі самохіть
З'єднались, до труда й веселощів охочі;
Добраніч — тим, що вдвох, не боячися ночі,

Із кубка любощів одверто звикли пити;
А нам, що мусимо чуття свої таїть,
Нехай добривечір притьмить блискучі очі.

XVIII

DO D. D.

WIZYTA

Ledwie wnijdę, słów kilka przemówię z nią samą,
Jużci dzwonek przeraża, wpada galonowy,
Za nim wizyta, za nią ukłony, rozmowy,
Ledwie wizyta z bramy, już druga za bramą.

Gdybym mógł, progi wilczą otoczyłbym jamą,
Stawiłbym lisie pastki, kolczaste okowy,
A jeśli nie dość bronią, uciec bym gotowy
Na tamten świat stygową zasłonić się tamą.

O przekłety nudziarzu! ja liczę minuty,
Jak zbrodniarz, co go czeka ostatnia katusza:
Ty pleciesz błahe dzieje wczorajszej reduty.

Już bierzesz rękawiczki, szukasz kapelusza,
Teraz odetchnę nieco, wstąpi we mnie dusza...
O bogi! znowu siada, siedzi jak przykuty!

XVIII

ДО D. D.

ВІЗИТ

Прийду й не встигну ще поговорити з вами —
Вже дзвонять, і слуга перебива на слові,
За цим іде візит, уклони і розмови;
Одвідувач пішов, а другий біля брами.

Я б вовчі покопав біля порогів ями,
Поставив пастки їм, тенета ще й окови,
А як даремне це — я утекти готовий,
Щоб забуття знайти за Стіксу берегами.

Проклятий нуднику! Лічу й лічу хвилини,
Мов арештант, що мить на нього жде остання,
Ти ж про вчорашній бал все плещеш без упину.

Шукаєш капелюш, нарешті — час прощання,
Зітхаю, в груди знов приходить сподівання...
О Боже! Знову сів, мов хтось прип'яв... Я гину!

XIX

DO WIZYTUJĄCYCH

Pragniesz miłym być gościem, czytaj rady moje:
Nie dość wszedłszy donosić, o czym wszyscy wiedzą,
Że dzisiaj tam walczą, ówdzie obiad jedzą,
Zboże tanie, deszcz pada, a w Grecji rozboje.

Jeśli w salonie znajdziesz bawiących się dwoje,
Zważaj, czy cię z ukłonem, z rozmową uprzedzą,
Czyli daleko jedno od drugiego siedzą,
Czy wszystko jest na miejscu, czy w porządku stroje.

Jeśli pani co wyraz zaśmiać się gotowa,
Choć usta śmiać się nie chcą; jeśli panicz z boku
Pogląda i zegarek dobywa i chowa,

I grzeczność ma na ustach, a coś złego w oku:
Wiesz, jak ich trzeba witać? — Bywaj zdrów, bądź zdrowa!
A kiedy ich masz znowu odwiedzić? — Po roku.

ХІХ

ДО ВІЗИТЕРІВ

Щоб милим гостем бути, стеж, друже, за собою:
Про те, що знають всі, розповідать не слід —
Мовляв, там б'ються, там — дощі, а там — обід,
Дешевим хліб стає, а в Греції розбої.

Якщо в салоні ти побачиш — стрілись двоє,
Зваж добре: чи несе їм радість твій візит,
Сидять вони разом чи поміж ними лід,
Чи, може, одяг свій хтось поправля порою.

Як дивиться вона, всміхаючись, убік,
Як на годинник він все погляда нервово,
І рідко з уст його холодне зрине слово,

А очі в нього злі, хоч ввічливий язик,—
Що маєш їм казать?— «Здоров будь, будь
здорова!»
Коли їх треба знов відвідать? — Через рік!

POŻEGNANIE

DO D. D.

Odpychasz mię? — czym twoje serce już postradał?
Lecz jam go nigdy nie miał; — czyli broni cnota?
Lecz ty pieścisz innego; — czy że nie dam złota?
Lecz jam go wprzód nie dał, a ciebie posiadał.

I nie darmo; choć skarbów przed tobą nie składał,
Ale mi drogo każda kupiona pieszczota,
Na wagę duszy mojej, pokojem żywota;
Dlaczegoż mię odpychasz? — nadaremniem badał.

Dziś odkrywam łakomstwo nowe w sercu twojem:
Pochwalnych wierszy chciałaś; marny pochwał dymie!
Dla nich więc igrasz z bliźnich szczęściem i pokojem?

Nie kupić muzy! W każdym ślizgałem się rymie,
Gdym szedł na Parnas z lauru wieńczyć cię zawojem,
I ten wiersz wraz mi stwardniał, zem wspomniał twe imię.

ПРОЩАННЯ

ДО Д. Д.

Мене ти геть женеш? Чи серце я твоє
Утратив? — І не мав! — Чи винна в тім
чеснота? —
Ні! Пестиш другого! — Хай не давав я злота,
А мав тебе, проте як інший, що дає.

І недаремно мав; у пам'яті встає
Багато спогадів: яка була гризота,
Як хвилювався я, як мучився я потай!
Стражданням оплатив блаженство я своє!

А ти женеш мене. Жадобою новою
Ти загорілася: дістати мадригал
Ти прагнеш — і мене позбавила спокою.

Ні, музи не купить! Римованих похвал
Шукав я, ковзався парнаською тропою,
Згадав ім'я твоє — і скаменів мій пал.

XXI

DANAIDY

Płci piękna! gdzie wiek złoty, gdy za polne kwiaty,
Za haftowane kłosem majowe sukienki,
Kupowano panieńskie serduszka i wdzięki,
Gdy do lubej gołębia posyłano w swaty?

Dzisiaj wieki są tańsze, a droższe zapłaty.
Ta, której złoto daję, prosi o piosenki;
Ta, której serce daję, żądała mej ręki;
Ta, którą opiewałem, pyta, czym bogaty.

Danaidy! rzucałem w bezdeń waszej chęci
Dary, pieśni i we łzach roztopioną duszę;
Dziś z hojnego jam skąpy, z czułego szyderca.

A choć mię dotąd jeszcze nadobna twarz nęci,
Choć jeszcze was opiewać i obdarzać muszę,
Lecz dawniej wszystko dałbym, dziś wszystko — prócz
serca.

ДАНАЇДИ

Жіноцтво чарівне! Де вік той золотий,
Коли за платтячко гаптоване, за квіти
Юнак у дівчини міг серденько купити
І милій голубів прислати у свати?

У наш вік дешево цього не досягти.
Та, котрій злота дав, ладна пісень просити;
Та, котрій серце дав, спішить мене женити;
Оспівана пита: «А чи маєтний ти?»

О Данаїди! Вам, немовби до безодні,
Дарунки і пісні я кидав повсякчас,
І от перетворивсь із щедрого в скупого.

Хоча я до краси чутливий і сьогодні,
Хоч мушу славити і надаряти вас,—
Тепер, все даючи, не дам вам серця свого.

EKSKUZA

Nuciłem o miłośkach w rówienników tłumie;
Jedni mię pochwalili, a drudzy szeptali:
„Ten wieszcz kocha się tylko, męczy się i żali,
Nic innego nie czuje lub śpiewać nie umie.

„W dojrzałe wchodząc lata, przy starszym rozumie,
Czemu serce płomykiem tak dziecinnym pali?
Czyliż mu na to wieszczy głos bogowie dali,
Aby o sobie tylko w każdej nucił dumie?“

Wielkomyślna przestroga! — wnet z górnymi duchy
Alcejski chwytam bardon, i strojem Ursyna
Ledwie zaczął przegrywać, aż cała drużyna

Rozpierzchła się unosząc zadziwione słuchy;
Zrywam struny i w Letę ciskam bardon głuchy.
Taki wieszcz jaki słuchacz.

ВИПРАВДАННЯ

Співав я про любов у друзів юних колі,
Хвалили ті мене і гудили тамті:
«Кохання тільки він і бачить у житті,
Співати вміє лиш про пестоці та болі».

«Дійшовши розуму, досягнувши поволі,
Чом досі славить він ті забавки пусті?
Чи має від богів він струни золоті
На те лиш, щоб своїй їх присвятити долі?»

Високі це слова! В натхненні ухопив
Алкея ліру я, почав на лад Урсіна
Достроюватись... Що ж? Душа ані єдина

Не залишилася, усіх як вітер змів;
Геть ліру я жбурнув у Лету. Слухачів
Співець їх завжди варт.

SONETY KRYMSKIE

*Wer den Dichter will verstehen,
Muss in Dichter's Lande gehen *.*

Goethe, im Chuld Nameh

Towarzyszom podróży krymskiej.

Autor

I

STEPY AKERMAŃSKIE

Wpłynąłem na suchego przestwór oceanu,
Wóz nurza się w zieloność i jak łódka brodzi;
Śród fali łąk szumiących, śród kwiatów powodzi,
Omijam koralowe ostrowy burzanu.

Już mrok zapada, nigdzie drogi ni kurhanu,
Patrzę w niebo, gwiazd szukam, przewodniczek łodzi;
Tam z dala błyszczą obłoki? tam jutrzeńka wschodzi?
To błyszczą Dniestr, to weszła lampa Akermanu.

Stójmy! — jak cicho! — słyszę ciągnące żurawie,
Których by nie dościgły źrenice sokoła;
Słyszę, kędy się motyl kotyś na trawie,

Kędy wąż śliską pierś dotyka się zioła.
W takiej ciszy! — tak ucho natężam ciekawie,
Że słyszałbym głos z Litwy.— Jedźmy, nikt nie woła!

* Kto poetę chce zrozumieć,
Musi pójść w kraj poety.

*Wer den Dichter will verstehen,
Muss in Dichter's Lande gehen **

Goethe, im Chuld Nameh

Товаришам по кримській подорожі.

Автор

I

АКЕРМАНСЬКІ СТЕПИ

Пливу на обшири сухого океану.
Як човен, мій візок в зеленій гущині
Минає острови у хвилях запашні,
Що ними бур'яни підносяться багряно.

Вже морок падає. Ні шляху, ні кургану...
Шукаю провідних зірок у вишині.
Он хмарка блиснула, он золоті вогні:
То світиться Дністро, то лампа Акермана.

Спинімося! Тихо як!.. Десь линуть журавлі,
Що й сокіл би не взрив,— лиш чути, де курличе...
Чутно й метелика, що тріпається в млі,

І вужа, що повзе зіллями таємниче...
Я так напружив слух, що вчув би в цій землі
І голос із Литви.— Вперед! Ніхто не кличе.

* Хто хоче зрозуміти поета,
Повинен побувати в поетовій країні.

II

CISZA MORSKA

Na wysokości Tarkankut

Już wstążkę pawilonu wiatr za ledwie muśnie,
Cichymi gra piersiami rozjaśniona woda;
Jak marząca o szczęściu narzeczona młoda
Zbudzi się, aby westchnąć, i wnet znowu uśnie.

Żagle, na kształt chorągwi gdy wojnę skończono,
Drzemią na masztach nągich; okręt lekkim ruchem
Kołysa się, jak gdyby przykuty łańcuchem;
Majtek wytchnął, podrózne rozśmiało się grono.

O morze! pośród twoich wesołych żyjątek
Jest polip, co śpi na dnie, gdy się niebo chmurzy,
A na ciszę długimi wywija ramiony.

O myśli! w twojej głębi jest hydra pamiątek,
Co śpi wpośród złych losów i namiętnej burzy;
A gdy serce spokojne, zatapia w nim szpony.

II

МОРСЬКА ТИША

На верховині Тарханкутській

Ясною стрічкою наш вимпел ледве має,
І грає лагідно прояснена вода,
Немов замріяна про щастя молода:
Прокинеться, зітхне — і знову засинає.

Неначе прапори, як грізний бій затих,
Дрімають паруси; мов ланцюгом прикуте,
Судно гойдається, ладне й собі заснути.
Зітхнув моряк. В гурті дзвінкий лунає сміх.

О море! Є поліп, що у хвилини бурі
На дні ховається, у темряві похмурій,
А в тишу догори хвилясто вирина.

О мисле! Спогадів є гідра мовчазна,
Що спить на дні твоїм під бурями й громами,
А в супокійну мить рве серце пазурами!

III

ŻEGLUGA

Szum większy, gęściej morskie snują się straszdyła,
Majtek wbiegł na drabinę, gotujcie się, dzieci!
Wbiegł, rozciągnął się, zawisł w niewidzialnej sieci,
Jak pająk czatujący na skinienie sidła.

Wiatr! — wiatr! — dąsa się okręt, zrywa się z wędzidła,
Przewala się, nurkuje w piennej zamieci,
Wznosi kark, zdeptał fale i skrós niebios leci,
Obłoki czołem sieka, wiatr chwyta pod skrzydła.

I mój duch masztu lotem buja śród odmętu,
Wzdyma się wyobraźnia jak warkocz tych żagli,
Mimowolny krzyk łączę z wesołym orszakiem;

Wyciągam ręce, padam na piersi okrętu,
Zdaje się, że pierś moja do pędu go nagli:
Lekko mi! rzeźwo! lubo! wiem, co to być ptakiem.

III

ПЛАВБА

Зростає шум, густіш морські снують потвори,
Драбиною моряк поп'явся, ніби тінь,
І висне в плетиві ледь зримих павутинь:
Так огляда павук сильце своє прозоре.

А вітер — вітер дме! Помчавсь між хвилі-гори
Свавільний корабель, немов шалений кінь,
Б'є піняві вали, у хмарну височінь
Чолом підноситься, крилатий вітер боре.

І мій буяє дух у розгулі стихій,
Уява розпина свій парус огняний,
І лине крик з грудей, піднісшися над прахом.

До лона корабля припав я, ніби жду,
Що від зусиль моїх прискорить він ходу...
Як любо! Знаю я, що значить бути птахом!

IV

BURZA

Zdarto żagle, ster prysnął, ryk wód, szum zawiei,
Głosy trwożnej gromady, pomp złowieszcze jęki,
Ostatnie liny majtkom wyrwały się z ręki,
Słońce krwawo zachodzi, z nim reszta nadziei.

Wicher z tryumfem zawył, a na mokre góry,
Wznoszące się piętrami z morskiego odmetu,
Wstąpił jeniusz śmierci i szedł do okrętu,
Jak żołnierz szturmujący w połamane mury.

Ci leżą na pół martwi, ów załamał dłonie,
Ten w objęcia przyjaciół żegnając się pada,
Ci modlą się przed śmiercią, aby śmierć odegnąć.

Jeden podróżny siedział w milczeniu na stronie
I pomyślił: szczęśliwy, kto siły postrada,
Albo modlić się umie, lub ma z kim się żegnać.

IV

БУРЯ

Вітрила зірвано, ревіння, шум завії,
Тривожні голоси і помп зловісний рик,
Із рук матросових останок линви зник,
Згасає сонця диск — і гаснуть з ним надії.

В триумфі бурянім, серед шумливих стін,
Що вгору зносяться в безумній круговерті,
Ступив на корабель жорстокий геній смерті,
Як воїн, що іде на приступ між руїн.

Півмертві там лежать; той руки он ламає,
А той товаришам прощання посилає,
Той ревно молиться, щоб гибелі втекти.

Один лиш із гурта — самотній чужаниця —
Гадає: щастя той у світі міг найти,
Хто друзів має ще, хто може ще молиться.

WIDOK GÓR ZE STEPÓW KOZŁOWA

Pielgrzym i Mirza

Pielgrzym

Tam? czy Allach postawił ścianą morze lodu?
Czy aniołom tron odlat z zamrożonej chmury?
Czy Diwy z ćwierci łądu dźwignęły te mury,
Aby gwiazd karawanę nie puszczać ze wschodu?

Na szczycie jaka łuna! pożar Carogrodu! ²
Czy Allach, gdy noc chylat rozciągnęła bury,
Dla światów żeglujących po morzu natury
Tę latarnię zawiesił wśród niebios obwodu?

Mirza

Tam? — Byłem; zima siedzi, tam dzioby potoków
I gardła rzek widziałem pijące z jej gniazda;
Tchnąłem, z ust mych śnieg leciał; pomykałem kroków,

Gdzie orły dróg nie wiedzą, kończy się chmur jazda,
Minąłem grom drzemiący w kolebce z obłoków,
Aż tam, gdzie nad mój turban była tylko gwiazda.
To Czatyrdah! ³

Pielgrzym

Aa!!

ВИГЛЯД ГІР ІЗ СТЕПІВ КОЗЛОВА

Мандрівник і Мірза

Мандрівник

Там! — Чи то звів Аллах стіною море льоду,
 Чи трон для ангелів з холодних туч воздвиг?
 Чи Диви ряд фортець наставили міцних¹,
 Щоб каравани зір не пропускать зі сходу?

Чи Цареград горить на грані небозводу²,
 Чи, може, то Аллах між темних шат нічних
 Повісив свій ліхтар у небесах німих,
 Щоб мандрівним світам осяяти природу?

Мірза

Там?..— Був я. Там зима. Гортані рік прудких
 І дзьоби ручаїв там п'ють холодну воду;
 Дихнув я — білий сніг пішов із уст моїх.

Там, де гірські орли не залітали зроду,
 Спить грім в колисці з хмар, повитий у туман.
 Там зірка лиш над мій підносилаь тюрбан.
 То Чатир-Даг!³

Мандрівник

А-а!

VI

BAKCZYSARAJ ¹

Jeszcze wielka, już pusta Girajów dziedzina!
Zmiotane czołem baszów ganki i przedsienia,
Sofy, trony potęgi, miłości schronienia
Przeskakuje sarańcza, obwija gadzina.

Skróś okien różnofarbnych powoju roślinia,
Wdzierając się na głuche ściany i sklepienia,
Zajmuje dzieło ludzi w imię przyrodzenia
I pisze Balsazara głoskami „Ruina“.

W środku sali wycięte z marmuru naczynie;
To fontanna haremu, dotąd stoi cało
I perłowe łzy sącząc woła przez pustynie:

„Gdzież jesteś, o miłości, potęgo i chwało!
Wy macie trwać na wieki, źródło szybko płynie,
O hańbo! wyście przeszły, a źródło zostało“.

БАХЧИСАРАЙ¹

Великі та німі Гіреїв двір і сад!
По ганках, що мели покірних баш тюрбани,
Через потуги трон і любощів дивани
Літає сарана, повзе холодний гад.

Повився темний плющ і дикий виноград
По вікнах, по стіні подобою альтани;
«Р у ї н а» — пише тут на мурах гість незнаний,
Як Валтасарові, на віковичний згад.

А в залі ще стоїть окраса мармурова —
Гарему то фонтан. Сльоза його перлова
Спадає по сльозі і промовля щомить:

«О де ви, де тепер, любов, можутьт я славо,
Що мали у віках сіяти величаво?
Ганьба! Немає вас, а джерело дзвенить».

VII

BAKCZYSARAJ W NOCY

Rozchodzą się z dżamidów pobożni mieszkańce,
Odgłos izanu w cichym gubi się wieczorze,
Zawstydziło się licem rubinowym zorze,
Srebrny król nocy dąży spocząć przy kochance.

Błyszczą w haremie niebios wieczne gwiazd kagańce,
Śród nich po safirowym żeglują przestworze
Jeden obłok, jak senny łabędź na jeziorze,
Pierś ma białą, a złotem malowane krańce.

Tu cień pada z menaru i wierzchu cyprysa,
Dalej czernią się kołem olbrzymy granitu,
Jak szatany siedzące w dywanie Eblisa

Pod namiotem ciemności; niekiedy z ich szczytu
Budzi się błyskawica i pędem farysa
Przelatuje milczące pustynie błękitu.

VII

БАХЧИСАРАЙ УНОЧІ

З мечетей тихо йдуть побожні мусульмани,
Ізана відголос німіє вдалині,
І срібний ночі цар пливе в височині,
Здаля побачивши зорі лице рум'яне.

В гаремі зорянім світило полум'яне
Одно по одному засвічує вогні,
І хмарка лебедем пливе по синизні,
Вся біла, наче сніг, лямована в багряне.

Там темний кипарис одкинув довгу тінь,
Там минарет стрункий. А ген, лиш оком кинь,—
Гранітні велетні, немовби до Евліса

Зійшлись дияволи на раду потайну.
З них часом блискавка зринає вдалину
І лине в темряві, як бистрий кінь фариса.

VIII

GRÓB POTOCKIEJ ¹

W kraju wiosny, pomiędzy rozkosznymi sady,
Uwiędłaś, młoda różo! bo przeszłości chwile,
Ulatując od ciebie jak złote motyle,
Rzuciły w głębi serca pamiątek owady.

Tam na północ ku Polsce świecą gwiazd gromady,
Dlaczegoż na tej drodze błyszczą się ich tyle?
Czy wzrok twój ognia pełen, nim zgasnął w mogile,
Tam wiecznie lecąc jasne powypalał ślady?

Polko! — i ja dni skończę w samotnej żałobie;
Tu niech mi garstkę ziemi dłoń przyjazna rzuci.
Podróżni często przy twym rozmawiają grobie,

I mnie wtenczas dźwięk mowy rodzinnej ocuci;
I wieszcz, samotną piosnkę dumając o tobie,
Ujrzy bliską moglię i dla mnie zanuci.

VIII

ГРОБНИЦЯ ПОТОЦЬКОЇ ¹

Зів'яла ти в краю, заквітчанім весною,
Трояндо молода, бо линули в імлі
Від тебе юні дні, злотисті мотилі,
І спогадів черву лишали за собою.

Чому так світяться громадою ясною
Зірки, до польської обернені землі?
Чи то не погляд твій, в печалі, у жалі,
Сліди повипікав огненною сльозою?

О полько! Як і ти, я вмру на чужині;
Хай приятна рука мене хоч поховає!
Тут мандрівці ведуть розмови негучні,

І вчую я слова, що чув у ріднім краї;
Поет, складаючи тобі на честь пісні,
Побачить гроб і мій — для мене заспіває.

IX

MOGIŁY HAREMU ¹

Mirza do Pielgrzyma

Tu z winnicy miłości niedojrzałe grona
Wzięto na stół Allacha; tu perełki Wschodu,
Z morza uciech i szczęścia, porwała za młodu
Truna, koncha wieczności, do mrocznego łona.

Skryła je niepamięci i czasu zastona,
Nad nimi turban zimny błyszczy śród ogrodu ²,
Jak buńczuk wojska cieniów, i ledwie u spodu
Zostały dłonią giaura wyryte imiona.

O wy, róże edeńskie! u czystości stoku
Odkwitnęły dni wasze pod wstydu liśćiami,
Na wieki zatajone niewiernemu oku.

Teraz grób wasz spójrzanie cudzoziemca plami,
Pozwalam mu,— darujesz, o wielki Proroku!
On jeden z cudzoziemców poglądał ze łzami.

ІХ

МОГИЛИ ГАРЕМУ ¹

Мірза до Мандрівника
На стіл Аллахові любові перші грона
Узято тут колись; перлини осяйні
Із моря ніжності та розкоші — труні
Були тут віддані, на смерті темне лоно.

Окрила забуття і часу їх заслона,
Над ними зносяться тюрбани кам'яні ²,
Неначе бунчуки у демонській війні;
Гяур їх імена тут креслить беззаконно.

О рози райські! Вам на схилі чистоти
Під листям сорому судилось одцвісти,
Не осквернили вас лихі невірні очі.

Чужинець молодий тепер сюди ступив,—
Дозволив я йому, прости мене, Пророче! —
З чужинців перший він сльозу отут зронив.

X

BAJDARY ¹

Wypuszczam na wiatr konia i nie szczędzę razów;
Lasy, doliny, głązy, w kolei, w natłoku
U nóg mych płyną, giną jak fale potoku;
Chcę odurzyć się, upić tym wirem obrazów.

A gdy spieniony rumak nie słucha rozkazów,
Gdy świat kolory traci pod całunem mroku,
Jak w rozbitym zwierciadle, tak w mym spiekłym oku
Snują się mary lasów i dolin, i głązów.

Ziemia śpi, mnie snu nie ma; skaczę w morskie łona,
Czarny, wydęty bałwan z hukiem na brzeg dąży,
Schylam ku niemu czoło, wyciągam ramiona,

Pęka nad głową fala, chaos mię okraży;
Czekam, aż myśl, jak łódka wirami kręcona,
Zbłąka się i na chwilę w niepamięć pograży.

БАЙДАРИ ¹

Жену вперед коня, щоб линув, ніби птах;
Ліси, яри, шпилі біжать назустріч оку,
Подоба бистрого хвилястого потоку,—
Сп'яніння прагну я найти у цих дивах.

Але зморився кінь. Тоді в моїх очах,
Неначе в дзеркалі, розбитім зненароку,
У час, коли туман долину вкрив широку,
Примарою встає той весь казковий шлях.

Все спить, лиш я не сплю. Вода мене студена
В обійми прийняла. Ось чорний вал шумить,—
Його стрічаю я, вперед простяг рамена,—

І хвиля над чолом розбилась, клекотить...
Я жду, щоб мисль моя, як човен без причала,
Зблудилась серед вод і в забуття запала.

XI

AŁUSZTA ¹ W DZIEŃ

Już góra z piersi mgliste otrząsa chylaty,
Rannym szumi namazem ² niwa złotokłosa,
Kłania się las i sypie z majowego włosa,
Jak z różańca chalifów, rubin i granaty ³.

Łąka w kwiatkach, nad łąką latające kwiaty,
Motyle różnofarbne, niby tęczy kosa,
Baldakimem z brylantów okryły niebiosy;
Dalej sarańcza ciągnie swój całun skrzydlaty.

A kędy w wodach skała przegląda się łysa,
Wre morze i odparte z nowym szturmem pędzi;
W jego szumach gra światło jak w oczach tygrysa,

Sroższą zwiastując burzę dla ziemskich krawędzi;
A na głębinie fala lekko się kołysa
I kąpią się w niej floty i stada łabędzi.

АЛУШТА ¹ВДЕНЬ

Скидає вже гора туманні з себе шати,
Намазом ² ранішнім росистий лан шумить.
Ліси колишуться і ронять з верховіть,
Як з чоток дорогих, рубіни і гранати ³.

Мов квіти, що дала природа їм літати,
Знялись метелики веселкою в блакить,
І діамантами вся далеч майорить;
Там, далі, сарани потягся рій крилатий.

Де скеля серед хвиль гранітна вигляда,
Нуртує й піниться розгнівана вода,
В ній іскри миготять, як тигрові зіниці:

То бурі вісниці для берегів земних;
Ген — хвилі лагідні у вічній хитавиці,
Човни і лебеді гойдаються на них.

XII

AŁUSZTA W NOCY

Rzeźwią się wiatry, dzienna wolnieje posucha,
Na barki Czatyrдахu spada lampa światów,
Rozbija się, rozlewa strumienie szkarłatów
I gaśnie. Błądny pielgrzym ogląda się, słucha:

Już góry poczerniały, w dolinach noc głucha,
Źródła szemrzą jak przez sen na łożu z bławatów;
Powietrze tchnące wonią, tą muzyką kwiatów,
Mówi do serca głosem tajemnym dla ucha.

Usypiam pod skrzydłami ciszy i ciemnoty;
Wtem budzą mię rażące meteoru błyski,
Niebo, ziemię i góry oblał potop złoty!

Nocy wschodnia! ty na kształt wschodniej odaliski
Pieszczotami usypiasz, a kiedym snu bliski,
Ty iskrą oka znowu budzisz do pieszczoty.

ХІІ

АЛУШТА ВНОЧІ

Свіжішає вітрець, жарота відлягає,
Світильник золотий спада на Чатир-Даг,
Розбився на скалки у нього на плечах
І гасне. Мандрівник спинився, поглядає.

Чорніє пасмо гір, дрімотна ніч у гаї,
Шепочуть, мов крізь сон, потоки у садах
І — квітів музика — солодкий лється пах,
Що для ушей мовчить, до серця промовляє.

Мене вколисує пільма і тишина;
Аж от немовби вся гойднулася колиска:
То світлий метеор блакить перетина.

О ноче східна! Ти — неначе одаліска,
Що поцілунками зчаровує до сну
І раптом будить знов жадобу вогняну.

XIII

CZATYRDAH

M i r z a

Drząc muślinin całuje stopy twej opoki,
Maszcie krymskiego statku, wielki Czatyrdahu!
O minarecie świata! o gór padyszachu!
Ty, nad skały poziomu uciekwszy w obłoki,

Siedzisz sobie pod bramą niebios, jak wysoki
Gabryjel pilnujący edeńskiego gmachu¹;
Ciemny las twoim płaszczem, a jańczary strachu
Twój turban z chmur haftują błyskawic potoki.

Nam czy słońce dopieka, czyli mgła ocienia,
Czy sarańcza plon zetnie, czy giaur pali domy —
Czatyrdahu, ty zawsze głuchy, nieruchomy,

Między światem i niebem jak drogman stworzenia,
Podstawszy pod nogi ziemię, ludzi, gromy,
Słuchasz tylko, co mówi Bóg do przyrodzenia.

ХІІІ

ЧАТИР-ДАГ

М і р з а

Побожно тінь твою цілують мусульмани,
О щогло кримських гір, великий Чатир-Даг!
Ти світу мінарет, ти Криму падишах!
Верхів'ям знісися у хмари і тумани,

Під брамою небес сидиш ти, нездоланий,
Мов ангел Гавриїл, усім лихим на страх ¹;
Ліси — твій темний плащ, сіяє в блискавках
Тюрбан шовковий твій, гарячим злотом тканий.

Чи сонце нас пече, чи отіняє мла,
Чи сарана летить, чи вража рать найшла,—
Спокійний, мовчазний, з холодною душею

Ти, ніби драгоман між небом і землею,
Уважно слухаєш, в ногах прославши грім,
Як розмовляє Бог із творивом своїм.

XIV

PIELGRZYM

U stóp moich kraina dostatków i krasy,
Nad głową niebo jasne, obok piękne lice;
Dlaczegoż stąd ucieka serce w okolice
Dalekie, i — niestety! jeszcze dalsze czasy?

Litwo! piałę mi wdzięczniej tve szumiące lasy
Niż słowiki Bajdaru, Salhiry dziewice;
I weselszy deptałem twoje trzęsawice
Niż rubinowe morwy, złote ananasy.

Tak daleki! tak różna wabi mię poniała!
Dlaczegoż roztargniony wzdycham bez ustanku
Do tej, którą kochałem w dni moich poranku?

Ona w lubej dziedzinie, która mi odjęta,
Gdzie jej wszystko o wiernym powiada kochanku;
Depcąc świeże me ślady czyż o mnie pamięta?

ПІЛІГРИМ

Країна розкоші прослалась підо мною,
Вгорі — блакить ясна, тут — лиця чарівні;
Чому ж у дальній край так хочеться мені,
Чом ще за дальшою я плачу давниною?

О Литво! Шум лісів, породжених тобою,
Миліший, ніж Байдар всі солов'ї гучні,
І більше я радів твоїй трясовині,
Як цим шовковицям з їх ніжною красою!

На лоні краси, серед казкових див,
Чом лину серцем я до молодого ранку,
До тої, що колись так ніжно полюбив?

В краю, заказанім для мене, ти, коханко,
Як ходиш по моїх недавніх ще слідах,
Чи згадуєш мене хоч іноді в думках?

DROGA NAD PRZEPAŚCIĄ W CZUFUT-KALE ¹

Mirza i Pielgrzym

Mirza

Zmów pacierz, opuść wodze, odwróć na bok lica,
 Tu jeździec końskim nogom swój rozum powierza ²;
 Dzielny koń! patrz, jak staje, głęb okiem rozmierza,
 Uklęka, brzeg wiszaru kopytem pochwyca,

I zawisnął.— Tam nie patrz! tam spadła żrenica,
 Jak w studni Al-Kahiru, o dno nie uderza.
 I ręką tam nie wskazuj — nie masz u rąk pierza;
 I myśli tam nie puszczaj, bo myśl jak kotwica,

Z łodzi drobnej ciśniona w niezmierność głębiny,
 Piorunem spadnie, morza do dna nie przewierci,
 I kół z sobą przechyli w otchłanie chaosu.

Pielgrzym

Mirzo, a ja spójrzałem! Przez świata szczeliny
 Tam widziałem — com widział, opowiem — po śmierci,
 Bo w żyjących języku nie ma na to głosu.

ДОРОГА НАД ПРІРВОЮ В ЧУФУТ-КАЛЕ ¹

Мірза і Мандрівник

Мірза

Молися, попусти повіддя, одвернися:
 Тут кінським маєш ти довіритись ногам ²:
 Це кінь-розумниця! Він обирає сам
 Безпечнішу тропу; поглянь — укляк, піднісся.

Завис над скелею! Додолу не дивися,
 Бо оком дна ніяк не досягнеш ти там,
 Рукою не махай — не дано крил рукам! —
 І навіть думку ти пускати бережися,

Мов бідний якорець в незнану глибину:
 Не зачепившись, у водоверть жахну
 Потягне човника той якорець до страти.

Мандрівник

Я, Мірзо, подививсь! В отворі тім земнім
 Я бачив... що таке — по смерті розповім,
 Бо мовою живих того не розказати.

GÓRA KIKINEIS

M i r z a

Spójrzyj w przepaść — niebiosa leżące na dole,
 To jest morze; — wśród fali zda się, że Ptak-góra ¹,
 Piorunem zastrzelony, swe masztowe pióra
 Roztoczył kręgiem szerszym niż tęczy półkole,

I wyspą śniegu nakrył błękitne wód pole.
 Ta wyspa żeglująca w otchłani — to chmura! ²
 Z jej piersi na pół świata spada noc ponura;
 Czy widzisz płomienistą wstążkę na jej czole?

To jest piorun! — Lecz stójmy, otchłanie pod nogą,
 Musim wawóz przesadzić w całym konia pędzie;
 Ja skaczę, ty z gotowym biczem i ostrogą,

Gdy zniknę z oczu, patrzaj w owe skał krawędzie:
 Jeśli tam pióro błysnie, to mój kołpak będzie;
 Jeżeli nie, już ludziom nie jechać tą drogą.

ГОРА КІКІНЕЇС

М і р з а

У прірву подивись — простерлось небо долі:
То море; серед хвиль, немовби Птах-гора ¹,
Що грім убив його, перо біля пера
Розкинув снігове в широкому півколі

І білим островом розлігсь по синім полі.
Той острів — хмара то ², її не прозира,
Як ночі, зір людський; а та зміяста гра
Стяги вогненної на хмари темнім чолі —

То блискавка. Стривай! Безодня у ногах,
Що має кінь її перелетить, мов птах!
Скачу! Напохваті держи коня й остроги.

Як зникну, пильно стеж, чи серед скель отих
Ковпак мій промайне пучком пір'їн легких,
А ні — людині вже не знать цієї дороги!

RUINY ZAMKU W BAŁAKŁAWIE ¹

Te zamki, połamane zwałiska bez ładu,
 Zdobiły cię i strzegły, o niewdzięczny Krymie!
 Dzisiaj sterczą na górach jak czaszki olbrzymie,
 W nich gad mieszka lub człowiek podlejszy od gadu.

Szczęblujmy na wieżycę! Szukam herbów śladu;
 Jest i napis, tu może bohatera imię,
 Co było wojsk postrachem, w zapomnieniu drzymie,
 Obwinione jak robak liściem winogradu.

Tu Grek dłutował w murach ateńskie ozdoby,
 Stąd Italczyk Mongołom narzuczał żelaza
 I mekkański przybylec nucił pieśń namaza.

Dziś sępy czarnym skrzydłem oblatują groby;
 Jak w mieście, które całkiem wybije zaraza,
 Wiecznie z baszt powiewają chorągwie żałoby.

РУЇНИ ЗАМКУ В БАЛАКЛАВІ ¹

Ці замки, що лежать у бѣзладі руїн,—
Сторожа і краса твоя, невдячний Криму!
Тепер уламки це, що гад живе між ними
Чи гірший, аніж гад, людського роду сиң.

На вежу сходимо; тут напис є один;
Можливо, це ім'я, що вчинками гучними
Було прославлене. Та час неумолимий
Покрив зелом його серед замшілих стін.

Тут грек на камені різьбив тонкі оздоби,
Монголів Генуя обертала в рабів,
Намаз побожний свій отут хаджі творив.

Тепер тут чорний гриф літа при темнім гробі;
Так в місті, де нема нікого, крім мерців,
Чорніють прапори погребної жалоби.

XVIII

AJUDAH

Lubię poglądać wsparty na Judahu skale,
Jak spienione bałwany to w czarne szeregi
Ścisnąwszy się buchają, to jak srebrne śniegi
W milionowych tęczach kołują wspaniale.

Trącą się o mieliznę, rozbijają na fale,
Jak wojsko wielorybów zalegając brzegi,
Zdobędą ląd w tryumfie i na powrót, zbiegi,
Mieczą za sobą muszle, perły i korale.

Podobnie na twe serce, o poeto młody!
Namiętność często groźne wzburza niepogody,
Lecz gdy podniesiesz bardon, ona bez twej szkody

Ucieka w zapomnienia pogrążyć się toni
I nieśmiertelne pieśni za sobą uroni,
Z których wieki uplotą ozdobę twych skroni.

XVIII

АЮ-ДАГ

Люблю дивитись я із Аю-Дага скелі,
Як спінені вали біжать йому до ніг
Рядами чорними чи, ніби срібний сніг,
На сонці виграють, мов райдуги веселі.

Штурмують мілину вони у буйнім хмелі,
Немов морських потвор іде страшний набіг;
Здобудуть — і назад одходить військо їх,
Корали й перли нам лишивши на тарелі.

Твоя подоба це, поете молодий!
Так грізних пристрастей бушує буревій,
Та ліру ти підняв — і в серці супокій,

Навала відійшла по довгій обороні,
Безсмертні лиш пісні зронивши в час погоні;
За них віки тобі вінком прикрасять скроні.

„Widok gór ze stepów Kozłowa“

¹ Diwy, podług starożytnej mitologii Persów złośliwe geniusze, które niegdyś panowały na ziemi, potem wygnane przez aniołów, mieszkają teraz na końcu świata, za górą Kaf.

² Wierchołki Czatyrdahu po zachodzie słońca, skutkiem odbijających się promieni, przez czas jakiś zdają się być w ogniu.

³ Najwyższa w pasmie gór Krymskich na brzegu południowym; daje się widzieć z daleka, niemal na 200 werst, z różnych stron, w postaci olbrzymiej chmury sinawego koloru.

„Bakczysaraj“

¹ W dolinie otoczonej ze wszystkich stron górami leży miasto Bakczysaraj, niegdyś stolica Girajów, chanów krymskich.

„Grób Potockiej“

¹ Niedaleko pałacu Chanów wznosi się mogiła w guście wschodnim zbudowana z okrągłą kopułą. Jest powieść między pospólstwem w Krymie, że ten pomnik wystawiony był przez Kerim Giraja dla niewolnicy, którą nadzwyczajnie kochał. Niewolnica miała być Polką, z domu Potockich. Autor uczenie i pięknie napisanej „Podróży po Krymie“, Murawiew-Apostoł, utrzymuje, że powieść ta jest bez zasady i że grobowiec kryje zwłoki jakiejś Gruzinki. Nie wiemy, na czym opiera swoje mniemanie: bo zarzut, iż Tatarowie w połowie ósmnastego wieku tak łatwo niewolnic z domu Potockich uprowadzać nie mogli, nie jest dostateczny. Wiadome są ostatnie zaburzenia kozackie na Ukrainie, skąd nie mało ludu uprowadzono i przedano sąsiednim Tatarom. W Polsce liczne są familie szlacheckie imienia Potockich, i wspomniana branka niekoniecznie mogła należeć do znakomitego domu dziedziców Humania, który najazdom tatarskim lub rozruchom kozackim mniej był dostępnym. Z powieści gminnej o grobowcu Bakczysarajskim poeta rosyjski Aleksander Puśkin z właściwym mu talentem napisał powieść „Fontanna bakczysarajska“.

„Mogiły haremu“

¹ W rokosznym ogrodzie, wśród wysmukłych topoli i drzew morynowych, stoją grobowce z białego marmuru chanów i sułtanów, ich żon i krewnych; w pobliskich dwóch budowach leżą trumny zwalone bez ładu; były one niegdyś bogato wybite, dziś sterczą nagie deski i szmaty całunu.

² Muzułmanie nad grobami mężczyzn i niewiast stawiają kamienne zawoje innego dla obu płci kształtu.

„Bajdary“

¹ Piękna dolina, przez którą zwykle wjeżdża się na brzeg południowy Krymu.

«Вигляд гір із степів Козлова»

¹ Диви, за міфологією стародавніх персів,— злі генії, що колись панували на землі; потім вони були вигнані ангелами і тепер живуть на краю світу, за горою Каф.

² Верхів'я Чатир-Дагу після заходу сонця через відбиття променів деякий час здаються ніби охопленими вогнем.

³ Найвища гора в пасмі Кримських гір на південному березі; її видно здалеку з різних сторін мало не на двісті верст у вигляді величезної хмари синюватого кольору.

«Бахчисарай»

¹ В долині, оточеній з усіх боків горами, лежить місто Бахчисарай, колись столиця Гіреїв, кримських ханів.

«Гробниця Потоцької»

¹ Недалеко від ханського палацу підноситься гробниця, збудована в східному стилі, з круглим куполом. Серед мешканців Криму існує переказ, що цей пам'ятник був поставлений Керім-Гіреєм на могилі невольниці, яку він дуже кохав. Була то ніби полька, з роду Потоцьких. Автор розумно і хороше написаної «Подорожі по Тавриді» Муравйов-Апостол вважає, що переказ цей не обгрунтований і що в гробниці була похована якась грузинка. Ми не знаємо, на чому базується його думка, бо твердження про те, що татарам у середині XVIII віку нелегко було б полонити невольницю з роду Потоцьких, не переконує. Відомі останні заворушення козаків на Україні, які призвели до того, що багато людей було взято в полон і продано татарам. У Польщі є багато шляхетських родин, які носять прізвище Потоцьких — згадувана невольниця не обов'язково повинна була належати до знаменитого роду володарів Умані, які менш були доступні нападам татар і козаків. За народною легендою про Бахчисарайську гробницю російський поет Олександр Пушкін з властивим йому талантом написав поему «Бахчисарайський фонтан».

«Могили гарему»

¹ В розкішнім саду серед струнких тополь і шовковиць стоять білі мармурові гробниці ханів і султанів, їхніх жінок і родичів; в недалеко розташованих двох будовах лежать труни, звалені без ладу; вони колись були багато оббиті, тепер же стирчать голі дошки і шматки матерії.

² Мусульмани над могилами чоловіків і жінок ставлять каміні тюрбани різної для обох статей форми.

«Байдари»

¹ Красива долина, якою звичайно в'їжджають на південний берег Криму.

„Ałusza w dzień“

¹ Jedno z miejsc najrozkoszniejszych Krymu; tam już wiatry północne nigdy nie dochodzą i podróżny w listopadzie szuka częstokroć chłodu pod cieniem ogromnych orzechów włoskich, jeszcze zielonych.

² Namaz, modlitwa muzułmańska, którą odprawiają siedząc i bijąc pokłony.

³ Muzułmanie używają w czasie modłów różańca, który u znakomitych osób z kosztownych bywa kamieni.

„Czatyrdah“

¹ Zostawiam imię Gąbryjela jako powszechniej znajome; ale właściwym strażnikiem niebios podług mitologii wschodniej jest Ramek (konstelacja Arcturus).

„Droga nad przepaścią w Czufut-Kale“

¹ Miasteczko na wyniosłej skale; domy na brzegu stojące mają podobieństwo do gniazd jaskółczych: ścieżka wiodąca na górę jest przykra i nad przepaścią wisząca. W samym mieście ściany domów łączą się prawie ze zrębem skały: spojrzawszy przez okno, wzrok gubi się w głębi niezmiernej.

² Koń krymski w trudnych i niebezpiecznych przeprawach zdaje się posiadać szczególniejszy instynkt ostrożności i pewności. Nim krok postawi, trzymając na powietrzu nogę szuka kamienia i próbuje, czy bezpiecznie stąpić i ostać się może.

„Góra Kikineis“

¹ Ptak-góra, znany z „Tysiąca Nocy“. Jest to sławny w mitologii perskiej, po wielekroć od poetów wschodnich opisywany ptak Simurg. „Wielki on (powiada Firdussi w „Szah-Name“) jak góra, a mocny jak twierdza, słońca unosi w szponach swoich“, i dalej: „ujrzawszy rycerzy (Simurg) zerwał się jak chmura ze skały, na której mieszka, i ciągnął przez powietrze jak huragan, rzucając cień na wojska jeźdźców“.

² Z wierchołka gór wzniesionych nad krainę obłoków, jeżeli spojrzymy na chmury płynące ponad morzem, zdaje się, że leżą na wodzie w kształcie wielkich wysp białych. Ciekawy ten fenomen oglądałem z Czatyrdahu.

„Ruiny zamku w Bałakławie“

¹ Nad zatoką tego imienia stoją gruzy zamku, zbudowanego niegdyś przez Greków, przychodniów z Miletu. Później Genuieńczycy wzniesli na tym miejscu twierdzę Cembalo.

«Алушта вдень»

¹ Одне з прекрасніших місць Криму; туди ніколи не доходять північні вітри, і подорожній в листопаді часто шукає прохолоди під тінню все ще зелених волоських горіхів.

² Намаз, мусульманська молитва, яку читають сидячи і б'ючи поклони.

³ Мусульмани користуються під час молитви чотками, які у знатних осіб бувають з коштовного каміння.

«Чатир-Даг»

¹ Я ставлю ім'я Гавриїла, як всім відоме, хоч дійсним стражем небес, за східною міфологією, є Рамек (сузір'я Арктур).

«Дорога над прірвою в Чуфут-Кале»

¹ Містечко на високій скелі; будинки, які стоять на березі, подібні до ластовиних; стежка, що веде на гору, крута і нависла над прірвою. В самому місті стіни будинків майже з'єднуються з ребрами скелі; коли подивишся через вікно, то зір губиться у незмірній глибині.

² Кримський кінь в тяжких і небезпечних переправах неначе дістає особливий інстинкт обережності і певності; перш ніж зробити крок, він, тримаючи в повітрі ногу, шукає каменів і пробує, чи безпечно може стати.

«Гора Кікінеїс»

¹ Птах-гора — відомий з «Тисячі і одної ночі», славетний в перській міфології, багато разів описуваний східними поетами птах Сімург. «Він великий (розповідає Фірдоусі в «Шах-Наме»), як гора, а міцний, як фортеця, він може нести в своїх пазурах слона», і далі: «побачивши воїнів, (Сімург) зірвався, мов хмара, із скелі, на якій живе, і полетів у повітрі, як ураган, кидаючи тінь на війська вершників».

² Якщо з височини гір, піднесених в надхмарну височінь, глянути на хмари, що плінуть над морем, то здається, що вони лежать на воді у вигляді великих білих островів. Це цікаве явище я спостерігав з Чатир-Дагу.

«Руїни замку в Балаклаві»

¹ Над затокою тієї ж назви лежать руїни замку, який збудували колись греки, що прибули з Мілету. Пізніше генуезці поставили на цьому місці фортецю Цембало.

**PAN TADEUSZ,
CZYLI OSTATNI ZAJAZD NA LITWIE**

Historia szlachecka z r. 1811 i 1812

Urywki

KSIĘGA CZWARTA

DYPLOMATYKA I ŁOWY

Rówienniki litewskich wielkich kniaziów, drzewa
Białowieży, Świtezi, Ponar, Kuszelewał
Których cień spadał niegdyś na koronne głowy
Groźnego Witenesa, wielkiego Mindowy
I Giedymina, kiedy na Ponarskiej górze,
Przy ognisku myśliwskim, na niedźwiedziej skórze
Leżał, słuchając pieśni mądrego Lizdejki,
A Wiliji widokiem i szumem Wilejki
Ukołysany, marzył o wilku żelaznym;
I zbudzony, za bogów rozkazem wyraźnym
Zbudował miasto Wilno, które w lasach siedzi
Jak wilk pośrodku żubrów, dzików i niedźwiedzi.
Z tego to miasta Wilna, jak z rzymskiej wilczycy,
Wyszedł Kiejstut i Olgierd, i Olgierdowicy,
Równie myśliwi wielcy jak sławni rycerze,
Czyli wroga ścigali, czyli dzikie zwierzę.
Sen myśliwski nam odkrył tajnie przyszłych czasów,
Że Litwie trzeba zawsze żelaza i lasów.

Knieje! do was ostatni przyjeżdżał na łowy
Ostatni król, co nosił kołpak Witoldowy,
Ostatni z Jagiellonów wojownik szczęśliwy
I ostatni na Litwie monarcha myśliwy.
Drzewa moje ojczyste! jeśli Niebo zdarzy,
Bym wrócił was oglądać, przyjaciele starzy,
Czyli was znajdę jeszcze? czy dotąd życie? ·
Wy, koło których niegdyś pętałem jak dziecię;
Czy żyje wielki Baublis, w którego ogromie
Wiekami wydrążonym, jakby w dobrym domie,
Dwunastu ludzi mogło wieczerzać za stołem?
Czy kwitnie gaj Mendoga pod farnym kościołem?
I tam na Ukrainie, czy się dotąd wznosi
Przed Hołowińskich domem, nad brzegami Rosi,
Lipa tak rozrośniona, że pod jej cieniami
Sto młodzieńców, sto panien szło w taniec parami?

**ПАН ТАДЕУШ,
АБО ОСТАННІЙ НАЇЗД НА ЛИТВІ**
Шляхетська історія 1811 і 1812 років
Уривки

КНИГА ЧЕТВЕРТА

ДИПЛОМАТІЯ І ЛОВИ

О свідки давніх літ, Литви старої свідки,
Ви, Вітенезові, Міндовині політки,
Ви, Біловезьких пуцц, понарські дерева!
Тут Гедимінова відважна голова
По влогах при вогні колись-то спочивала;
Ведмежа шкура їй за постіль слугувала,
І князя тішили Ліздейкові пісні.
Залізний вовк йому привидивсь тут вві сні,
І, в цьому бачивши богів наказ всесильний,
В борах поставив він велике місто Вільно,
Що вовком дивиться крізь темну гущину,
Немов ховаючи глибоку таїну
І соснами свої боронячи границі.
Од Вільна, як колись од римської вовчиці,
Постали і Кейстут і Ольгерд запальний,
Завзяті до меча, до ловів та війни...
У Гедиміна сні таївся зміст глибокий,
Бо не жила б Литва і довгі, й славні роки,
Якби не стало в ній заліза і лісів.

Під цими вітами по звірину ходив
Останній Ягеллон, звитягою щасливий,
Останній на Литві увінчаний мисливий.
О рідні дерева! Коли вернусь до вас, —
Якими вас найду? Чи й нині повсякчас
Шумить задумливо гілля на вас широке?
Чи листя, як тоді, в мої дитячі роки,
Шумить на Бавблісі, котрий сховати міг
В наметі пишному лапатих віт своїх
Дванадцять чоловік, що до вечері сіли?
Мендогів гай, де ми маленькими ходили,
Буєє квітами чи, може, вже зав'яв?
Чи на Україні б я ту липу упізнав,
Що сотню панночок і сотню хлопців бравих
Ховала в холодку, при танцях і забавах,

Pomniki nasze! ileż co rok was pożera
Kupiecka, lub rządowa, moskiewska siekiera!
Nie zostawia przytułku ni leśnym śpiewakom,
Ni wieszczom, którym cień wasz tak miły jak ptakom.
Wszak lipa Czarnolaska, na głos Jana czuła,
Tyle rymów natchnęła! wszak ów dąb gaduła
Kozackiemu wieszczowi tyle cudów śpiewał

KSIĘGA DWUNASTA

KOCHAJMY SIĘ!

Brakło cymbałów.

Było cymbalistów wielu,
Ale żaden z nich nie śmiał zagrać przy Jankielu
(Jankiel przez całą zimę nie wiedzieć gdzie bawił,
Teraz się nagle z głównym sztabem wojska zjawił).
Wiedzą wszyscy, że mu nikt na tym instrumencie
Nie wyrówna w biegłości, w guście i w talencie.
Proszą, ażeby zagrał, podają cymbały;
Żyd wzbrania się, powiada, że ręce zgrubiały,
Odwykł od grania, nie śmie i panów się wstydzi;
Kłaniając się umyka; gdy to Zosia widzi,
Podbiega i na białej podaje mu dłoni
Drażki, którymi zwykle mistrz we struny dzwoni;
Drugą rączką po siwej brodzie starca głaska
I dygając: „Jankielu, mówi, jeśli łaska,
Wszak to me zaręczyny, zagrajże Jankielu,
Wszak nieraz przyrzekałeś grać na mym weselu?”

Jankiel niezmiernie Zosię lubił, kiwnął brodą
Na znak, że nie odmawia; więc go w środek wiodą,
Podają krzesło, usiadł, cymbały przynoszą,
Kładą mu na kolanach, on patrzy z rozkoszą
I z dumą; jak weteran w służbę powołany,
Gdy wnuki ciężki jego miecz ciągną ze ściany,
Dziad śmieje się, choć miecza dawno nie miał w dłoni,
Lecz uczuł, że dłoń jeszcze nie zawiedzie broni.

Як вечір повивав блакитноводу Рось?
О свідки давніх літ! Багато довелось
Вам муки лютої, смертельної зазнати
Там від купецьких рук, нещадних та завзятих,
Там від державної, від царської руки!

А це ж притулок ваш, крилаті співаки,
І ви, людські співці!

То ж липа в Чорнім Лісі
Пісні навіяла, що в світі розійшлися,
На Кохановського! То ж мудрий дуб старий
Оповідав діла козацької пори
Співцєві козаків і славних їх походів,
Що й досі в юнаках прекрасний будять подив.

КНИГА ДВАНАДЦЯТА

ЛЮБИМОСЯ!

Бракує лиш цимбал. Хоч не один стоїть
Поміж присутніми, що вміє на цимбали,
Та перед Янкелем нізащо б не заграли.
(Рік тому безвісти він зник у краї цім,
Тепер з'явився знов при штабі військовім).
Всі знають, як старий чудово вміє грати,
Тому й не важаться ті палички узяти,
Що ними цимбаліст у струни дзвінко б'є.
Той просить, той йому цимбали подає,
А він зрікається: одвик, мовляв, куди там.
І як таким панам заграти знаменитим!
Аж Зося підбіга — і з білої руки
Передає йому, скленившись, палички,
І обніма його, і леститься, і просить.
«Ну,— каже,— Янкелю! Хіба ж тобі не досить,
Що стільки душ тебе припрошує заграти?
Та й слова давнього ти маєш дотримати,
Що на заручинах у мене... Пам'ятаєш?..
Ну, правда ж, Янкелю, сьогодні ти заграєш?»

Старий любив її сердечно з давніх літ,
Тож бородою він кивнув у відповіді,
Що вже зрікатися не має більше сили...
Тут крісло майстрові старому підкотила

Tymczasem dwaj uczniowie przy cymbałach klęczą,
Stroją na nowo struny i próbując brzęczą;
Jankiel z przymrużonymi na poły oczyma
Milczy i nieruchome drążki w palcach trzyma.

Spuścił je, zrazu bijąc taktem tryumfalnym,
Potem gęściej siekł struny jak deszczem nawalnym;
Dziwią się wszyscy — lecz to była tylko proba,
Bo wnet przerwał i w górę podniósł drążki oba.

Znowu gra: już drżą drążki tak lekkimi ruchy,
Jak gdyby zadzwoniło w strunę skrzydło muchy,
Wydając ciche, ledwie słyszalne brzęczenia.
Mistrz zawsze patrzył w niebo czekając natchnienia.
Spojrzał z góry, instrument dumnym okiem zmierzył,
Wzniósł ręce, spuścił razem, w dwa drążki uderzył,
Zdumieli się słuchacze... Razem ze strun wiele
Buchnął dźwięk, jakby cała janczarska kapela
Ozwała się z dzwonekami, z zelami, z bębenki.

Юрба захоплена, цимбали принесла,
Не навітшається!.. А він із-під чола
Очима гордими сіяє над юрбою.
Так сивий ветеран, коли його до бою
Ізнов покликано, бере меча до рук,
Що зо стіни йому малий дає унук,
І, повен радості, що сили ще не втратив,
Сміється й тішиться.

Замовк і грім віватів,
І шум, і вигуки. Два учні молоді
Перед музикою навколішки тоді
Цимбали строїти взялися та ладнати.
Він, очі змруживши, поважний, бородатий,
Угору палички підніс, немов застиг,—
І несподівано діткнувся струн дзвінких.

Спочатку тактом він ударив тріумфальним,
А далі мов дощем розсипався навальним,
Грізною бурею заграв, зарокотав...
Аж раптом палички старий митець підняв,
Бо не музика то, то ще були лиш проби.

Гра знову. Тихий дзвін, мов дальній звук жалоби,
Як муха по струні легеньким б'є крильцем,—
І з гордим, осяйним піднесеним лицем,
Натхненням сповнений, обіруч він ударив...
І чують слухачі, як сила дивних чарів
Весь військовий оркестр з цимбалів виклика.

LITERATURA SŁOWIAŃSKA

Kurs pierwszy. Rok 1840—1841. Półrocze I

Wykład III. Urywek

Wtorek, 5 stycznia 1841

Pośrodku między państwami Mongołów i Turków, Rusi i Polski leży kraj nie rozgraniczony, wielce zajmujący dla historii i literatury. Obszar ten zaczyna się od dolnego Dunaju, od miasta Belgradu; dalej z jednej strony wokół brzegu Karpat, z drugiej nad Morzem Czarnym, za Dniepr i Don, aż do Kaukazu ciągną się szerokie stepy. Trudno jednym nazwiskiem oznaczyć tę niezmierną przestrzeń. Różnym częściom tego kraju starożytni dawali nazwisko Małej Scytii, Rusini — Małej Rusi, Polacy aż tam szukali granic Małej Polski. Obszerna część tej ziemi nosi imię Ukrainy, to jest ziemi skrajnej, czyli p o g r a n i c z n e j. Pustynia bezludna, zasiedlana czasem i znów ogałacana z mieszkańców, ale zawsze żyzna i pokryta bujnym zielskiem, służyła od wieków za pastwisko dla koni wędrownych barbarzyńców. Jest to wielka arteria wiążąca Europę z płaszczyzną Azji środkowej; tędy życie azjatyckie wlewało się do Europy, tu zderzały się z sobą te dwie części świata. Ptaki przelotne, owady wędrowne, powietrze morowe i hordy drapieżne ciągną tym szlakiem. Narody, które chciały stawić zaporę najściom albo rozprawiać się między sobą, schodziły się na tym gruncie neutralnym, na tym powszechnym bojowisku. Tu spotykały się wojska Wschodu i Zachodu w armiach Dariusza i Cyrusa, Rusi i Polski. Tu wziął swój początek lud wojenny, znany pod nazwiskiem Kozaków, złożony ze Słowian, Tatarów i Turków. Kozacy mówią językiem pośrednim między polskim i ruskim; przechodzili kolejną pod panowanie Polaków i Rusinów, niekiedy poddawali się Turkom; literatura ich zmieniała myśl i formę stosownie do przemagającego wpływu Polski albo Rusi. Literatura ta opiewa przewagi wodzów, sławę rycerzy, i na koniec ich miłości; główny jej charakter stanowi liryczność.

Płaszczyzny ukraińskie są stolicą poezji lirycznej. Stąd piosnki nieznanomych poetów obiegały często całą Słowiańszczyznę. Kozak, siedząc przy swojej ziemi albo budzie z trzciny, słucha w milczeniu, jak koń jego pasący się niedaleko żuje trawę; puszcza wzrok po zielo-

СЛОВ'ЯНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Перший курс. 1840—1841 рік. I півріччя

Лекція III. Уривок

Вівторок, 5 січня 1841

Посередині між державами монголів і турків, Росією та Польщею лежить нерозмежований край, дуже цікавий для історії та літератури. Ця територія починається від нижнього Дунаю, від міста Болграда; далі з одного боку біля відрогів Карпат, а з іншого — понад Чорним морем, за Дніпро й Дон, аж до Кавказу тягнуться широкі степи. Важко однією назвою визначити цей незмірний простір. Різним частинам того краю древні давали назву Малої Скіфії, росіяни — Малоросії, поляки аж там шукали меж Малої Польщі. Обширна частина тієї землі носить назву України, тобто крайньої, або ж п о г р а н и ч н о ї, землі. Безлюдна пустеля, яку то заселяли, то покидали мешканці, але завжди плодюча і вкрита буйним бур'яном, споконвіку служила пасовищем для коней кочових варварів. Це велика артерія, що зв'язує Європу із землями середньої Азії; цим шляхом азіатське життя влилося до Європи; тут стрічалися ці дві частини світу. Перелітні птахи і комахи, моровиця, хижі орди тягнуться тим шляхом. Народи, які хотіли поставити заслін на шляху або звести рахунки між собою, сходилися на тому нейтральному ґрунті, на тому всезагальному полі бою. Тут зустрічалися війська Сходу і Заходу в арміях Дарія та Кіра, Росії та Польщі. Тут бере свій початок військовий народ, відомий під назвою козаків, що складається із слов'ян, татар і турків. Козаки розмовляють мовою, середньою між польською та російською, вони переходили під панування то поляків, то росіян, часом ішли під турків; їхня література міняла зміст і форму залежно від переважаючого впливу Польщі або Росії. Ця література оспівує чесноти вождів, славу лицарів, нарешті їхні любовні пригоди; основною її ознакою є ліричність.

Українські рівнини — столиця ліричної поезії. Звідси пісні невідомих поетів поширювалися часто на цілу Слов'янщину. Козак, сидячи біля своєї мазанки або очеретяного куреня, мовчки слухає, як жує траву

nym stepie i duma, marzy o bojach, które się tu odbywały, o zwycięstwach i klęskach, które tu zajdą. Pieśń, jaka mu się z piersi wyrwie, staje się wyrazem narodowego uczucia; wszędzie chwytana z zapalem, idzie z pokoleń do pokoleń. Dunaj, uświęcona rzeka Słowian, prawie zawsze gra rolę w tych pieśniach. On przepływa te pola tajemnicze, tęskną krainę nieodgadnionych przeznaczeń; i czasem, jak ocean Hezjoda, jest granicą ostateczną świata znajomego, czasem, jak Skamander Homera, krwią zrumieniony, toczy zbroje, ciała wojowników i skarby królów. Ale cokolwiek w poezji kraj ten posiadał, wszystko to jest bardzo małe w porównaniu do natchnień, jakie niedawno obudził. Nowi poeci rosyjscy, a szczególnie polscy, zaludnili mnóstwem pomników ten dziwny, pusty plac bojów, gdzie tradycja nie ma kamienia, na którym by spoczęła, ani nawet drzewa, o które by się oparła, gdzie, jak powiada Zaleski, poezja

... rozesłana
Na kwiecistym pól kobiercu,
Uwięziona tęskno dzwoni
Jak natchnienie w młodym sercu —

a tylko wiatr niekiedy odrywa jej cząstki i w lekkich obłoczkach zanosi

... przez limany,
Przez ostrowy i burzany,
Gdzie mych przodków błądzą duchy.

Wedle słów dawnego wieszczca, na tej niwie, końskimi kopytami zrytej, ciałami poległych utłuszczonej, kośćmi ich zasianej, a drobnym deszczem ciepłej krwi zroszonej, bujnie porósł smutek. Smutek i tęsknota głównie znamionują poezje tych okolic.

Zakończ wykład przytoczeniem kilku wierszy z utworu współczesnego poety polskiego, Malczeskiego, który kreśli obraz walki Słowian z plemieniem uralским [...].

Poemat Malczeskiego jest prawdziwie ukraiński; daje on obraz walk Kozaków z Tatarami, opis Ukrainy i owego rodu mongolskiego, który Rusini i Polacy z takim trudem musieli poskramiać; jest on na wskroś polski, nad wszystkim góruje w nim idea ojczyzny.

його кінь, що пасеться неподалік; блукає поглядом по зеленому степу і думає, марить про бої, які тут точилися, про перемоги та поразки, які ще будуть. Пісня, що вихоплюється з його грудей, стає виразом народно-го почуття; повсюди сприймаючись із запалом, переходить вона від покоління до покоління. Дунай, священна ріка слов'ян, майже завжди згадується у тих піснях. Він тече таємничими полями, сумною країною нерозгаданої долі і часом, як океан Гесіода, служить останньою межею знайомого світу; часом, як Скамандер Гомера, червоний від крові, несе тіла воїнів і скарби королів. Але якими б здобутками в поезії не володів цей край, вони дуже малі у порівнянні з натхненням, яке він нещодавно пробудив. Нові російські й особливо польські поети наповнили безліччю пам'ятників це дивовижне, порожнє поле битв, де традиція не має каменя, на якому могла б спочити, ані навіть дерева, на яке могла би опертись, де, як говорить Залеський, поезія

*...розіслана
На квітчастім килимі полів,
Ув'язнена, журно дзвонить,
Мов натхнення у молодім серці,*

і тільки вітер часом відриває її часточки й у легких хмаринках несе

*...через лимани,
Через острови та бур'яни,
Де блукають душі моїх предків.*

За словами давнього співця, це поле, кінськими копитами зрите, тілами полеглих удобрене, кістками їхніми засіяне і дрібним дощем теплої крові зрошене, буйно поросло смутком. Переважно смуток і туга визначають поезію цих околиць.

Закінчу лекцію кількома рядками з твору сучасного польського поета Мальчеського, який малює картину битви слов'ян з уральським племенем [...].

Поема Мальчеського істинно українська; вона дає картину битв козаків з татарами, опис України і того монгольського роду, який русини й поляки з таким трудом мусили приборкувати; вона і наскрізь польська, бо над усе ставиться в ній ідея вітчизни.

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЄ ВИДАННЯ

Міцкевич Адам
У ДРУЖНЬОМУ ДОМІ

Упорядкування та вступна стаття
Моторного Володимира Андрійовича,
Татаренко Алли Леонідівни

Художнє оформлення
Пікулицького Богдана Романовича

Львів, «Каменяр»
(Польською та українською мовами)

Редактор *В. Звенигородський*
Художній редактор *В. Сава*
Технічний редактор *В. Франчук*
Коректор *О. Кріль*

Здано на складання 28.09.94. Підписано до друку 15.12.94.
Формат 84×100¹/₃₂. Папір офс. № 1. Гарнітура таймс.
Офсетний друк. Умов. друк. арк. 9,36. Умов. фарб.-відб. 9,75.
Обл.-вид. арк. 7,25. Замовлення 816-4.

Видавництво «Каменяр». 290000 Львів, МСП, Підвальна, 3
Львівська книжкова фабрика «Атлас». 290005 Львів, Зелена, 20

Міцкевич А.

M70 У дружньому домі /Упоряд. та вступ. ст.
В. А. Моторного, А. Л. Татаренко; Худож.
оформл. Б. Р. Пікулицького.— Львів: Каменяр,
1994.— 191 с.— Пол. і укр.

ISBN 5-7745-0557-X

Видання містить кращі твори геніального польського поета Адама Міцкевича (1798—1855), написані в Україні, а також поезії, які були нав'язані українським фольклором чи створені під враженням перебування в Україні.

M 4703010200-036 Інформ. листок

ББК 84ПОЛ

1.00

80

8/14

